

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2025

**DE CE A MERS
CEAUȘESCU ÎN IRAN**

**RUXANDRA LUPU
UN TRIST DESTIN**

magazin istoric

Anul LIX – serie nouă – nr. 1 (694)
ianuarie 2025

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Pe peretele sudic al Mănăstirii Călugăra, ctitorie a boierilor Craiovești, restaurată și înfrumusețată de boierii Buzești, apare reprezentat Mihai Viteazul, alături de doamna Stanca și fiul Pătrașcu. Este una dintre puținele imagini contemporane cu voievodul, așa încât putem crede că ni-l înfățișează așa cum era

2 Biserica Trei Ierarhi, ctitoria lui Vasile Lupu din Iași, păstrează în fresca votivă chipul primei sale soții, Tudosca, și a fiicei celei mari, Maria, pe care a căsătorit-o cu principele lituanian J. Radziwill. Domnul moldovean și-a dorit o căsătorie la fel de reușită și pentru fiica a doua, Ruxandra, dar soarta a vrut altfel

3 Biserica de lemn „Înălțarea Domnului” din Jupânești a fost construită de Necula jupan Romleanul (Constantinopolitanul), popa Mihăilă și Necula Grecul, leat 7250 (1742), pe locul unei vechi biserițe. Cu excepția acoperișului, nu s-au folosit cuie de fier. Imagine de ansamblu și pictura ce străjuiește intrarea în biserică

4 Mumia faraonului Ramses II (1303 – 1213 î.H.) a fost descoperită în 1881, într-un coșciug obișnuit de lemn și este expusă la Muzeul din Cairo. Această statuie din granit a faraonului, găsită la Theba, poate fi admirată azi la Muzeul Egizio, din Torino

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,**

**IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române**

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Consilier editorial
Florentina Dolghin**

**Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stăncu**

**Corectura
Georgeta Apreotesei**

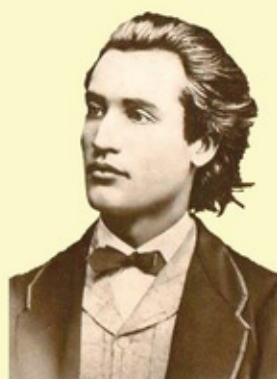
**Machetare
Monica Șerban**

**Difuzare
Gheorghiță Puia Anghel**

**Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș**

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR**ianuarie
2025****4** Lux
de parlamentari
L. VRACIU**5** Eminescu și istoria
M. CIMPOI**9** Grâu contra
gaze și petrol
*De ce s-a dus Ceaușescu
în Iran, în decembrie 1989*
T. PĂCURARU**12** Documentul
spulberă minciuna
*Cum au devalizat
bolșevicii Tezaurul B.N.R.*
I. SCHIPOR**INEDIT****17** Moldova,
în septembrie 1944
Un raport al B.N.R.
**B. COSTACHE,
N. MANEA****21** Cruda soartă
a unei preafrumoase
domnițe
Ruxandra Lupu
I. BISTREANU**EXCLUSIVITATE****26** Exilul
„Sultanului roșu”
A. PATELAKIS**INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI****31** Pamfil Șeicaru,
ctitor
M.A. PRICOPE**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ****33** Cum s-a făcut
Antonescu
frate cu Dracu
F. MÜLLER**POVEȘTILE
BUCUREȘTIULUI****38** Trasee spirituale
ale imigrației bulgare
A. MAJURU**42** Tovarășului
Stalin, cu recunoștință
*Cancelarul Austriei
către liderul de la Kremlin*
F. DOLGHIN**46** Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
*Iuliu Maniu
către Emilia Rațiu*
G. FILITTI

50 **Coloniști, străzi, bresle, autorități**
Din devenirea Sibiului
R.C. POP

53 **Așezăminte spitalicești în sate doljene**
L. POPESCU VAVA

57 **Mihai Viteazul și lăleaua**
M.A. NICOLAIE

62 **Pe râul Doamnei în sus...**
Biserica de lemn din Jupânești
C. MARINESCU

65 **O istorie pe lună**

66 **Recurs la istorie, într-o lume în metamorfozare**
Școli de gândire în politica externă a României
M.E. IONESCU

71 **Rob la Canal, apoi inginer proiectant**
Constantin Iulian
N. IONESCU

73 **Un tâlhar cumsecade**
A. DARIE

78 **Negocieri fără șansă**
M. MANEA

81 **Metamorfozele mumiei**
M.W. TEUTSCH

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

86 **En garde!**
T. STĂNESCU-STANCIU

TRAISTA CU POVEȘTI

89 **În trecut, despre viitorul energiei electrice**

HOOVER INSTITUTION

93 **Correspondență din exil**

RUBRICI

64 **Pentru biblioteca dumneavoastră**

83 **În București, acum 50 ani**

91 **Telex**

52; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

AVEM PEA MULȚI PARLAMENTARI

L. VRACIU

După cum rezultă din informațiile ziarelor – cine mai poate studia mulțimea de legi? – avem 387 de deputați și... atâția senatori [Legea electorală din martie 1926 a stabilit numărul fix de 113 senatori pentru colegiul universal și 387 deputați – n.r.]. Dacă am trăi în timpuri normale, când finanțele statului ne-ar îngădui și oarecare lux: ca lux, ca prilej de scump plătite taifasuri, ca să ne amăgim pe noi înșine și străinătatea, că destinele statului sunt bine și democratic așezate în mâinile acelor sute de... înțelepți ai națiunii, ei, în atari timpuri normale mai treacă-meargă. În vremuri de cumplită nevoie însă, când cetățenii sunt dripiți [bătuți, loviți – n.r.] de sarcinile impozitelor, când funcționarii statului și funcționarii particulari, alături de miile de alți muncitori, sunt în șomaj sau amenințați de șomaj; când într-o pornire scelerată se încearcă per imposibil echilibrarea raporturilor economice ale singuraticelor clase de cetățeni, depozitând pe unii în folosul altora, mai rău ca în Rusia sovietică; când, în fine, mașinăria statului trosnește lugubru din toate încheieturile: oare ce nevoie vom fi având să trimitem în Parlament chiar 387 de deputați și... atâți senatori? Oare, într-adevăr, ne-ar fi mai rău, dacă numărul acestor senatori și deputați s-ar reduce cu trei din patru părți, reducându-se, apoi, proporțional și sumele însemnate ce le consumă surplusul de... fericitori de țară? Dimpotrivă. Prestigiul statului, dacă nu s-ar ridica, s-ar menține. Dar, mai ales, nu s-ar păpa aproape în zadar părți considerabile din tributul de sânge al nevoiașului cetățean, în cele mai multe cazuri numai spre a ne satisface vanitatea sau apoi spre a ne înăcri sufletul, întâlnind la fiecare pas pe câte un fost sau actual parlamentar...

Din nenorocire, suntem foarte săraci în oameni de adevărată valoare, de adevărați bărbați de stat. Ba ceva mai mult: pare că în zilele noastre întreagă lumea nu mai dispune de minți agere, luminate, care să știe scoate biata omenire din

marasmul economic în care a ajuns. [...]

În ipoteză, am avea dar în Parlament 50 – 100 de deputați guvernamentali și 20 – 40 opoziționiști. Menținându-se proporția, e pentru țară

tot una, că o lege ieșită din mintea unui om cuminte a fost trecută prin Parlament cu o majoritate de 50 – 100 de guvernamentali, fiind contra ei 20 – 40 de opoziționiști, în loc de a fi trecută cu 280 de guvernamentali, având 90 voturi opozante. [...]

În schimb, noi, plebea contribuabilă, am profita mult. În loc de a plăti leafă, diurne, transporturi confortabile pentru 387 de deputați, vom plăti numai pentru 70 – 140, iar cu ce ar întrece din contribuțiile noastre se vor acoperi alte nevoi, care zbieră sinistru la urechile noastre.

Mai e apoi dată verosimilitatea că într-un cerc mai restrâns și mai select de oameni, ambițiile și animozitățile vor fi mai ușor armonizate, luptele vor fi mai puțin acerbe, zbirăturile parlamentare vor dispărea sau vor fi mai puțin stridente, încât noi de la periferie și străinătatea nu le vom putea remarca. Deci, prestigiul Parlamentului se va ridica.

Nu voim să susținem orbește că o reducere a parlamentarilor ar trebui înfăptuită tocmai după calculul de mai sus. Alți oameni, mai familiarizați cu chestii sociale, constituționale și parlamentare, vor avea menirea să formuleze reprezentarea țării în Parlament în raport cu foloasele reale ce le-ar aduce un număr oarecare de deputați, mai pe sus de toate însă ținând seamă de criza, de mizeria ce secătuieste seva de existență a statului. [...] Când țara va zburda în belșug, se va putea face și lux de parlamentari. Acuma însă ni se face rău de orișice lux.

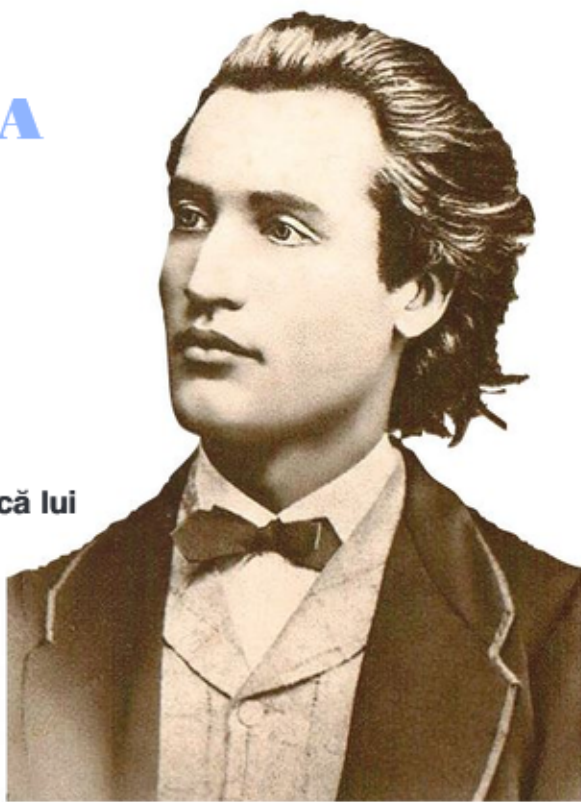
(Revista economică. Organ financiar-economic.
Organul oficial al asociațiunii
institutenilor financiare românești
din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș,
Sibiu, an XXXIV, nr. 36, 3 septembrie 1932)

EMINESCU ȘI PERCEPEREA FILOSOFICĂ A ISTORIEI

Academician MIHAI CIMPOI

S-a pus adesea întrebarea dacă lui Eminescu i se poate recunoaște și calitatea de istoric. Chiar dacă s-au formulat anumite rezerve față de o atare recunoaștere, nu a fost contestată pasiunea sa constantă pentru istoria națională și cea universală, atestată din perioada studiilor gimnaziale cernăuțene, apoi din cea a studiilor universitare vieneze și berlineze, semn că era convins că o bună cunoaștere a faptelor istorice este o dimensiune deontologică obligatorie a unei personalități.

În însemnările sale din *Fragmentarium* găsim o disociere între cunoașterea adevărată, bazată pe documentare serioasă, și aproximarea fără niciun temei științific: este consemnată diferența tranșantă dintre „demnitatea chemării științifice” și „lipsa de valoare a diletantismului curat personal și subiectiv, în genere van” (Mss. 2255, Opere, ed. Perpessicius, IX).

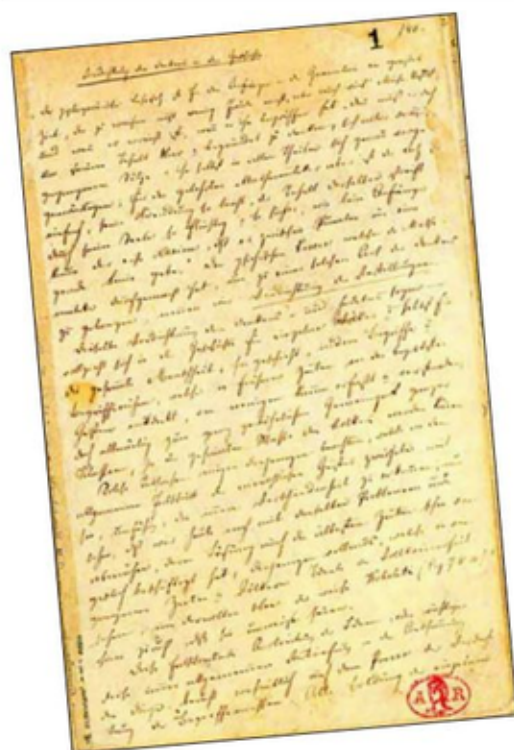

Fotografie realizată în 1869,
la Praga, pe când era student

Poetul căuta să definească statutul epistemologic al istoriei, rolul ei în perceperea filosofică a omului, lumii și universului. Esențiale, în această concepere, în care Eminescu devine hegelian, apar devenirea, trecerea, schimbarea. Spiritul, asemenea seminței, este început și rezultat, activitatea lui însemnând „trecere dincolo de nemijlocire, negarea acesteia și reîntoarcerea în sine”. Toate momentele activității spiritului se manifestă în prezent, într-un etern prezent, conceptul găsindu-se atât la Hegel, cât și la Eminescu.

Raportul Eminescu/Istoria include în sine o triplă ipostază: cea de *filosof al istoriei*, cea de *om istoric* și cea de *poet*, care îmbină discursul mitopo(i)etic cu cel impregnat de reflecția asupra istoriei.

Istoria e *știință pură* și totodată *știință practică*, presupunând, prin urmare, teoretizare și trăire, captare în „cugetări sintactice”, în concepte asemănătoare cu cele kantiene, hegelicene, schopenhaueriene și supunere impulsurilor vieții, mișcărilor sufletești. De aceea, într-o însemnare

Pagină dintr-un manuscris eminescian

din timpul studiilor universitare, se vorbește despre „condițiunea absolută a unei istorii naționale” și anume aceea de a ține cont „de mișcările sufletești ale unei națiuni, de toată unirea impresiunilor pe care le produc împrejurări și întâmplări în sufletul ei”. „Firul cel roșu, antiteza împrejurărilor de din-afară, e individualitatea caracteristică și internă a poporului însuși” (Mss. 2254). Este ceea ce trebuie să fie călăuză în labirintul istoriei, această individualitate urmând să fie înțeleasă în conceptul viu al „combinărilor sale cu întâmplările timpului”, care „sunt organice și conforme individualității înseși”. Eminescu conchide cu aer apodictic: „O recepțiune fără ca partea caracterizatoare a faptelor să fie individualitatea națională nici nu se poate cugeta măcar”.

Eminescu privește istoria dintr-o perspectivă sociogonică largă, panoramică, învârtind imaginar „uriașa roată a vremii” (*Memento mori*), dar se și repliază, după un îndemn schillerian, în „cuibul familial”, în care se bucură de toate momentele de împlinire. Alături de vârsta de aur a Daciei protoistorice și de vremea legendară a lui Ștefan cel Mare sau Mircea cel Bătrân, „suta

a șaptesprezecea” este un timp auroral prototipal. Este timpul ideal când „vigoarea extraordinară a începuturilor istorice” se corelează cu vigoarea primordială a culturii, cu „începuturile sănătoase ale unui Ureche sau Miron Costin”, este timpul lui Matei Basarab, Teofan al Ardealului și Varlaam al Moldovei, adică al unei civilizații adevărate a unui popor „barbar”, care răsare „din rădăcini proprii, în adâncimi proprii” (*Opere*, IX, p. 90).

Viața are nevoie de serviciile istoriei, postulează Nietzsche, superdoza de istorie fiind, la rândul ei, nocivă: „Sub trei aspecte face parte istoria din viață: ca element activ și încărcat de aspirații, ca factor de păstrare și cinstire, sub aspectul suferinței și al nevoii de eliberare. Acestei trinități de rapo-rturi îi corespunde o trinitate a genurilor de istorie, în măsura în care ne este permis să distingem o istorie monumentalistă, o istorie tradiționalistă și o istorie critică” (Friedrich Nietzsche, *A doua considerație inoportună. Despre folosul și neajunsurile istoriei pentru viață*, București, 1994, p. 22).

Fiecare dintre cele trei tipuri de istorie se justifică numai pe un singur teren și într-un singur climat, în alte condiții dezvoltându-se haotic, „ca o buruiănă”: creatorul de valori importante are nevoie de trecut, luându-l în stăpânire în spirit monumental; cultivatorul de obișnuințe și tradiții se adresează trecutului ca un istoric antichizant; insul cu sufletul apăsător de nevoi prezente, spre a se elibera de povara lor, simte necesitatea unei istorii critice.

Eminescu îmbină simbiotic aceste trei tipuri de istorie, manifestând o puternică conștiință de creator de valori, de moștenitor de valori și de judecător al prezentului cu valorile și mai cu seamă cu nonvalorile lui. Dă dovadă, astfel, în egală măsură de un spirit monumentalist, antichizant și criticist, nelipsind totuși notele de idealizare a trecutului și de condamnare excesiv-criticistă a prezentului cu o mânie etică patetică, spumegândă. Dincolo de accentele exagerate, atestăm dovada că s-a pătruns până în măduva oaselor de necesitatea prezenței universale a istoriei, de superioritatea ei față de alte științe, de calitatea ei perenă de *magistra vitae*.

„Elementul cel mai important în conceperea și înțelegerea istoriei, postulează Hegel, este de a ajunge la acest gând al trecerii și de a-l cunoaște. Un individ parcurge, ca singular, diferite trepte de dezvoltare, rămânând același individ; la fel un popor, până la treapta care este treapta universală a spiritului său. În acest punct stă necesitatea

Fotografie la maturitate

lăuntrică, necesitatea conceptuală a schimbării. Acest mod de a privi constituie sufletul, specificul în conceperea filosofică a istoriei“ (G.W.F. Hegel, *Prelegeri de filosofie a istoriei*, 1997, p. 76).

Esențiale, în conceperea filosofică a istoriei de către Hegel și Eminescu, sunt devenirea, trecerea, schimbarea. Spiritul, asemenea seminței, este început și rezultat, activitatea lui însemnând „trecere dincolo de nemijlocire, negarea acesteia și reîntoarcerea în sine“. Fiecare lege, regulă, teorie, abstracțiune își are durerile ei de naștere în fiecare individ. Nu e vorba deci de o teorie scrisă, ci de „un călăuz concret“. „Ea se naște în el într-un mod dureros“ (*Opere*, IX, p. 425).

Această succesiune a momentelor cunoașterii de sine, care duce la cunoașterea universalului,

e simbolizată de Eminescu prin *floarea de aur*, rezultat al propriei înfloriri, stimulată de recepțiune și emancipare prin „întoarcere în sine“. Sămânța (de aur) hegeliană are drept corespondent floarea de aur eminesciană. „Momentul întâi, popoarele învață a cugeta, momentul al doilea cugetă asupra sa însuși, al treilea cugetă asupra lumii întregi și pentru lumea întreagă. Cel dintâi e receptiv, cel de al doilea emancipă individualitatea națională de sub sarcina recepțiunii, făcând-o să cugete cauza sa însăși, al treilea în sine e floarea de aur ce bucură lumea întreagă“ (*Mss.* 2257).

Istoria adevărată ține de viu, de evenimentul trăit, de devenire: ea are direcție, se mișcă în timp și spațiu. În planul gnosis-ului trebuie să meargă de la sensul simbolic indirect spre sensul trăirii, pe care tot printr-un simbol trebuie să-l definești prin cuvinte, prin nume, în timp ce trăirea vieții ca act experimental nu are nevoie de definiții verbale. „Nu există nimic definibil în afara a ceea ce are istorie“ (Nietzsche).

Fixarea simbolică sau silogistică a generalului (legii, regulii, principiului conducător) este pândită de relativism și Eminescu, vădit marcat de nominalismul stoic (de principiul *universalia sunt nomina*, care atestă noțiunile generale doar ca nume ale lucrurilor) și terminismul lui Thomas Hobbes (care concepe gândirea ca pe o adunare de nume), meditează mereu asupra a ceea ce denumeste valoarea termenilor: „În istorie câtă să constatăm valoarea termenilor“ (*Mss.* 2257); „Cine va vrea să facă istoria unei epoci sau a unui mișcământ oarecare înainte de toate va trebui să facă a se simți legea continuității acestui mișcământ. El va

Reculegere
la mormântul lui Eminescu

trebui să caute punctul de purcedere, de ajungere, și apoi *seria terminelor intermediare prin cari se află unite aceste două termene extreme* [subl. în text – n.n.]” (Mss. 2258); „Orice act de voințiune e un dezechilibru de termeni” (Mss. 2275).

Ca și Goethe, Eminescu face o distincție clară între universul-natură și universul-istorie. Spre deosebire însă de autorul lui *Faust*, el stăruie în a le pune în cumpănă (ca și pe cele trei istorii nietzscheene), în a le găsi, dacă nu unitatea, cel puțin „punctele de tranzițiune”.

Pe fundalul viziunii organiciste se focalizează relația dintre natură și istorie: „O realitate este natură, precizează Oswald Spengler, dacă subordonează devenitul devenirii” (*Declinul Occidentului*, Craiova, 1996, p. 141).

Schema cursului naturii pe care o gândește poetul-filosof prinde într-o ecuație metafizică și într-o imagine mitopo(i)etică devenirea și devenitul: ființele sunt asemănate cu un râu curgător, pe suprafața căruia sunt suspendate umbre nemișcate ce închipuie o urzeală aflată în „eternă tranziție, într-un pelerinaj din ființă-n ființă, un Ahasver al formelor lumii” (Mss. 2287).

În calitatea sa de filosof al istoriei, Eminescu nu poate rosti cu fermitate decât o singură frază,

luată din logică: *Stat pro ratione voluntas* (A pune dorința (voia) mai presus de rațiune). Inteligența care caută să înțeleagă sensurile este condamnată să joace „rolul de salahor al voinței”. „Ea este într-adevăr: *l'avocat du diable*, pe când toată filosofia istoriei e concentrată în fraza latină: *Stat pro ratione voluntas*” (Mss. 2287).

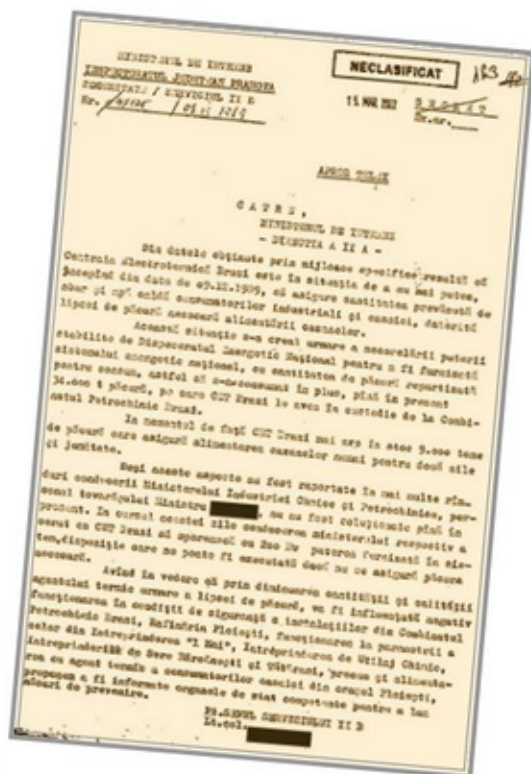
Istoriograful caută să surprindă „valoarea termenilor”, înlănțuirea cauzală (timp, spațiu, cauzalitate, care sunt mărimi determinate în teză și mărimi infinite în antiteza kantiană), să silească ordonarea lor rectilinie (în linia adevărului, coadaptarea lăuntrică a actelor voliționare „pozitive de da sau nu”). Filosoful istoriei caută însuși temeiul, adevărul axial, „scopul ultim” hegelian și tot hegelianul „spirit al lumii” (*Weltgeist*) și sensul Devenirii (*das Werden*), al antinomiilor (kantiene și hegeliene), rostind sceptic o singură expresie latină: *Stat pro ratione voluntas*. Este convins, în consecință, că Voința înlocuiește argumentele rațiunii. Deci, pune faptele și legile, cauzele primordiale și finale căutate de istoriograf și trăite concret de omul istoric, sub semnul indeterminismului, al „determinismului liber al voinței”, teoretizat de Ștefan Lupașcu, filosoful francez de origine română (1900 – 1988). ■

DE CE S-A DUS CEAUȘESCU ÎN IRAN?

TUDOR PĂCURARU

Acum doi ani, Serviciul Român de Informații a desecretizat o nouă tranșă de documente privind Revoluția din Decembrie 1989: fluxul informativ al unităților centrale și teritoriale ale Departamentului Securității Statului în perioada 1 – 31 decembrie 1989. Iar aceste documente au pus în evidență o evoluție care scăpase atenției istoricilor: în perioada 1 – 14 decembrie 1989, România a trecut printr-o gravă criză energetică, cu ecouri sociale ample, care au contribuit din plin la declanșarea Revoluției Române (Magazin istoric, nr. 8/2023).

Unul dintre documentele Securității
desecretizate de S.R.I.

Fără îndoială, nu era prima dată când Sistemul Energetic Național se confrunța cu cedarea în lanț a principalelor centrale electrotermice (CET) ale țării. Și nu era o evoluție neașteptată. Direcția a II-a, Securitate economică, pregătise din vreme planurile de măsuri „Energia” și „Necesitatea”, pe care le-a și lansat în noiembrie 1989. Fără îndoială, la nivelul Ministerului Energiei Electrice și Dispeceratului Energetic Național existau planuri similare.

Dar niciodată nu a fost luată în calcul cedarea simultană a cinci CET-uri și un deficit de putere de 1.000 MW, adică un sfert din puterea instalată în CET-urile pe lignit! Așa cum rezultă din Nota de analiză alcătuită de Direcția a II-a la 16 decembrie 1989 (*Documente publicate de S.R.I., decembrie 2022* – în continuare *DocSRI* – vol.

11, p. 21), primele măsuri luate pentru a acoperi deficitul de putere au constatat în pornirea grupurilor termoelectrice pe hidrocarburi (gaz și combustibili lichizi). Timp de câteva zile, CET pe hidrocarburi, care reprezentau 13,45% din puterea instalată, au furnizat între 38 și 40% din consum. După câteva zile, CET-urile pe combustibil lichid s-au oprit pe rând, începând cu CET Brăila. Cauza? „Neasigurarea cantităților de păcură necesare”.

Direcția a II-a preciza într-o Notă din 17 decembrie (*DocSRI*, vol. 11, p. 24): „Centralele pe cărbune au înregistrat variații mari în producția de energie electrică îndeosebi ca urmare a ieșirii din funcțiune a unor grupuri de mare putere la Rovinari, Turceni și Doicești. Termocentrala Mintia continuă să realizeze numai o treime din capacitatea nominală, în principal datorită (sic!) spargerilor repetate

de țevi la cazanele de abur, cauzate de folosirea unui cărbune necorespunzător calitativ.“

Din documente rezultă că inexistența stocurilor necesare și riscurile ce puteau decurge din aceasta fuseseră semnalate încă din toamnă, în repetate rânduri, conducerii Ministerului Industriei Chimice și Petrochimice. Dar ministerul, neavând fonduri, nu putuse lua măsuri de

Un magazin pregătit pentru vizita secretarului general...

prevenire. Iată ce informa o Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Prahova (*DocSRI*, vol. 3, p. 188): „Din datele obținute prin mijloace specifice, rezultă că Centrala Electrottermică Brazi este în situația de a nu mai putea, începând din data de 09.12.1989, să asigure cantitatea prevăzută de abur și apă caldă consumatorilor industriali și casnici, datorită (sic!) lipsei de păcură necesară alimentării cazanelor. Această situație s-a creat urmare a necorelării puterii stabilite de Dispeceratul Energetic Național cu cantitatea de păcură repartizată pentru consum, astfel că s-au consumat în plus, până în prezent, 34.000 t păcură, pe care CET Brazi le avea în custodie de la Combinatul Petrochimic Brazi. În momentul de față CET Brazi mai are în stoc 9.000 t de păcură, care asigură alimentarea cazanelor numai pentru două zile și jumătate. [...] Având în vedere că prin diminuarea cantității și calității agentului termic, urmare a lipsei de păcură, va fi influențată negativ funcționarea în condiții de siguranță a instalațiilor din Combinatul Petrochimic Brazi, Rafinăria Ploiești, funcționarea la parametri a celor din Întreprinderea «1 Mai», Întreprinderea de Utilaj Chimic, Întreprinderile de sere Bărcănești și Tătărani, precum și alimentarea cu agent termic a consumatorilor casnici din orașul Ploiești, propunem a fi informate organele de stat competente pentru a lua măsuri de prevenire.“

Ca urmare a politicii de valorificare a lignitului autohton, de proastă calitate, CET-urile nu puteau funcționa decât cu un mix de lignit și hidrocarburi lichide. Și nici în acest domeniu nu existau stocuri. Ceaușescu cunoștea situația: cu prilejul întâlnirii sale cu Gorbaciov, care a avut loc exact la începutul

crizei energetice (4 decembrie 1989), solicitase liderului sovietic suplimentarea livrărilor de resurse energetice. Gorbaciov nu manifestase entuziasm și amânase pentru ianuarie discutarea acestei cereri, deși era perfect informat despre situația grea în care se găsea România.

Când în principalele centre muncitorești începuseră deja grevele și protestele deschise,

Ceausescu a plecat în Iran. Potrivit ministrului de Externe din acel moment, Ion Stoian, în cursul întrevederii cu președintele iranian Rafsanjani, s-a ajuns la un acord privind livrarea de către România a două – trei milioane tone de grâu, din ianuarie 1990, de care Iranul avea mare nevoie. România urma să primească cinci milioane de tone țigări, cu posibilitatea sporirii până la 10 milioane tone.

A fost o încercare improvizată, de ultim moment, a lui Ceaușescu pentru a rezolva criza energetică? O analiză atentă a situației arată că nu a fost o improvizație: trocul grâu/petrol cu iranianii era pregătit încă din septembrie 1989. Conform mărturiei lui Ion Stoian, în toamna anului 1989 existau la rezerva de stat 10,5 milioane tone grâu: consumul pe trei ani al României. Dar, în septembrie 1989, imediat după invitația primită de la președintele iranian, Ceaușescu a ordonat suplimentarea disponibilităților de grâu la export prin blocarea distribuirii cerealelor cuvenite țăranilor cooperatori, în întreaga țară. Situația este semnalată de rapoartele alcătuite de compartimentele teritoriale ale Direcției a II-a.

Iată ce informa o astfel de Notă a Inspectoratului Județean Brăila (*DocSRI*, vol. 2, p. 216): „1. În cadrul acțiunilor și activităților specifice de securitate întreprinse în mediul rural, am obținut date și informații ce scot în evidență existența unor stări de spirit negative, de nemulțumire, în rândul membrilor cooperatori, a altor categorii de persoane, generate în principal de:

– neacordarea retribuțiilor în bani pe lunile septembrie, octombrie și noiembrie la C.A.P.-urile Frecăței, Bărăganu, Gemele, Roșiori, Movila

Miresii și Sutești;

– înregistrarea unor restanțe privind acordarea retribuției în natură – grâu și porumb – la C.A.P.-urile Galbenu, Sutești, Grădiștea, Viziru, Surdila Găiseanca, Jirlău, Berțești și Dudești, precum și la plata pensiilor membrilor cooperatori din comunele Galbenu și Cireșu.“

... și realitatea de zi cu zi

Iată un alt document, provenit de la Inspectoratul Județean Suceava (*DocSRI*, vol. 3, p. 308): „1. Nedistribuirea produselor agricole (porumb și grâu) cuvenite ca plată în natură țăranilor cooperatori.

Astfel, nici până în prezent în majoritatea cooperativelor agricole din județ nu s-a trecut la distribuirea porumbului destinat retribuției pentru zilele muncă efectuate, aceasta întrucât organele agricole județene nu au primit aprobarea din partea Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, sub motivația că cele 22.600 t solicitate reprezintă 45% din producția totală de porumb a județului. Cea mai mare parte a porumbului destinat retribuției este depozitat în condiții necorespunzătoare și supus degradării. Aspectul de mai sus, corelat cu faptul că nici până în prezent nu s-a trecut la acordarea a 50 kg grâu, în fața a doua, pentru fiecare membru cooperativ, generează o serie de comentarii negative în rândul țăranilor cooperatori.“

La nivelul Direcției a II-a, percepția situației și a nemulțumirilor sociale astfel stărnite era mai acută, fiindcă se cunoștea în detaliu ceea ce nu scriau ziarele: situația dezastruoasă a aprovizionării cu alimente a marilor „centre muncitorești“. De fapt, conducerea statului era informată zilnic cu această situație, așa cum reiese din această Notă a Direcției a II-a, alcătuită în prețuia izbucnirii Revoluției la București (*DocSRI*, vol. 9, p. 20). „Notă privind aprovizionarea Capitalei cu unele produse agro-alimentare în ziua de 19 decembrie 1989:

1. Livrările de produse agro-alimentare din fondul pieței s-au situat sub nivelul planificat la: carne tăiată, din 383 t s-au livrat 133 t (34,7%); preparate din carne, din 347 t s-au livrat 188 t (54,1%); carne pentru preparate și semipreparate culinare,

din 110 t s-au livrat 20 t (18,1%); brânzeturi, din 109 t s-au livrat 56 t (51,3%); ouă, din 2.322 mii bucăți s-au livrat 1.477 mii bucăți (63,6%); legume, din 871 t s-au livrat 191 t (21,1%); fasole boabe, din 322 t s-au livrat 198 t (61,4%); orez, din 129 t nu s-a livrat nimic.

2. De la începutul lunii decembrie până

în prezent s-au acumulat restanțe de peste 4.871 t de carne tăiată (66,9%), 3.104 t preparate din carne (47%), 1.758 t carne pentru preparate și semipreparate culinare (84,12%), 124 t unt (19,1%), 1.105 t brânzeturi (53,3%), 20.780 mii bucăți ouă (47,1%), 12.958 t legume (78,3%), 16.907 t cartofi (70,72%), 5.348 t fasole boabe (87,4%) și 944 t fructe (23,2%)“.

Singura speranță, de Sărbători, pentru milioane de familii muncitorești erau rudele de la țară, care îngrășau, pentru Crăciun, un porc – resursă alimentară esențială în acea perioadă – pe care contau fiii și nepoții plecați la oraș. Nedistribuirea cerealelor cuvenite, și în special porumbul, Ceaușescu accentua penuria de alimente, împiedica rudele de la țară să sprijine pe cei de la oraș. Ceea ce a contribuit suplimentar la declanșarea Revoluției Române.

Dominat de visul întemeierii unei Bănci Internaționale, Nicolae Ceaușescu a considerat potrivit să nu finanțeze constituirea de stocuri de produse petroliere pentru iarna 1989 – 1990. Știind că nu va primi resurse suplimentare de la sovietici, conducerea României de la acea vreme a pregătit un troc cu iranienii: cereale contra petrol. Deși la acel moment stocurile de cereale ale României erau mari, Ceaușescu a considerat nimerit să le suplimenteze prin nedistribuirea cantităților cuvenite țăranilor cooperatori. Urma să fie exportate în Iran, la schimb cu petrol și gaze. Cealaltă fațetă a acestui pariu riscant: țăranii nu au mai putut sprijini alimentară rudele de la oraș, criza alimentară s-a accentuat, ceea ce a contribuit la declanșarea Revoluției din Decembrie 1989. Documentele Securității și mărturiile demnitarilor vremii arată că Ceaușescu știa, dar era dispus să riște, să amâneze pâinea românilor, pentru împlinirea visurilor sale de afaceri bancare internaționale. ■

MITURI ȘI DOCUMENTE ARHIVISTICE RUSEȘTI DESPRE TEZAURUL ROMÂNIEI

ILIE SCHIPOR

Timp de peste un secol, din 1918 (după confiscarea de către bolșevici a Tezaurului României evacuat la Moscova) și până în urmă cu doi – trei ani, autoritățile de la București, istoricii și opinia publică din țara noastră nu au avut nicio informație din arhivele sovietice sau ruse despre soarta aurului Băncii Naționale a României, predat rușilor în 14 decembrie 1916 și depozitat în Palatul Armelor din Kremlin.

Cu toată proverbiala secretomanie sovietică și rusă, concretizată – în acest caz – în ascunderea, timp de un secol, a documentelor privind soarta aurului românesc după confiscarea lui abuzivă din ordinul lui V.I. Lenin, am reușit să valorific – în monografia *Destinul Tezaurului României*. Argumente din arhivele ruse, citată în continuare ca *Destinul* – 161 de documente (dintre care peste 100 inedite) despre cele două componente distincte ale Tezaurului României, evacuat la Moscova cu două garnituri feroviare, în decembrie 1916 și iulie 1917, inventariat detaliat de către primitori și preluat de ruși la Moscova prin protocoalele de predare-primire din 16 februarie și 5 august 1917.

Din considerente metodologice, voi face o succintă prezentare a întregului Tezaur național al României evacuat la Moscova, al cărui destin sovietic voi încerca să îl elucidiez, într-o formulare concisă (Tabel 1).

Dintre zecile de documente despre soarta aurului României în primii ani de la predarea lui, la Moscova, către împuterniciții Guvernului rus, semnez importanța celui publicat în *Destinul* (doc. nr. 121), conform căruia prima deschidere a depozitului în care era păstrat aurul B.N.R. a avut loc în februarie 1919, în prezența lui Iakov Stanislavovici Ganețki, adjunctul comisarului poporului pentru Finanțe, care „a ridicat valorile [briliantele în text – n.n.]

familiei regale“ a României.

După această „inspecție de documentare prealabilă“, specialiștii bancari sovietici au efectuat o inventariere detaliată, în trei pași, a aurului B.N.R. existent în depozitul românesc de la Kremlin.

Mai întâi, timp de câteva luni (între februarie și august 1919), s-a verificat – prin numărarea piesă cu piesă – existența faptică a celor aproape 14 milioane (13.961.173) de monete din aur care formau Tezaurul bancar al României depus în depozitul filialei Băncii Rusiei de la Palatul Armelor din Moscova.

La încheierea acestei operațiuni minuțioase și îndelungate, același comisar-șef Ganețki a semnat o Informare referitoare la monetele din aur aparținând Tezaurului

Iakov Stanislavovici Ganețki

TABEL 1

Transport I, 14 decembrie 1916 (data plecării din gara Iași) – 16 februarie 1917 (data semnării, la Moscova, a protocoalelor de predare-primire)	Transport II, 27 iulie (data plecării din gara Iași) – 5 august 1917 (data semnării, la Moscova, a protocoalelor de predare-primire)
A. Rezerva de aur a BNR (1.738 lăzi, în valoare de 314.580.456,84 lei, depozitate în Palatul Armelor din Kremlin): Lire engleze..... 886.482,00 Coroane austriece..... 87.798.560,00 Mărci germane..... 116.050.000,00 Lire otomane..... 379.074,75 Caroli (lei) românești..... 1.065.705,00 Napoleoni francezi..... 46.117.140,00 Monete rusești noi..... 139.130,00 Monete rusești vechi..... 37.983,45 Monete diverse..... 103.605,12 Lingouri de aur (val. lei)..... 337.247,80 B. Bijuteriile Reginei Maria (2 casete, cu valori deosebite în sumă de 7 milioane lei), depozitate în Palatul Armelor din Kremlin	A. Valori ale: Băncii Naționale a României (188 de casete cu aur și cu alte valori, în sumă de 1.594.757.083 lei, depozitate în Palatul Armelor din Kremlin); Altor 14 bănci și instituții de credit, depuneri și consemnațiuni (acțiuni și obligațiuni, gajuri, amanete și depozite în aur, argint, platină, bijuterii, valută și alte valori bancare ale clienților etc.) (depozitate în Ssudnaia Kazna) B. Tezaurul identitar al României: (depozitat în Ssudnaia Kazna) Cultural-artistic Muzeografic Bisericesc și mănăstiresc Arhivistic și științific Arheologic Numismatic și medalistic Metrologic
1.780 lăzi/casete (în greutate de 91.329,822 kg aur fin și cu o valoare de 321.580.456,84 lei)	1.621 lăzi (în greutate de 127,584 t și cu o valoare de 6.500.000.000 lei)

B.N.R. aflate, la 14 august 1919, în Banca Poporului din Moscova (doc. nr. 53, *Destinul*):

Caseta nr. 2

REPUBLICA SOCIALISTĂ
FEDERATIVĂ SOVIETICĂ
RUSĂ

Comisariatul pentru Finanțe

BANCA POPORULUI,

Comisar șef, director

14 august 1919. No 2.458

Moscova, Bulevardul Nikitin, nr. 12

Tel. 5-32-44

Apoi, s-a calculat echivalen-
tul în ruble al tuturor tipurilor de
monete prezente în stocul de aur
al B.N.R., operațiune laborioasă,
ce s-a desfășurat până la începutul
anului 1920, fapt ce explică
nefinalizarea ei între momentul
deschiderii depozitului românesc
(februarie 1919) și redactarea
primului raport privind monetele
existente în Tezaurul bancar al
României (14 august 1919).

DOCUMENT INFORMATIV PRIVIND MONETELE DE AUR

Lire englezești	886.482
Coroane austriece	87.798.560
Mărci germane	116.050.000
Lire turcești	379.074 3/4
Lei românești	1.065.705
Franci francezi	46.117.140
Monete rusești:	
1) monete noi	139.130
2) monete vechi	37.983,45

Comisar șef, director al Băncii Poporului
[semnătura olografă a lui Ia.S. Ganețki]

Ca urmare, primele docu-
mente arhivistice în care
monetele din aur aparținând B.N.R.
sunt exprimate atât în valută (mărci
germane, coroane austriece, lire
englezești și turcești, franci fran-
cezi, lei-aur etc.), cât și în ruble-aur
sunt cele redactate la Comisariatul
Poporului pentru Finanțe la 28
ianuarie 1920 (doc. nr. 55 și 56,
Destinul).

Din acest moment, Tezaurul
României depozitat la Moscova
– sub formă de monete și lingouri
din aur – este contabilizat în toate
documentele bancare și oficiale
sovietice la valoarea echivalentă de
117.936.636,99 ruble-aur.

În sfârșit – cunoscând canti-
tatea (numărul de piese), valoarea
nominală și greutatea fiecărui tip de
monete din aur existente în Tezau-
rul B.N.R., precum și echivalența
lor în ruble-aur –, experții bancari
sovietici (cooptați de bolșevici
dintre vechii funcționari și specia-
liști țariști, cum a fost cazul lui

N.M. Veniaminov, directorul filialei din Moscova a Băncii de Stat ruse) au calculat greutatea acestora exprimată în grame aur pur („mostra 999/1.000”). Masa unitară a aurului curat (чистого золота) determinată pentru fiecare categorie de monete a fost înmulțită cu numărul respectivelor tipuri de piese din Tezaur și astfel s-a obținut greutatea totală a monetelor din respectiva categorie.

Ca urmare, greutatea aurului din monetele și lingourile aflate în Tezaurul B.N.R. predate la Moscova în ianuarie – februarie 1917 și verificate piesă cu piesă de bolșevici între februarie și august 1919 a fost calculată la 91.310,554 kg aur pur (117.936.636,99 ruble x 0,774234 g/rublă), valoare invocată frecvent (de regulă în formula 91,310 t aur curat) în documentele Comisariatului Poporului pentru Finanțe (NKF, Narkomfin) și Băncii Poporului păstrate în arhivele ruse.

Tabloul evoluției în timp a existenței aurului B.N.R. confiscat de bolșevici în ianuarie 1918 este completat de „Informarea privind

Tabel cu structura Tezaurului B.N.R. și bijuteriile reginei Maria, redactat la Moscova, anexă la Protocolul din 16 februarie 1917

situația monetelor de aur aparținând României ajunse la dispoziția guvernului bolșevic, mai 1921”, document descoperit de Aleksandr G. Mosiakin și publicat în volumul 3, pag. 197, a lucrării sale *Aurul Imperiului Rus și al bolșevicilor, 1917 – 1922. Documente cu comentarii și analize*, trilogie istorică invocată mai departe ca *Aurul* (Tabel 2).

Comparând acest document cu inventarele repetate ale aurului B.N.R. evacuat la Moscova, se poate constata că toate tipurile de monete din aur inventariate în august 1919 și ianuarie 1920 se

regăsesc în cantități identice, până la nivelul subdiviziunilor monetare, cu cele predate prin Protocolul din 16 februarie 1917.

Altfel spus, toate componentele bancare ale Tezaurului României coincideau, în mai 1921, până la „ultima centimă”, cu cantitățile de aur (sub formă de monete și lingouri în greutate de 91.310,554 kg aur pur) predate oficialilor ruși la 16 februarie 1917.

De aceea, 23 mai 1921 constituie o „bomă istorică” în destinul sovietic al Tezaurului

B.N.R. evacuat la Moscova în decembrie 1916, întrucât este ultima zi calendaristică în care existența integrală a monetelor și lingourilor de aur din compunerea acestuia a fost documentată arhivistic.

Mai mult, acest document istoric întregeste tabloul destinului aurului României evacuat la Moscova și demonstrează integritatea acestuia între 16 februarie 1917 și 23 mai 1921, adică timp de peste patru ani după confiscarea lui de către bolșevici în ianuarie 1918 (Tabel 3).

După patru ani de

TABEL 2

Monete / lingouri aur	Cantitatea	Echivalentul în ruble aur
Lire englezești	886.482 lire	8.383.903 ru. 52 kop.
Coroane austriece	87.798.560 coroane	34.575.972 ru. 93 kop
Mărci germane	116.050.000 mărci	53.719.545 ru. 00 kop
Lire turcești	379.074 3/4 lire	3.222.135 ru. 30 kop
Lei românești	1.065.705 lei	399.639 ru. 38 kop
Franci francezi	46.117.140 franci	17.293.927 ru. 50 kop
Monete rusești	monete (ruble) noi	139.130 ru. 00 kop
	monete (ruble) vechi	37.983 ru. 45 kop
Alte monete	9.940 dolari	38.831 ru. 90 kop
	2 1/2 taleri	
	1.025 ducăți	
	41.019,02 lire	
Lingouri de aur		126.467 ru. 93 kop
TOTAL în sumă de:		117.936.636 ru. 99 kop

TABEL 3

Document, data	Protocolul de predare din 16 februarie 1917 (Inventarul anexat Protocolului Încheiat la Moscova, la 16 februarie 1917)	Raportul din 14 august 1919 Doc. nr. 53 din <i>Destinul</i>)	Raportul din 23 mai 1921 (Mosiakin, <i>Aurul</i> , Vol. 1, pag. 219)	Diferențe (%) (Sumele valurilor străine sunt exprimate, în documentul din mai 1921, fără subdiviziuni monetare)	
				1919/ 1916	1921/ 1916
Valute străine					
Mărci germane	116.050.000,00	116.050.000	116.050.000	0,00	0,00
Coroane austriece	87.798.560,00	87.798.560	87.798.560	0,00	0,00
Lire englezești	886.482,00	886.482	886.482	0,00	0,00
Lire turcești	379.074,75	379.074 3/4	379.074 3/4	0,00	0,00
Lei românești	1.065.705,00	1.065.705	1.065.705	0,00	0,00
Franci/napoleoni fr.	46.117.140,00	46.117.140	46.117.140	0,00	0,00
Monete rusești noi	139.130,00	139.130	139.130	0,00	0,00
Monete rusești vechi	37.983,45	37.983,45	37.983,45	0,00	0,00

intangibilitate (între februarie 1917 și mai 1921) a stocului de aur al B.N.R., diminuarea acestuia a început la mijlocul lui 1921 și s-a încheiat în februarie 1925, când ultima treime, încă neutilizată, din acesta (echivalentul a cel puțin 35 milioane ruble-aur, respectiv peste 27 t de aur pur românesc) a fost „vărsată în capitalul de bază al Băncii de Stat a U.R.S.S.” (detalii în *Destinul*, pag. 30 – 50 și documentele financiar-contabile sovietice indicate în textul monografiei; Tabel 4).

Documentele bancare prezentate mai sus – provenite exclusiv din arhivele ruse – anulează toate miturile și neadevărurile vehiculate în abordările oficiale și istoriografia sovietică și rusă din ultimele decenii, dintre care amintesc doar câteva care susțin că aurul românesc a dispărut sau a fost risipit până la sfârșitul lui 1918 (deci anterior documentului nr. 2.458 din 14 august 1919), ceea ce „pe plan politic absolvă într-o anumită măsură puterea sovietică” de pierderea acestuia (am citat din explicația justificativă a lui Leonid Ilici Brejnev, prezentată delegației oficiale române în septembrie 1965):

– Însușirea și utilizarea aurului

României de Guvernul țarist (până în martie 1917) sau cel provizoriu rus (martie – octombrie 1917).

– Substituirea, pe traseul spre Moscova, a unei părți din aurul României și ajungerea la Kremlin a doar 64 – 70 dintre cele 91,3 t aur pur încărcat în gara din Iași.

– Restituirea către România a bijuteriilor reginei Maria (în dec. 1917 – ian. 1918) sau ascunderea acestora (în 1918) în reședința din Moscova a ambasadorului Norvegiei.

– Evacuarea aurului românesc (în mai – iunie 1918, odată cu cel al Rusiei sovietice) spre Volga sau în Siberia și însușirea acestuia de albgardiști ori/și voluntarii cehoslovaci.

– Utilizarea aurului românesc pentru efectuarea (în august – septembrie 1918) a plății datoriei Rusiei către Germania, asumate de

bolșevici la Brest-Litovsk.

– Topirea, integrală sau doar parțială (în vara lui 1918), a monetelor și lingourilor din aur care făceau parte din Tezaurul bancar al României.

– Folosirea aurului B.N.R. pentru finanțarea mișcării comuniste antiromânești din sudul Rusiei sau/și Basarabia (1918).

În concluzie, se poate constata că monografia *Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse* evidențiază câteva adevăruri susținute cu ajutorul documentelor inedite identificate în arhivele de stat ale Federației Ruse, care ar putea fi grupate într-un fel de Decalog al aurului României încă nerestituit de Moscova, astfel:

1. Evacuarea la Moscova a Tezaurului bancar al României a avut loc – în conformitate cu uzanțele diplomatice din epocă, cu

*Delegațiile
rusă
și germană,
în timpul
negocierilor
de la
Brest-Litovsk*

TABEL 4

Anul	1921	1922	1923	1924	1925
Existent (tone aur pur)	91,310 (în 23 mai), respectiv 81,587 (în 2 sept.)	67,416 (începutul lui februarie)	Depersonalizarea aurului B.N.R. și diminuarea lui de la 67,416 la 27,098 t		cel puțin 27,098 (la 10 februarie)
Utilizat (tone aur pur)	9,723 t (10,65 %)	14,171 t (15,52 %)	40,318 t (44,16 %)		Depersonalizat (29,67 %)

dreptul internațional general și bancar – în vreme de război, într-un stat aliat, din inițiativa și la presiunea autorităților civile și militare ruse, iar predarea către primitor a celor peste 93 t de monete și lingouri de aur s-a făcut prin protocoale (procese verbale) semnate la 14 decembrie 1916 și 16 februarie 1917 de împuterniciții oficiali ai celor două părți.

2. Din februarie și până în octombrie 1917, Guvernele țarist și cel provizoriu ale Rusiei și-au respectat cu rigurozitate angajamentele asumate privind integritatea și securitatea Tezaurului bancar al României depozitat la Moscova.

3. După Revoluția din octombrie 1917, noua putere instaurată în Rusia a preluat integral Tezaurul României și implicit și-a asumat (în conformitate cu obligațiile de succesor al vechiului regim) responsabilitatea păstrării vremelnice a acestuia.

4. Sechestrarea, la 13 ianuarie 1918, a valorilor bancare și identitare (arhivistice, cultural-artistice, arheologice, numismatice și bisericesti) ale României depozitate la Moscova (în Palatul Armelor din Kremlin și Ssudnaia Kazna) a fost

o decizie ostilă, motivată politic, a Guvernului bolșevic, ce a preluat, la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, puterea în Rusia.

5. Păstrarea intactă a Tezaurului bancar al României în primii trei ani de la sechestrarea acestuia (între 13 ianuarie 1918 și 23 mai 1921) a fost motivată declarativ și faptic de politica expansionist-revanșardă a R.S.F.S. Ruse, promovată sub sloganul „Basarabia în schimbul Aurului României”.

6. Depozitarea separată și contabilizarea distinctă a Tezaurului Băncii Naționale a României față de Rezerva de Aur a R.S.F.S. Ruse au contribuit decisiv la evitarea evacuării acestuia pe Volga (mai – iunie 1918) și în Siberia, imposibilitatea topirii acestuia în vara lui 1918 sau utilizării lui (în august – septembrie 1918) pentru plata datoriilor asumate de bolșevici prin Tratatul de la Brest-Litovsk ori, ulterior, pentru acoperirea nevoilor reale de monete din aur generate de războiul civil, crizele economice succesive, finanțarea mișcării comuniste internaționale etc.

7. În doar 100 de zile, între 23 mai și 2 septembrie 1921, din Tezaurul bancar al României s-a

utilizat – pentru prima dată de la depozitarea acestuia în Kremlinul moscovit – 9,7 t aur pur, adică 10,65% din monetele străine și lingourile de aur preluate de oficialii ruși prin Protocolul semnat la 16 februarie 1917.

8. Cu toate acestea, la 2 septembrie 1921, rezerva de stat a Rusiei sovietice (care scăzuse la 56,9 t aur pur) reprezenta doar 69,77 % din valoarea și greutatea aurului B.N.R. (81,6 t aur pur) la acel moment, fapt ce explică începerea utilizării acestuia de Guvernul sovietic pentru efectuarea unor plăți externe, în monete de aur provenite din Tezaurul bancar al României confiscat la Moscova.

9. După această dată, devaluarea aurului Băncii Naționale a României a continuat în ritm accelerat, astfel încât am putut documenta arhivistic doar existența, la începutul lui 1925, a cel puțin 27,153 t aur pur provenit din Tezaurul bancar al României. După decizia abuzivă a Guvernului sovietic privind transferarea scriptică și faptică a aurului B.N.R. către Banca Poporului din Moscova, urmele acestuia au dispărut în ceața secretomaniei atotprezente în fosta Uniune Sovietică și actuala Federație Rusă.

10. Creanța veche de un secol rezultată din nerestituirea de către U.R.S.S./Federația Rusă a Tezaurului bancar al României evacuat la Moscova rămâne un subiect ce necesită o dezbatere științifică sinceră și nepartizantă, dar impune și o soluționare conformă cu normele juridice ce reglementează relațiile între statele Europei. ■

*Lenin a decretat
că Tezaurul
va fi redat României
atunci când
poporul român
se va afla la putere,
ceea ce
nu s-a întâmplat,
din punctul de vedere
al Moscovei,
nici în timpul
regimului comunist*

SEPTEMBRIE 1944 UN RAPORT B.N.R. DESPRE SITUAȚIA DIN MOLDOVA

Dr. BRÎNDUȘA COSTACHE
(Șef serviciu, B.N.R.),
Dr. NADIA MANEA
(Expert principal, B.N.R.)

Imobilul Agenției Băncii Naționale a României
de la Rădăuți, carte poștală

După ce a prezentat în prima parte a raportului (Magazin istoric, nr. 12/2024) situația sediilor B.N.R. din Moldova, inspectorul general George Eșanu oferă un tablou – atât cât se putea în condițiile politice ale momentului – al situației teritoriului aflat practic sub ocupație sovietică. Reamintim că George Eșanu însoțea delegația ministerială condusă de ministrul Agriculturii și Domeniilor, Dimitrie D. Negel, și de subsecretarul de Stat la Ministerul Afacerilor Interne, generalul Dumitru Dămăceanu, în călătoria în Moldova, din zilele de 22 – 27 septembrie 1944.

II. Nesiguranța avutului populației din Moldova

Fără deosebire, în toate centrele vizitate, domnește încă nesiguranța avutului și chiar a vieții cetățenilor, datorită imposibilității în care se află autoritățile locale de a asigura paza, de la capitala județului și până la ultimul cătun.

În afară de: Galați și Brăila, unde sunt instalate autoritățile române (civile și militare), în toate celelalte județe sunt instalate, provizoriu, autorități administrative locale, acceptate sau impuse de către Comandamentul sovietic local, cu un slab aparat de pază, instalat numai în orașele de reședință, recrutat din elemente nepregătite și neverificate.

Elemente izolate din armata sovietică, precum și dezertori din armata română (în unele părți și fugari din armata germană) terorizează populația satelor și a orașelor, punând astfel în pericol nu numai avutul, ci și viața cetățenilor.

Din cauza acestei nesiguranțe, întreaga organizare administrativă locală suferă, întrucât activarea pe teren a agenților fiscalului, precum și păstrarea și transportarea asupra lor a numerarului rezultat din încasări se fac cu foarte multă greutate și foarte mult risc.

Este, cred, suficient să arătăm că organele fiscale din Tecuci, deși revenite de câteva zile în localitate, nu au putut să depună niciun fel de activitate pe

teren, ele neputându-se deplasa în scopul încasărilor.

Organele fiscalului nu fac altceva decât act de prezență în localul administrației, fără nicio activitate, măcar birocratică.

Li s-au luat o ladă cu arhivă din depozitul lor de la Prefectură.

Lipsa de comunicație telefonică, lipsa de vehicule pentru transportul pe șosele, nesiguranța drumurilor, cât și lipsa totală de transport pe căile ferate fac ca izolarea să fie aproape completă.

Întregei populații din Moldova li s-a ridicat aparatele de radio.

Pentru întărirea constatărilor noastre cu privire la nesiguranța avutului și vieții cetățenilor,

dăm mai jos câteva puncte din dezideratele dlui Prefect al județului Putna, profesor Boze, exprimate în conferința din 22 septembrie a.c., avută la Focșani:

1. Asigurarea pazei pentru securitatea avutului și vieții cetățenilor;

2. Încetarea ridicării inventarelor (vii și mort) al mării și micii proprietăți agricole;

3. Încetarea ridicării cerealelor de la producători, pentru ca astfel să se asigure stocul de semințe necesar însămânțării și minimum de existență al acestora;

4. Asigurarea muncilor agricole pentru strânsul recolteilor și facerea însămânțării;

5. Grânele și inventarul luate de la proprietari și aflate la săteni să se restituie pentru asigurarea utilajului necesar gospodăriilor agricole;

6. Reinstalarea sediului Băncii Naționale a României.

Dezideratele exprimate de dl. prefect al județului Putna constituiesc puncte comune tuturor județelor din Moldova.

III. Situația economică a județelor din Moldova

A. Situația agricolă.

Cu excepția județului Brăila, unde s-au făcut 23.000 ha ogoare și puține însămânțări, în toate celelalte județe vizitate nu s-au strâns complet recoltele și nu s-au făcut însămânțări.

Județele Brăila, Putna și Rădăuți dispun de vitele necesare muncilor agricole, în toate celelalte județe însă stocul de vite s-a împușinat în așa măsură, încât trebuie să se facă un efort deosebit de solidaritate plugărească, ca prin împrumut de vite de la

*Dumitru Dămăceanu
(aici în delegația României
la Conferința de Pace de la Paris)...*

gospodar la gospodar să se poată reuși în executarea planului minimal de însămânțări.

Domnii miniștri D. Negel și general Dămăceanu au făcut un călduros apel la spiritul de solidaritate cetățenească și plugărească pentru salvarea situației.

Avem toată speranța că acest apel va avea răsunetul dorit în sufletul fiecărui plugar român.

Atunci însă când aparatul de stat își va relua locul în județele

din Moldova, credem că situațiunea se va putea îmbunătăți, bineînțeles cu concursul Comandamentului sovietic, pentru înlăturarea neajunsurilor semnalate.

În județele deficitare, cari nu dispun de stocuri de cereale, se simte și mai mult lipsa lor și este neapărat necesar să se facă tot posibilul pentru aprovizionarea acestor județe cu cereale, spre a se asigura hrana locuitorilor din acele regiuni.

B. Situația comerțului și industriei

a. Comerțul

Cu excepția orașelor Galați și Brăila, unde comerțul de toate categoriile dispune încă de stocuri de mărfuri, făcând afaceri importante, precum și orașul Huși, unde magazinele dispun de ceva stocuri de mărfuri de manufactură și galanterie, dar cari toate se vor epuiza în termen de o lună, avându-se în vedere importanța cumpărăturilor, *comerțul din toate celelalte centre este complet sistat.*

Se simte foarte mult lipsa de: combustibil, carburanți,

... și Dimitrie D. Negel (în imagine: însoțindu-l pe Ion Antonescu la Chișinău) au condus delegația ministerială care a inspectat Moldova în septembrie 1944

petrol, sare, zahăr, ulei, articole de coloniale, tutun, chibrituri și medicamente.

Atunci când se găsesc aceste articole, ele se vând cu prețuri foarte mari (1 kg zahăr 1.000 – 1.500 lei, 60 – 70 lei una cutie chibrituri, 500 – 600 lei kg de petrol, etc.).

b. Piața de alimente

Cu excepția orașelor: Bacău, Piatra-N. [eamț], Fălticeni, Suceava, Rădăuți, Siret și Iași, piața de alimente este suficient aprovizionată cu carne și zarzavaturi.

Se remarcă o abundență de carne în toate orașele, ceea ce este îngrijorător, deoarece prin lipsa de control al consumului cărnii se va duce la diminuarea și mai mult a stocului de vite ce a mai rămas.

E neapărat necesar să se raționalizeze consumul de carne în întreaga Moldovă.

c. Industria

În general nu funcționează decât numai mori țărănești, pentru consumul populației, în afară de orașele: Bacău, Botoșani și Brăila, unde funcționează și morile comerciale.

Celelalte industrii nu funcționează, cu excepția orașelor Bacău și Brăila, unde câteva industrii funcționează numai pentru nevoile armatei sovietice.

Se resimte foarte mult lipsa de combustibil, carburanți și materii prime.

Fabrica de zahăr și spirt din Ripiceni a fost demontată și ridicată de armata sovietică.

Lipsa aproape totală a mijloacelor de transport face ca toate centrele din Moldova să fie astăzi aproape imposibil de

*Sediul Agenției Bârlad
a Băncii Naționale a României,
carte poștală din perioada interbelică*

aprovizionat cu cele necesare.

Din motive militare, Comandamentul sovietic a lărgit cea mai mare parte din căile noastre ferate din Moldova (după informații, s-au lărgit liniile: Cernăuți – Pașcani – Roman – Bacău – Adjud; Iași – Pașcani și Iași – Buhărești – Roman), pe cari nu circulă decât trenurile rusești.

d. Finanțele locale.

În județele Suceava, Rădăuți, Dorohoi și Botoșani Prefecturile județelor respective au organizat finanțele locale, pe bază autonomă, cu buget separat, înglobând toate serviciile exterioare ale ministerelor, instituind impozite și tipărind timbre fiscale.

Primăriile acestor orașe își au buget separat, cu venituri separate.

Toate veniturile de la bunurile părăsite (ale propieta-

rilor evacuați) și de la exploatarea pădurilor se depun Comandamentului armatelor sovietice.

Prefectura Dorohoi a depus Comandamentului sovietic, în ziua de 22 septembrie a.c., suma de lei 35.350.000.

C. Situația rublelor și a leilor de ocupație din Moldova

E greu de precizat cantitatea de ruble și lei de ocupație ce se găsește astăzi în Moldova – la țară și orașe –, deoarece întreaga Moldovă a fost sub ocupație și astfel toate cumpărăturile s-au făcut cu aceste monede.

Apoi granița între noi și A.U.R.S.S. este liberă. După informațiile ce am putut culege, în întreaga Moldovă ar exista astăzi o foarte mare cantitate de ruble și lei de ocupație.

Se apreciază de unele persoane, de la care ne-am informat, că numai în cele patru județe din nord (Rădăuți, Suceava, Dorohoi și Botoșani) ar fi peste 50 milioane ruble și aproximativ un miliard lei de ocupație. Această cantitate ar putea fi considerată ca slab apreciată, dacă se ține seamă că orașele Dorohoi și Botoșani au constituit un important rezervoriu de aprovizionare cu ruble a bursei negre din București, prin

Fabrica de zahăr și spirt din Ripiceni

intermediul bursei negre din Roman.

Un alt important rezervor de ruble, pentru aprovizionarea bursei negre din București, l-a[u] constituit orașele Iași și Galați.

Cantitatea de ruble și lei de ocupație din întreaga Moldovă s-ar aprecia la o valoare de circa 20 miliarde lei.

În orice caz, s-a făcut și se face o mare speculă cu rublele. Cursul rublei, la bursa neagră, a variat între 30 și 40 lei.

Însăși membrii Armatei Roșii au contribuit, involuntar, la specula făcută cu ruble, deoarece au plătit, cu multă ușurință, fie pentru diverse articole cumpărate, fie pentru servicii, orice preț li s-a cerut, oricât de mare a fost acel preț.

Concluziuni

A. Reinstalarea sediilor Băncii Naționale, în Moldova.

1. Față de nesiguranța ce domnește încă în întreaga Moldovă, credem că nu e recomandabil ca Banca Națională să-și redeschidă sediile în județele respective, mai înainte ca autoritățile de stat locale să fi fost reinstalate și paza asigurată.

De asemenea, credem necesar să se asigure legăturile telefonice, telegrafice și poștale între Capitala țării și județele din Moldova și între aceste centre, pentru ca atât autoritățile, cât și sediile noastre să nu fie izolate.

Să se intervină la Comandamentul sovietic pentru a se asigura legătura de cale ferată între Capitală și orașele din Moldova.

Pentru aceleași motive, suntem

Sediul Agenției Băncii Naționale a României din Piatra Neamț, imagine din perioada interbelică

de părere ca toate autoritățile din Moldova și sediile Băncii Naționale să fie autorizate să aibă aparate de radio.

Până la stabilirea completă a legăturilor de comunicație între Centrala noastră și sediile din Moldova, socotim neapărat necesar ca Banca Națională să fie autorizată ca legătura cu sediile să se facă cu mijloace proprii (autodube, curieri etc.)

2. Localurile sediilor noastre, care în prezent sunt ocupate de autoritățile sovietice sau române, urmează să fie imediat eliberate, deoarece Banca Națională are nevoie de tezaure pentru depozitarea și păstrarea valorilor.

3. În afară de Iași, în toate celelalte orașe unde localurile noastre sunt libere, sediile se vor putea reinstala, reparațiile urmând a se face în timp.

Pentru a se evita situaținea

de a nu se găsi în localitate geamuri, socotim necesar să se atașeze eşaloanelor câte o dubă cu geamuri, pentru a se asigura, acolo unde lipsesc, cel puțin un rând de geamuri.

După câte îmi reamintesc, sediile Bacău și Huși au mai multă nevoie de geamuri.

4. Pentru sucursala Iași, credem că este recomandabil ca directorul sucursalei să plece mai înainte, pentru a achiziționa un local potrivit pentru reinstalarea sediului.

Spre a ușura sarcina directorului nostru, credem că ar fi cazul să se intervină pe lângă conducerea superioară a Băncii Românești și a I.N.C.O.P.-ului, ca să

permită instalarea provizorie a sucursalei noastre în unul din localurile sus-numitelor instituții.

5. Pentru asigurarea bunei funcționări a tezaurelor și a caselor de fier, cari credem că în marea lor majoritate au suferit, suntem de părere ca, odată cu eşaloanele, să plece un specialist, de la Bancă sau de la casa „Ficheț”, care va revizui și face reparațiile de urgență.

De asemenea, credem necesar ca Secretariatul General să încredințeze conducătorilor sediilor duplicatele cheilor, pentru a se servi în cazul când unicatele s-ar fi pierdut. (La agenția Piatra-N. [camț] custodele – uşierul pensionar Gh. Răţoiu –, lăsat de conducerea sediului la plecare, pentru paza localului, mi-a declarat că i s-au furat hainele împreună cu cheile aflate în ele).

(Continuare în p. 30)

RUXANDRA LUPU UN TRAGIC DESTIN

ION BISTREANU

*Asachi, Hasdeu,
Nicolae Gane,
Sadoveanu, între alții,
i-au lăudat frumusețea*

Ruxandra, mezina iubită a domnitorului moldovean Vasile Lupu, care o considera „singura lui mângâiere la bătrânețe”, este una dintre cele mai mediatizate figuri din galeria femeilor celebre din istoria României. Despre destinul tragic al acestei prințese s-au scris nuvele, romane, piese de teatru, viața i-a fost evocată în cronicile din Polonia, Ucraina, Germania, Rusia etc. Călători străini care au văzut-o pe Ruxandra remarcă că „era prea frumoasă să aibă o viață liniștită și prea bogată să aibă o moarte firească”. A fost pețită de miri din vestite familii din Polonia, Transilvania, Italia. Se părea că soarta îi rezervase un destin strălucit. În realitate, ea a devenit un obiect în jocul intereselor politice și ambițiilor de mărire ale propriului părinte, Vasile Lupu, domnitorul Moldovei, ce au atras-o, fără voia ei, în țesătura unor intrigi politice și militare în estul Europei, cu înfruntări, adeseori sângeroase, în care s-au implicat despotismul otoman, aristocratismul polono-lituanian, anarhia cazacilor, cu interferări ale curentelor religioase ale vremii – ortodoxia, catolicismul, islamul. Și, în final, a devenit nevinovata victimă a căutărilor unei iluzorii uriașe averi.

În beletristica și istoriografia din România este numită „Ruxandra”. Ea însăși s-a autonumit „Roxandra” (brodat în greacă, pe patrafirul donat, în 1669, starețului mănăstirii Golia din Iași) sau „Domna Roxandra” (semnătura olografă pe scrisorile adresate țarului Moscovei).

În documentele ucrainene sunt întâlnite variantele „Roxanda”, „Roxana”, „Rozanda”, „Loxandra”, iar în înscrisuri poloneze este menționată ca „domna Rozanda” („domna”

fiind o calchiere a românescului „doamna”).

FURIOS, VASILE LUPU PEDEPSEȘTE NECUGETAT

Imediat după căsătoria (februarie 1645) fiicei sale Maria cu principele lituanian J. Radziwill, domnitorul Vasile Lupu începe să caute un nou mire și pentru fiica mezină, Ruxandra. Proiectul unui mariaj convenit

cu trei ani în urmă cu Ambrosio Grillo, fiul dragomanului reprezentantului diplomatic al Republicii Venețiene la Istanbul, se destrămase, după izbucnirea războiului cretan (1645) dintre Imperiul Otoman și Veneția, astfel că domnitorul începe să tatoneze posibilitatea unei căsătorii a Ruxandrei cu un nobil din Transilvania sau Polonia. Dar, pe neașteptate, la Iași a sosit un mesager al sultanului, care, devenit suspicios în urma căsătoriei Mariei cu J. Radziwill și a contactelor politice ale

*Domnitorul moldovean
Vasile Lupu (1634 – 1653),
mult încercat tată al domniței*

domnitorului cu unele state europene care plănuiau o cruciadă împotriva Imperiului Otoman, a cerut ca unul dintre copiii lui Vasile Lupu să fie trimis la Istanbul, ca o garanție că acesta va rămâne supus Înaltei Porți. Este sacrificată Ruxandra, care, la 12 iulie 1645, la doar 13 ani, ia drumul Țarigradului. Misionarul italian Antonio di Brisello informa de la Iași că, „neștiind cum să-și verse necazul, Vasile Lupu a pus să fie ucise, în aceeași zi, cu felurite cazne groaznice, 16 persoane”.

Ruxandra se stabilește la „Boğdan Sarayı” (Palatul Moldovei), reședința trimisului domnitorilor moldoveni la Istanbul, sub atenta supraveghere a sultanei-mame Kösem (grecoaică originară din Republica Venețiană, soție, mamă și bunică a patru sultani). Aici l-a cunoscut pe Fazil Ahmed Köprülü (care în 1661 va ajunge mare vizir), cu trei ani mai tânăr, care a făcut o pasiune adolescența pentru frumoasa moldoveancă.

În perspectiva reîntoarcerii Ruxandrei de la Istanbul, Vasile

Lupu nu abandonează planurile privind o viitoare căsătorie a acesteia cu un principe european, mai ales că apăruseră deja noi pretendenți din Transilvania și din mari familii nobiliare poloneze – Potocki, Wiśniowiecki, Kalinowski.

În august 1649 Ruxandra revine acasă, după ce Vasile Lupu a mituit cu 100.000 de taleri anturajul minorului Mehmed IV, care fusese numit sultan după asasinarea tatălui, sultanul Ibrahim, și cu 200.000 pe marele vizir Kara Murat Pașa. La plecare, tânărul admirator Fazil Ahmed îi dăruiește Ruxandrei un colier prețios, pe care ea îl va purta mulți ani la gât, ca pe un talisman.

CĂSĂTORIE CU ULTIMATUM

În vecinătatea Moldovei au loc evenimente care vor influența hotărâtor destinul Ruxandrei. Cu un an înainte, în urma unor mari răscoale ale căzăcimii din

Commonwealth-ul polono-lituanian (Rzeczpospolita), apăruse o nouă entitate politică, Oastea Zaporojeană (sau Hetmanatul Căzăcesc), numită de istoricii ucraineni contemporani „Statul ucrainean căzăcesc”. Conducător al Hetmanatului a fost ales Bogdan Hmelnițki, care se alăturase răscoalelor după un conflict sângeros cu un vecin, polonez, care îi ucisese soția și copilul. De la început s-a dovedit a fi un abil și ambițios lider. În viziunea lui, conducerea Hetmanatului trebuia să fie dată unui „monarh”: „Este adevărat că sunt un om mic și rău, însă Dumnezeu mi-a lăsat să fiu singurul autocrat rutean care se întreține singur.”

Pentru a-și legitima propria dinastie, Hmelnițki a înțeles că înrudirea cu o dinastie europeană este necesară. Primul gând s-a îndreptat spre țara vecină – „Voloscina” (cum era numită Moldova, în acele vremuri, de polonezi și ruși, iar locuitorii erau numiți „volohi”; vezi și

Maria, sora Ruxandrei, și soțul ei, principele lituanian Janusz Radziwiłł, sub protecția căruia s-a aflat o vreme nefericita prințesă

apelativul „Elena Voloșanca“, folosit de cneazul rus Ivan III, pentru nora sa, fiica lui Ștefan cel Mare; *Magazin istoric*, nr. 5/2012). „Voloșcina“ oferea și o posibilă alianță matrimonială, domnitorul mai având o fată de măritat – mezina Ruxandra.

„Peșitul“ nu a fost prea original. La începutul toamnei anului 1650 a avut loc o pustiitoare incursiune a cazacilor, conduși de Hmelnițki, și o hoardă tătară din Crimeea, în frunte cu calgan-sultanul Qirim Ghirai. Suceava, Iașiul au fost devastate. „Au arsu atuncea tot orașul. Unde și unde au rămas câte o dugheniță. Curtea cea domnească, casele boierilor și tot orașul într-o mică de ceas cenușe au stătut“ (Miron Costin), fiind incendiate și Mănăstirile Dragomirna și Trisfetitelor din Iași, unde, în urmă cu un deceniu, Vasile Lupu adusese de la Istanbul moaștele Sf. Parascheva. „Iașii au fost arși ca Troia din cauza Elenei“, nota un cronicar polonez. Ca să oprească dezastul, Vasile Lupu a plătit tătarilor o răscumpărare de 150.000 de taleri, iar cazacilor – 10.000 de taleri (cu 10 taleri se puteau cumpăra doi cai). În plus, domnitorul moldovean a fost obligat să consimtă la căsătoria Ruxandrei cu Timofei (Timuș), fiul cel mare al lui Hmelnițki, hatmanul hotărând chiar ca nunta să aibă loc imediat după sărbătorile Crăciunului. Până în acel moment, în istoria estului Europei nu a existat un precedent ca o familie princiară să fie înrudită cu un om de rând, cu fiul celui „ieșit din țărânie de doi ani“ (Miron Costin).

Campania reușită din Moldova i-a inspirat pe cobzarii cazaci, care au compus balada

(duma) „Despre campania moldovenească a lui Hmelnițki“.

Întors la Cighirin (regiunea Cerkasî), Hmelnițki îi trimite o scrisoare lui Vasile Lupu: „Măria Voastră nu poate să renunțe la propunerea noastră prietenească și să refuze să o mărite pe fiica Voastră cu fiul nostru. Nu ne putem lăuda cu originea nobilă și cu titluri, deoarece știm bine că poți să fii om mare numai datorită propriilor izbânzi, da nu numai din naștere. După cum vedeți, toți tremură în fața mea și eu în repetate rânduri i-am bătut pe leși, așa că am văzut vitejia lor, nu va îndrăzni nimeni să mi se împotrivescă și vor accepta pacea pe care eu am să le-o impun.“

Ofițerul și istoricul cazac H. Hrabianka scria că hatmanul cazac „a pus lui Vasile Lupu ultimatum: sau unire afirmată cu nuntă, sau o sută de mii de cazaci vin la dânsul în oșpeție“. Și un alt cronicar ucrainean, Samuil Veliciko, concluziona că preconizata nuntă se dovedea a fi mai mult o constrângere decât o înțelegere amicală.

*Jeremi Wiśniowiecki (1612 – 1651),
nobilul polono-lituanian
aparținând unei repute familii*

CA LA GRÜNWALD

Aflând despre „înțelegerea“ Lupu – Hmelnițki, polonezii intervin pentru a-l atrage de partea lor pe domnitorul moldovean. Pentru a-i asigura un eventual loc de refugiu, regele Jan Casimir îi acordă titlul de cetățean polonez pentru serviciile aduse Rzeczpospolita: „A respins de mai multe ori raidurile barbarilor de la granițele poloneze, a eliberat mulți dintre nobilii polonezi din robia tătarilor.“ În mare grabă, Ruxandra este trimisă la sora ei mai mare, sub protecția cumnatului, principele lituanian Janusz Radziwill.

Aceste știri ajung și la Cighirin. Drept urmare, Hmelnițki încearcă să câștige încrederea Înaltei Porți printr-o ipotetică acceptare de către cazaci a suzeranității otomane, dar, în subsidiar, pentru obținerea aprobării căsătoriei fiului cu Ruxandra. În acest scop, aranjează ca trei musulmani din Istanbul – ienicerii Agu, Kilkay-bey și Rektaş-aga – să îl recunoască drept „fiul“ lor, declarat supus al sultanului, care și-a însușit învățăturile Profetului.

Evenimentele se precipită. În ultimele zile ale lunii iunie 1651, lângă Beresteciko, pe câmpiile întinse ale Voliniei, are loc o nouă confruntare armată între polonezi și cazaci, comparată, prin amploarea și forțele angajate, cu Bătălia de la Grünwald (1410) dintre trupele Poloniei și Lituaniei și cavalerii teutoni. Victoria polonezilor îi aduce lui Vasile Lupu o nouă undă de speranță că va evita nedorita căsătorie a mezinei sale cu Timuș și că aceasta, aflată în Lituania, își va găsi printre șleahicii polonezi alesul inimii.

Fortuna părea să îi suradă unei rude a principelui Radziwill, tânărul Piotr Potocki, presa vremii (*Gazette de France*, noiembrie 1650; primul periodic francez, fondat în 1631) informându-și cititorii despre o iminentă logodnă a celor doi, chiar la Curtea lui Radziwill.

În pofida demersurilor lui Hmelnițki, sultanul nu a aprobat căsătoria domniței Ruxandra cu Timuș. În același timp, considerând și de această dată, similar situației create în 1645 după căsătoria Mariei Lupu, că prezența familiei Lupu în Rzeczpospolita însemna o prea mare apropiere de polonezi și, în consecință, o încălcare a jurământului de credință față de Înalta Poartă, sultanul a poruncit ca Ruxandra să fie trimisă din nou la Istanbul (1651). Tânăra se va reîntoarce în Moldova în primăvara anului următor.

MASACRUL DE LA BATOG

Hmelnițki află că Ruxandra este din nou acasă și trimite un sol, cerând imperios lui Vasile Lupu să-și respecte cuvântul dat privind căsătoria Ruxandrei cu Timuș. Domnitorul moldovean este supus presiunii chiar de proprii supuși. H. Hrabianka scria: „Și frica i-a lovit pe voievod și pe volohi și au zis domnitorului: de ce ar trebui țara noastră să devină un pustiu din cauza uneia dintre fiicele tale? Dacă nu satisfaci dorința lui Hmelnițki, atunci noi înșine, de dragul vieții noastre și al ocrotirii pământurilor noastre, vom fi forțați să vă trădăm pe tine și pe familia ta”.

În primăvara anului 1652, cazacii, sprijiniți de tătarii

din Crimeea, se pregătesc să invadeze din nou Moldova, cu intenția declarată fățiș de a perfectă căsătoria lui Timuș cu Ruxandra. La chemarea de ajutor a lui Vasile Lupu răspunde vechiul admirator al Ruxandrei, hatmanul Marcyn Kalinowski, în vârstă de 47 de ani, care îi întâmpină pe cazaci și pe tătari la Batog (în regiunea Vinnița).

Hatmanul Hmelnițki îi scrie o scrisoare insolentă adversarului său polonez: „Nu aş vrea să ascund de Mila Voastră că fiul meu, Timuș, a adunat o armată de câteva mii de oameni pentru a o forța [subl. ns.] pe fiica domnitorului moldovean să se căsătorească cu el. Vă previn să vă retrageți cu armata spre frontiera poloneză și să eliberați teritoriile volohe; fiul meu are un caracter aprins și

asupra persoanei voastre poate să încerce prima sa izbândă militară”.

Bătălia (1 – 2 iunie) se încheie dezastruos pentru armata poloneză, majoritatea luptătorilor fiind uciși sau luați prizonieri. În luptă moare și Kalinowski; capul nefericitului,

*Hatmanul cazac
Bogdan Hmelnițki,
socru, a vrut cu orice preț
o noră de familie princiară,
„ca să iasă din țărânie”*

*Sultanul Mehmed IV,
aproape 40 de ani
pe tronul de la Istanbul
(1648 – 1687),
era încă minor când Ruxandra
suferea la Curtea lui,
departe de țară și părinți*

în vârful unei sulite, a fost adus ca trofeu în cortul lui Hmelnițki. Cazacii nu s-au mulțumit doar cu victoria. Cu 30.000 de taleri, i-au cumpărat de la tătari pe toți prizonierii polonezi – cca 5.000 –, care au fost măcelăriți de călăi angajați din hoarda Nogai. Timp de două zile, masacrul a avut loc în uralele unei mulțimi de cazaci beți. În afară de soldați, au murit mulți șleahitici și fiii unor mari demnitari polonezi.

O NUNTĂ DE ȘAPTE ZILE

Hmelnițki îl informează pe Vasile Lupu despre deznodământul bătăliei de la Batog și, reamintindu-i vechea promisiune

de încuscrare, își încheie mesajul cu un avertisment dur: „Dacă Măria Voastră nu vrea să se înrudească cu mine de bunăvoie, atunci avem suficiente trupe pentru a-l forța să o facă...”

Vasile Lupu cedea-ză, iar domnița Ruxandra, deznădăjduită, „l-a rugat în genunchi pe tatăl ei să o părească soartei sale”.

La zece săptămâni după sângerosul măcel de la Batog, Timuș Hmelnițki sosește la Iași „să-și ridice mireasa”, însoțit de 3.000 de cazaci, un car de pețitoare (druște) și 40 de care cu sare pentru negoț.

Celor șapte zile ale nunții i-au fost dedicate în secolele următoare mai multe romane, nuvele și piese de teatru, în România, Polonia, Ucraina, în care au fost descrise cu lux de amănunte petrecerile din acele zile.

Timuș nu a făcut o impresie prea bună gazdelor și oaspeților străini reuniți la marele eveniment. Miron Costin spunea că „avea numai singur chip de om, iar toată firea de heară”.

La nuntă nu a participat niciun membru al familiei lui Bogdan Hmelnițki, deși, în urma acestei căsătorii, se împlinea una dintre marile dorințe ale hatmanului: alianța matrimonială cu o familie princiară, înrudirea directă cu o cunoscută familie nobiliară din Europa (principele lituanian J. Radziwill, căsătorit cu Maria, sora Ruxandrei) și, indirect, cu alte câteva influente familii nobiliare poloneze – Konicpolski, Zolkiewski, Zbarasky și Wiśniowiecki.

Potrivit istoricului ucrain

*Iunie 1652. În bătălia de la Batog
contra cazacilor și tătarilor,
polonezii au sărit în ajutorul lui Vasile Lupu,
dar au fost înfrânți*

nean Y. Dașkevici, „căsătoria lui Timuș cu Rozanda (Roksanda), fiica domnitorului Vasile Lupu, – căsătorie impusă prin forța armată, Iași în 1652 [subl. ns.] – confirmă planuri dinastice destul de convingătoare. Combinația politică de perspectivă a acestei căsătorii constă nu numai în pretenția lui Timuș la tronul Moldovei [subl. ns.], ci și înrudirea – prin asimilare – cu actualul conducător al Lituaniei,

*Timuș, fiul cel mare
al lui Bogdan Hmelnițki,
soțul Ruxandrei,
„om cu hirea de hiară sălbatică”,
ne spune Miron Costin*

marele hatman lituanian Janusz Radziwill, care în 1645 se căsătorise cu sora mai mare a Rozandei, Elena [Maria – n.ns.]”. În același timp, Hmelnițki avea în vedere, în perspectivă, și extinderea prezenței și influenței sale în regiune. După nuntă, un martor anonim i-a relatat domnitorului muntean Matei Basarab că, în conversația dintre socru și ginere, adusă fiind

vorba de Muntenia (*Multan*, potrivit cronicilor poloneze), proaspătul mire ar fi declarat cu emfază: „Cu tatăl meu voi putea aranja la Înalta Poartă ca pământul Multan să-mi fie dat.”

La 6 septembrie Ruxandra și-a urmat soțul la Cighirin – un sat mai rășărit din stepă, capitală a Hetmanatului Căzăcesc –, în tragicul ei destin, care nu era cu mult mai nefericit decât al altor tinere prințese din epoca medievală. Ceremonialul nunții a fost repetat, Hmelnițki organizând o mare petrecere, la care era așteptată și participarea aliatului său de raiduri armate, hanul Crimeei, dar care, din motive necunoscute, și-a anulat venirea.

NEMULȚUMIREA LUI TIMUȘ

Tânără familie a rămas acolo toată iarna, până în aprilie 1653, când Timuș a plecat în ajutorul socrului, care fusese detronat de Gheorghe Ștefan.

Sunt absente relatările locale privind scurta căsnicie (un an) a celor doi tineri.

(Continuare în p. 61)

ABDUL HAMID AL II-LEA ÎN EXIL LA SALONIC

APOSTOLOS PATELAKIS
(Salonic, Grecia)

Hamid, al doilea fiu al sultanului Abdul-Medjit (1839 – 1861), s-a născut în Palatul Topkapi din Istanbul, la 10 septembrie 1842, mama sa, frumoasa Tirimușan Kadim, fiind de origine cercheză. Nou-născutul nu s-a bucurat niciodată de afecțiunea tatălui, unul dintre motive fiind aspectul lui fizic, foarte puțin atrăgător. Copilul avea o piele închisă la culoare și era extrem de firav. Ulterior se va descoperi că era cocoșat, iar nasul acvilin părea imens și sărea imediat în evidență, amplificând senzația de repulsie pe care o aveau cei care intrau pentru prima oară în contact cu el. O influență importantă asupra viitoarei sale psihologii a reprezentat-o faptul că Hamid nu a avut parte de prezența și afecțiunea mamei, întrucât aceasta (tuberculoasă), a fost izolată, ca nu cumva să-și îmbolnăvească fiul. Tirimușan Kadim s-a stins din viață când Hamid avea vârsta de 9 ani. După acest eveniment tragic, copilul va trece sub protecția mătușii paterne, Pereste Kadim.

- Cocoșat, cu capul prea mare și un nas care ieșea în evidență
- Vizita la Paris, cel mai frumos cadou
- Proclamat sultan, cu condiția să promulge o Constituție
- Teama de comploturi
- Goana după comorile sultanului detronat
- I se aduce pisica preferată

Hamid a trăit în copilărie și adolescență în umbra fraților, sultanul menținându-și atitudinea rece față de băiat. Prin contrast, tatăl îl iubea cel mai mult pe primul născut, Murad, mai în vârstă cu doi ani decât Hamid. Adolescențul Hamid era o prezență foarte puțin atrăgătoare. Brunet și smolit la chip, era mic de statură, cu un corp colțuros și disproporționat, existând indicii evidente că suferea de o formă de rahitism. Nu era sociabil și nici nu manifesta energia la care te-ai fi putut aștepta, având în vedere vârsta lui. Prefera singurătatea

și era rar văzut zâmbind sau bucurându-se. În majoritatea timpului, părea învăluit într-o mantie cenușie de tristețe și intensă melancolie. Aspectul fizic îl apăsa în mod evident și este sigur că l-a considerat un fel de stigmat al destinului său, un motiv al lipsei de încredere în propriile forțe. Cu toate acestea avea o memorie bună și s-a bucurat de o educație acceptabilă, devenind (printre altele) fluent în limba franceză. Știa să cânte relativ bine la pian și excela în mânuirea armelor. A fost atras încă de mic de tâmplărie, demonstrând multă îndemânare și reușind mai târziu să confecționeze piese de mobilier de lux.

Sultanul Abdul-Medjit a murit la 25 iunie 1861, la 38 de ani, fiind bolnav de tuberculoză și ciroză hepatică. I-a urmat la conducere fratele său vitreg Abdul-Aziz, fire ciudată, personaj dominat de furii frecvente, de o statură uriașă și o forță fizică deosebită. Cu toate acestea, s-a purtat rezonabil cu nepoții lui, acestora cerându-li-se doar să nu manifeste ostilitate față de deciziile sale.

În anul 1867, Abdul-Aziz a fost invitat de împăratul Napoleon al III-lea să participe la inaugurarea Expoziției Mondiale de la Paris. Spre surpriza tuturor, sultanul a acceptat invitația și a hotărât să fie însoțit de fiul său, Yusuf Izeddin (10 ani) și de cei doi nepoți, Murad (26 de ani) și Hamid (24 de ani). Era pentru prima dată când un sultan călătorea într-o altă țară.

Delegația otomană a plecat cu vaporul la 21 iunie 1867 și, după o săptămână, a ajuns în portul Toulon. Sultanul s-a bucurat de onoruri deosebite pe toată durata șederii la Paris

(30 iunie – 10 iulie) și în continuare la Londra (12 – 23 iulie), Bruxelles (24 – 27 iulie) și Viena (28 – 30 iulie). Delegația otomană a fost foarte impresionată de progresele realizate de țările occidentale în domeniul științei, tehnicii și tehnologiei, constatând cu regret că otomanii au rămas cu mult în urmă. Nu în ultimul rând, sultanul și oamenii săi au putut constata cât de diferit era statutul femeilor din Occident față de acela din Imperiul Otoman.

Pentru Hamid, această vizită a reprezentat cel mai frumos cadou oferit de unchiul său, așa că anul 1867 a fost unul fericit pentru el, mai ales că nu avea aspirații la tron. Se putea dedica în liniște plăcerilor vieții.

Marea criză economică din anul 1873 a avut un efect dezastruos asupra Imperiului Otoman. Băncile europene au refuzat să mai acorde împrumuturi Înaltei Porți, accelerând prăbușirea autorității sultanului. Sultanul și Guvernul său, în loc să reducă cheltuielile, au mărit impozitele, ceea ce a creat o stare de nemulțumire generală, iar tulburările civile și revoltele în Balcani au căpătat un caracter permanent. În 1867 au fost întrerupte plățile de rambursare a datoriei, astfel încât statul otoman a dat faliment. În fața situației create, elita politico-militară a decis să-l înlocuiască pe sultan, unul dintre argumentele cel mai frecvent invocate în sprijinul acestei idei fiind

echilibrul psihic tot mai precar al suveranului.

La 30 mai 1876 a avut loc o lovitură de stat, în urma căreia sultanul Abdul-Aziz a fost detronat, fără să opună vreo rezistență. Închis de conspiratori în Palatul Topkapi, va fi descoperit decedat în dimineața zilei de 5 iunie 1876. Moartea lui a generat unele semne de întrebare, dar nu s-a putut proba o eventuală asasinare, așa cum multe zvonuri au sugerat-o. Urmașul la tron, nepotul Murad al V-lea, nu a rezistat la putere decât 93 de zile, fiind demis de Consiliul de Miniștri. În vârstă de 35 de ani, sultanul Murad al V-lea era un alcoolic notoriu și suferea de probleme psihice grave. În aceste condiții, noul sultan a devenit Abdul Hamid al II-lea, în ziua de 31 august 1876. I

s-a condiționat însă acceptarea unei noi constituții

*Imagine
din 1868*

pentru un Imperiu Otoman măcinat de o prelungită criză internă.

La sfârșitul războiului, pierdut, cu Rusia (1877 – 1878), pentru a face față situației, Hamid a suspendat Constituția promulgată în decembrie 1876 și a condus imperiul ca un monarh absolut. Întrucât îi era teamă de comploturi, a creat o imensă rețea telegrafică, prin care oamenii săi din imperiu îl informau despre tot ce se întâmpla. Era foarte suspicios din fire și nu avea încredere în nimeni. A trăit 32 de ani închis, în mod voluntar, în splendidul Palat Yildiz, de unde a terorizat întregul imperiu, provocând numeroase nemulțumiri.

Hamid își formase o cultură generală incontestabilă și era pasionat în cel mai înalt grad de lectură, fiind un cititor atent al presei europene, un amator de teatru și de romane polițiste. Admitea că Imperiul Otoman avea nevoie de o anumită modernizare, după model european. Față de Masonerie și de etnia armenilor va păstra toată viața o neîncredere totală.

În 1880, tensiunile dintre otomani și armeni au luat amploare, ducând, treptat, la o serie de masacre împotriva acestora. În perioada 1894 – 1896, circa 80.000 de etnici armeni au fost uciși, evenimente care au contribuit la scăderea drastică a popularității lui Hamid în mediile occidentale. Ziarele și revistele străine vorbeau despre „sultanul roșu”, „sultanul blestemat”, „sultanul mănjit

Interior din Palatul Yildiz

de sânge”, „bufnița de la Yildiz”. Toți l-au condamnat, în afară de împăratul Germaniei Wilhelm al II-lea, care l-a vizitat de două ori la Istanbul.

În timp ce popularitatea lui Hamid peste hotare scădea, popularitatea opoziției otomane din exil, în special a celei aflate la Paris, creștea. Acolo, adversarii lui Hamid erau cunoscuți ca „Junii Turci”, după numele ziarului pe care îl editau. În interiorul imperiului s-au format treptat mici grupări conspirative în perioada 1906 – 1908, cea mai eficientă organizație clandestină fiind aceea de la Salonica, în cadrul căreia activau și ofițeri din componența Armatei 3. Aceste mici grupări s-au unit, formând Comitetul pentru Uniune și Progres (C.U.P.), cu membri din diferite etnii, având același obiectiv: îndepărtarea lui Abdul Hamid și

restaurarea Constituției.

Sultanul, prevenit din timp, a anunțat reîntrirea în vigoare a Constituției suspendate cu 30 de ani în urmă. Aceasta a fost revoluția din 1908 a „Junilor Turci”, care doreau crearea unui stat modern, dar nu se simțeau suficient de puternici pentru a susține detronarea

lui Abdul Hamid, rămânând însă un puternic grup de presiune, cu baza la Salonica.

În aprilie 1909, sultanul și susținătorii săi au inițiat o contrarevoluție la Istanbul, dar Comitetul pentru Uniune și Progres a reușit să înăbușe repede această mișcare și Parlamentul l-a detronat pe Abdul Hamid. Sultan a fost declarat fratele său vitreg, Reșad Efendi, care va domni sub numele de Mehmed al V-lea. Hamid a cerut să rămână la

*Sultanul
Abdul Hamid II*

Istanbul, la Palatul Cerragan, sau să fie trimis în exil în Cipru, dar C.U.P. a hotărât să-l trimită la Salonic, pentru a-i asigura o supraveghere mai eficientă. Sultanul detronat a fost expedit cu trenul spre Salonic, în ziua de 15 aprilie 1909, fiind însoțit de cinci soții, trei fiice, doi fii, patru concubine, precum și de personalul de serviciu, suita numărând circa 30 de persoane.

La Salonic a fost condus, în mare secret, la Vila Allatini, una dintre cele mai frumoase clădiri din oraș, care dispunea de o mare grădină și clădiri adiacente. Vila constituia casa de vacanță a familiei de comercianți evrei Allatini, construită în anul 1898, după planurile arhitectului Vitaliano Pozeli. În 1904, frații Allatini s-au mutat în Italia și au transferat mobilierul din vilă. În 1908 Vila Allatini a fost închiriată de generalul italian Nicolis di Robilant, dar, peste puțin timp, acesta a fost obligat să o părăsească în favoarea sultanului detronat. Prin urmare, la sosirea lui Hamid, vila era, în general, nemobilată, ceea ce sultanului detronat i-a plăcut profund.

În curtea vilei se aflau în jur de 80 de ostași și poliști, însărcinați cu paza lui Hamid, în frunte cu căpitanul Ali Fethi. La Salonic viața lui Hamid s-a schimbat radical. Nu avea voie să iasă nici măcar în curtea vilei, nu putea fi vizitat de nimeni, nu avea voie să citească ziare și reviste și, în general, nu avea voie să aibă contacte cu lumea din afara vilei. Foarte mulți locuitori și ziariști ai orașului tre-

Vila Allatini din Salonic

ceau pe lângă vilă cu gândul că poate văd sau află ceva legat de noul locatar, dar era imposibil. Vila a fost denumită de localnici „Yildizul Saloncului”, fără a cunoaște că în interior nu exista luxul pe care și-l imaginau.

După instalarea lui Hamid la Vila Allatini, interesul tuturor, în special al „Junilor Turci”, s-a îndreptat spre identificarea imensei averi a fostului sultan. S-au făcut cercetări, atât la Palatul Yıldiz, unde eunucul Nadir Aga, după ce a fost torturat, a dezvăluit ascunzișurile din

*Fotografie realizată
în timpul ultimei plimbări cu caleașca
prin Istanbul,
înainte să fie exilat*

podele și pereți în care Hamid avea ascunse sume imense de bani (franci, mărci, dolari, lire), precum și cantități uriașe de aur, bijuterii, pietre prețioase etc., cât și la băncile europene, unde avea depuse sume mari de bani și acțiuni.

Ministerul Armatei de la Istanbul l-a desemnat pe doctorul militar Huseyin Atif ca medic

personal al lui Hamid și al familiei sale. La un prim consult, medicul a remarcat condiția fizică precară a lui Hamid, personaj nu numai scund, ci și firav, cocoșat, cu un cap disproporționat de mare față de restul trupului, posesor al unui înconfundabil nas acvilin, adevărată pecete a degenerării.

Căpitanul Ali Fethi primise misiunea din partea Guvernului de a-l convinge pe Hamid să predea toată averea pe care o avea în băncile occidentale, pentru nevoile armatei și ale poporului. Pentru a-l îndupleca pe fostul sultan, Guvernul otoman i-a promis că îl va readuce la Istanbul, satisfăcându-i între timp unele doleanțe. I-a fost adus mobilier și îmbrăcăminte de la palat, precum și 50 de găini și două vaci, pentru a beneficia de ouă și lapte proaspăt. I s-a expedit pisica preferată, pe nume Pamuk, un papagal alb și un uriaș câine din rasa Saint Bernard, câteva odalisce și doi eunuci. La cererea sa i-au creat două ateliere în vilă, unul de ceasornicărie și altul de tâmplărie, unde să-și petreacă o mare parte din timp.

În cele din urmă, în iunie 1909, Hamid i-a predat lui Ali Fethi scrisori cu semnătura sa

către Deutsche Bank, Credit Lyonnais și Barclays Bank, în care își exprima dorința ca depunerile sale la acele bănci să fie aduse la Salonic. Băncile, în urma formalităților și verificărilor necesare, au adus tot ce se afla pe numele lui Hamid la Vila Allatini. În numeroase pachete se aflau 16.000 de acțiuni la diferite societăți, numeroase titluri de proprietate în diferite țări și sume de bani care depășeau un milion de lire. Totul a fost trimis la Istanbul.

Guvernul otoman a acceptat ca fiul cel mic al fostului sultan să poată urma școala, iar fiul cel mare și cele trei fiice să se întoarcă la Istanbul pentru a se

căsători. Trei soții au preferat să plece și ele, rămânând lângă bătrânul lor soț doar tinerele Musfika și Natzie. În ianuarie 1910, acești membri ai familiei au ieșit din Vila Allatini după aproape un an și au ajuns cu trenul la Istanbul.

La 16 octombrie 1912, Ali Fethi I-a informat pe Hamid că din ordinul sultanului trebuia să fie dus la Istanbul, deoarece armatele grecești și bulgare se îndreaptă spre Salonic, pe care probabil îl vor ocupa, astfel că viața îi era pusă în pericol. Pentru o mai mare siguranță, împăratul Germaniei, Wilhelm al II-lea, i-a pus la dispoziție nava „Lorelai”, cu care

fostul sultan a ajuns la Istanbul. Acolo, locuitorii și oficialitățile l-au primit cu bucurie și speranță, având convingerea că numai el putea salva imperiul, aflat într-o prăbușire accelerată. Dar fratele său, sultanul Mehmed al V-lea, era de altă părere, așa că a hotărât să fie închis la Palatul Beylerbeyi, aflat pe țărmul Bosforului. Acolo Hamid a murit la 10 februarie 1918, la vârsta de 76 de ani, în urma unei crize de insuficiență respiratorie. A fost înmormântat în Mausoleul bunicului său, Mahmud al II-lea.

Abdul Hamid al II-lea este ultimul mare sultan al imperiului, cei trei care i-au urmat fiind neînsemnați. ■

SEPTEMBRIE 1944 UN RAPORT B.N.R. DESPRE SITUAȚIA DIN MOLDOVA

(Urmare din p. 20)

6. Fiecare director va îngriji să achiziționeze, cu concursul autorităților locale, mobilierul strict necesar funcționării sediului.

7. La reînstalarea sediilor este recomandabil ca întregul personal să plece fără familii.

De asemenea, dată fiind lipsa de unele articole, se recomandă ca Serviciul Economat să le dea, la plecare, câte o ladă cu alimente; de asemenea lămpi de petrol, petrol, lumânări și chibrituri.

Li se vor da și rechizite de birou.

B. Paza localurilor sediilor noastre

Pentru asigurarea pazei va-

lorilor sediilor noastre ce se vor reînstala în Moldova, se recomandă ca fiecare sediu să-și aibă gardienii înarmați cu carabine, plus o gardă militară cu un efectiv de cel puțin șase oameni (adică pentru două posturi fixe), puse sub comanda unui sergent.

Pe lângă această gardă militară română, socotesc necesar ca să se facă intervenții la Comandamentul superior sovietic, ca toate garnizoanele sovietice din centrele din Moldova să detașeze câte o gardă sovietică cu efectivul ce va crede necesar.

Vă rugăm a dispune să se examineze dacă nu e cazul ca aceste gardi militare să fie date chiar de Corpul de Jandarmi din București, ele urmând a fi subordonate Legiunilor de

Jandarmi respective.

După cum am arătat în raportul nostru la pagina 7, socotim necesar ca paza sucursalelor noastre din Galați și Brăila să se facă tot cu gardi militare date de Legiunile de Jandarmi respective.

Tot în scopul organizării pazei valorilor noastre; socotim necesar să se dea autorizare Băncii Naționale pentru ca fiecare sediu să aibă trei revolve (pentru director, contabil și casier), cari nu se vor utiliza decât numai în bancă.

Primiți, vă rog, domnule Guvernator, încredințarea deosebitului meu devotament.

Inspector general,
George Eșanu ■

MĂNĂSTIREA „SF. ANA“, CTITORIA PUBLICISTULUI PAMFIL ȘEICARU, BAR ȘI SALĂ DE DANS ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST

MONICA ALINA PRICOPE

Alături de cotidienele de tradiție, care deja își marcaseră teritoriul în conștiința cititorilor, în perioada interbelică apar noi publicații cu caracter politic, de mare influență pentru acei ani.

Un astfel de ziar, care apărea în 1928 la București, în perioada regenței și în pre-criză economică, este *Curentul*. Pamfil Șeicaru, proprietarul și directorul acestui cotidian, personalitate recunoscută pentru calitățile sale de remarcabil gazetar, va semna zilnic, până în 1944, editorialul amplu de pe prima pagină pe teme de politică internă, externă, economie și cultură.

După modelul marilor cotidiene lansate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, ziarul *Curentul* își avea sediul, la sfârșitul

anilor '30, într-un palat cu șase etaje și propria tipografie. La inaugurarea palatului, în liftul de sticlă al clădirii, Nicolae Iorga, referindu-se la campaniile dure ale lui Șeicaru împotriva societăților industriale, bancare și comerciale, ar fi rostit celebrele vorbe: „Șantajul și etajul, etajul și șantajul...”

Considerat al patrulea ziar al vremii ca număr de exemplare tipărite, *Curentul* a editat câteva suplimente adresate unei categorii diverse de cititori, ceea ce a făcut ca tirajul să crească considerabil: *Curentul Magazin*, devenit apoi *Curentul literar*, *Curentul pentru copii și tineret*, *Curentul familiei* și *Almanahul Curentul*.

În 1939 Pamfil Șeicaru lansează *Evenimentul zilei*, cotidian în două ediții, la ora 12 și ora 18, de care răspundea Ion Vinca, deși vederile sale politice difereau de cele ale fondatorului ziarului.

În afară de prodigioasa activitate publicistică și politică, Șeicaru rămâne în istorie și cu numeroase ctitorii: Monumentul Victoriei înălțat la Mărășești pentru cinstirea memoriei camarazilor săi de arme căzuți pe câmpul de luptă în Primul Război Mondial, Mănăstirea „Sfânta

**Actul de donație,
publicat în Curentul**

Ana⁴ din Orșova, Biblioteca Liceului „Codreanu” din Bârlad, dispensarul-model de la Ciorogârla. El considera că „trupește nu ne putem supraviețui decât prin urmași, dar întru Duh nu ne putem supraviețui decât prin faptă” (*Pamfil Șeicaru, ctitor, articol semnat Aurel Tita, în Curentul nr. 5.925, din 11 aprilie 1978*).

Cu o viață tumultuoasă, ce a acoperit câteva decade din două secole, al XIX-lea și al XX-lea, și s-a desfășurat pe teritoriile mai multor țări europene – Spania, Portugalia, Austria, Germania –, Pamfil Șeicaru părăsea România la 10 august 1944, intuind evenimentele ce au urmat. După instaurarea regimului comunist, el a fost judecat în lipsă și condamnat la pedeapsa capitală, în anul 1945. Pamfil Șeicaru a murit în Germania, la Dachau, în anul 1980.

În depozitele Bibliotecii Academiei Române se găsește adăpostită colecția ziarului *Curentul*, editat în București, în perioada 1928 – 1944, în care Pamfil Șeicaru semna editorialele, dar și din perioada în care acesta se afla în exil, când ziarul s-a tipărit în străinătate. Din anii '90 redacția revine în București, iar primele numere tipărite sunt dedicate vieții și activității fondatorului său.

In numărul 6.003 din ianuarie 1992 este publicat actul prin care Pamfil Șeicaru donează Patriarhiei Republicii Socialiste România Mănăstirea „Sf. Ana” de pe dealul Moșul din orașul Orșova, ctitorită între 1935 – 1939, exclusiv pe cheltuiala sa, „în memoria camarazilor din Divizia I de pe Cerna, comandată de gen. Dragalina, ce au căzut în timpul luptelor de la Cerna, Jiu, Argeș, Mărăști, pentru o Românie Mare”. În text se menționează că, deși mănăstirea nu a fost sfințită din cauza evenimentelor petrecute în 1939 și în anii ce au urmat ridicării lăcașului de cult, preotul din satul Tufări a ținut în fiecare duminică slujba.

Dorința clar exprimată de Pamfil Șeicaru în „Actul de Donație”, datat 24 martie 1975, era: „Mănăstirea va fi o mănăstire de maici. Este interzisă o schimbare parțială sau totală a scopului mănăstirii, la fel și înstrăinarea parțială sau totală a bunurilor ei.”

Cu toate acestea, lăcașul sfânt „a fost utilizat în timpul regimului comunist ca bar și sală de dans, fiind neglijată și deteriorată”, așa cum menționează Maica Ambrozia în apelul său către redacția ziarului *Românul Liber*, *Ziarul Uniunii*

Mondiale a Românilor Liberi, cu sediul la Londra. Chiliile călugărițelor au fost transformate în locuri de cazare, iar în biserică, pe lângă restaurant, a funcționat și o discotecă. „Mănăstirea acum a ajuns într-un hal fără hal, arată groaznic, peste pictură s-a aplicat un strat de var, strălucile și catapeteasma s-au înstrăinat și acum în biserică nu mai este nimic. Noi am venit aici un grup de maici de la Sfânta Mănăstire Tismana și ne este foarte greu.”

Abia la 2 decembrie 1990, Mănăstirea „Sf. Ana” a fost preluată de proprietarul de drept, Mitropolia Olteniei, și a fost sfințită, dându-i-se menirea pentru care a fost zidită. ■

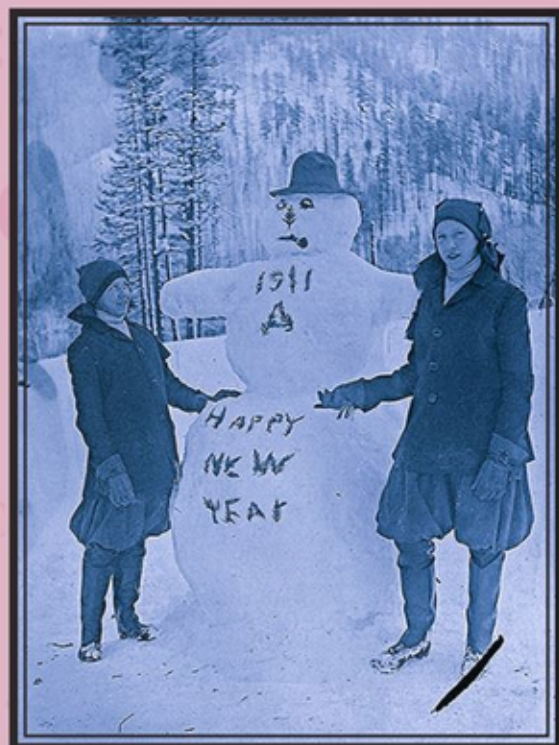
Mănăstirea, azi

ALBUM ISTORIC

Aflați în acest număr când a devenit 1 ianuarie prima zi a anului. Noaptea dintre 31 decembrie și 1 ianuarie este, pe cea mai mare parte a globului, momentul trecerii într-un An Nou, o clipă de sărbătoare și speranță. Vă oferim câteva imagini surprinse în astfel de momente, care nu mai au nevoie de alte comentarii.

Editura Corint are în pregătire volumul Statul național-legionar (septembrie 1940 – ianuarie 1941), din care vă prezentăm un scurt fragment.

CUM S-A INSTAURAT STATUL NAȚIONAL-LEGIONAR

FLORIN MÜLLER

Specificitatea Mișcării Legionare în cadrul sistemului politic românesc poate fi definită prin ostilitatea deschisă, nedisimulată, față de acesta. Această ostilitate nu trebuie înțeleasă exclusiv ca o direcție contrară sistemului de partide, numai în raport cu un singur sau mai multe partide. Ostilitatea Mișcării Legionare față de sistemul democratic, dar cu atât mai mult față de regimul dictaturii carliste, așa cum este ea precizată în scrierile principalilor săi ideologi, trebuie înțeleasă ca vizând întregul sistem politic și suprastructura politico-ideologică a democrației. Numai astfel putem înțelege specificitatea Mișcării Legionare ca forță politică revoluționar-nihilistă, levier specific al revoluției antisistemice. Antisemitismul rămâne genul proxim al celor două forțe politice (Mișcarea Legionară și Liga Apărării Național-Creștine/Partidul Național Creștin), dar diferențierea apare în faptul că pentru Mișcarea Legionară antisemitismul este inclus, înțeles ca o parte a urii fasciste față de modernitatea capitalist/burgheză și democratică.

Ion Antonescu și Horia Sima, sub portretul lui Corneliu Zelea Codreanu

Preluarea puterii de către Ion Antonescu și instaurarea statului național-legionar, în septembrie 1940, nu ar fi fost posibile fără „criza de stat” reprezentată de Dictatul de la Viena din 30 august 1940. Chiar dacă

dictatura carlistă prezenta vulnerabilități specifice oricărui regim de acest tip, stabilitatea ei nu a putut fi destructurată profund de presiunile interne. Doar prăbușirea, în iunie 1940, a Franței, care reprezenta sprijinul occidental al

României, și, mai ales, impunerea Dictatului de la Viena au permis contestării interne, cu protagoniști cu profiluri politice foarte diferențiate, să se radicalizeze, să constituie un front comun, care a determinat prăbușirea dictaturii regale.

La 2 septembrie 1940 – potrivit *Jurnalului politic* al lui Ion Hudiță –, au loc discuții, la Ploiești, între Iuliu Maniu și Ion Antonescu. Generalul îl informează pe Iuliu Maniu despre „lunga conversație” (aproape două ore) pe care a avut-o cu Carol al II-lea, după „eliberarea” din domiciliul forțat de la Bistrița. Ion Antonescu a precizat intenția regelui de a forma un guvern de militari „care să execute evacuarea Ardealului conform cu arbitrajul de la Viena, guvern din care ar trebui să facă și el [Ion Antonescu] parte”.

Dată fiind atitudinea regelui, Ion Antonescu se informează, la Ploiești, asupra modului în care Iuliu Maniu aborda problema „arbitrajului”. Iuliu Maniu i-a precizat lui Ion Antonescu opoziția sa față de „arbitrajul de la Viena” și soluția politică care se impunea: „abdicarea lui Carol în favoarea lui Mihai și un guvern național, care să refuze aplicarea arbitrajului și să propună noi discuții cu ungurii și cu protectorii lor; Hitler și Mussolini”. Ion Antonescu, fără a obiecta la cele spuse de conducătorul P.N.Ț., găsește „foarte logică” soluția lui Maniu „și obligatorie pentru orice patriot luminat”. Este în deplin acord și cu abdicarea lui Carol, „o necesitate națională, indispensabilă”. Ion Antonescu îi cere lui Iuliu Maniu să-și exprime punctul de vedere cu privire la viitorul guvern. Iuliu Maniu consideră că acesta ar trebui format din „elementele cele mai reprezentative ale țării...

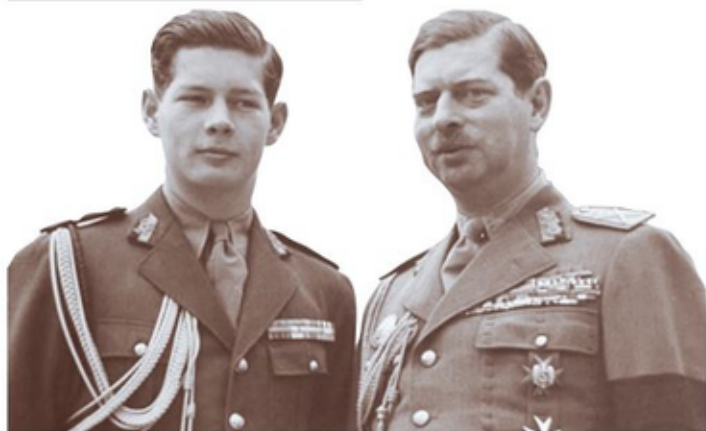
Ion Hudiță

care nu sunt compromise sub nicio formă în regimul de dictatură a nelegiuitului de Carol”; guvernul ar trebui alcătuit din „reprezentanții partidului nostru și ai celui liberal, cu d-stră [Ion Antonescu] la Ministerul Armatei, bineînțeles, care ați fost o

Carol al II-lea a trebuit să cedeze coroana fiului, Mihai; ziarul România, al Partidului Națiunii, singurul admis după instaurarea regimului de putere personală al regelui Carol, anunță investirea generalului Ion Antonescu „cu depline puteri pentru conducerea statului român”

victimă a regimului de tristă amintire”. Ion Antonescu „s-a declarat perfect de acord, angajându-se să-i ceară lui Carol abdicarea «la prima ocazie»”.

Cel mai important aspect al discuțiilor secrete de la Ploiești era lipsa de viziune a lui Iuliu Maniu cu privire la componența viitorului guvern; președintele P.N.Ț., în fapt liderul opoziției democratice, considera că un guvern compus din național-țărăniști și liberali, cu Ion Antonescu ca ministru al Apărării, era singura soluție la situația gravă din țară. Prin această formulă guvernamentală, Iuliu Maniu credea că mai era posibilă restaurarea regimului democratic, că Germania nazistă ar fi permis venirea la putere a principalelor două partide ostile Dictatului, că aceste

forțe politice (în primul rând P.N.Ț.) ar mai fi putut decide natura regimului politic în România și, mai ales, Reichul ar fi acceptat rediscutarea deciziei de la Viena. Lui Ion Antonescu nu i s-a promis, în urma discuției de la Ploiești, decât ceea ce mai obținuse deja din partea regelui Carol al II-lea, și anume funcția de ministru al Apărării.

In seara zilei de 3 septembrie 1940, legionarii au început să răspândească manifeste pe străzile Capitalei, inclusiv în parcul Cișmigiu. La ora 21.10 un legionar a împușcat o sentinela de la Palatul Regal; imediat au intervenit alți patru legionari, care au atacat garda Palatului, dar au fost arestați. Un alt obiectiv atacat de legionari a fost Palatul Telefoanelor din Calea Victoriei, unde un tehnician a stricat, cu un topor, blocul de comandă. Postul de radio-difuziune Băneasa a fost atacat de un grup de 16 legionari, unui îmbrăcați în uniforme militare. Atacatorii au reușit să pătrundă în clădirea postului amintit, substituindu-se gărzii, și au distrus unele instalații ale acestuia. Au intervenit trupele trimise în ajutor, iar legionarii au reușit să fugă în pădure. Până în ziua de 4 septembrie 1940, ora 08.30, au fost arestați în Capitală 18 legionari. Arestările au continuat și în cursul zilei de 4 septembrie.

La Brașov, în seara zilei de 3 septembrie, între orele 20.00 – 21.00, legionarii au ocupat Chestura de Poliție și Palatul Telefoanelor. Informațiile autorităților arătau că ar fi fost uciși mai mulți

Valeriu Pop

poliști. Legionarii au atacat, fără succes, stația de radio de la Bod. La ora 24.00, a sosit în Brașov un tren militar, cu un batalion pentru neutralizarea rebelilor. Până a doua zi, 4 septembrie, la ora 07.00, ocupanții Chesturii și Telefoanelor încă nu se predaseră.

La Constanța, legionarii au atacat, cu foarte multă putere, clădirile publice militare și civile. În seara zilei de 3 septembrie, între orele 21.00 – 22.00, legionarii au ocupat Inspectoratul de Poliție, Poșta, Telefoanele, Prefectura județului și Legiunea Teritorială de Jandarmi. Sediul Legiunii Mobile a fost incendiat; la ora 01.45, Poșta și Telefoanele au fost ocupate de armată, iar legionarii dinăuntru arestați. S-a procedat la arestări în oraș. Asupra legionarilor rebeli s-au găsit petarde, grenade și revolve. La ora 03.30, legionarii bariadați în Prefectură și Inspectoratul de Poliție au strigat către trupele de afară că nu se predau până la ora 06.00, motivând iminența constituirii guvernului condus de

Horia Sima. Un tren special a plecat spre Constanța. La ora 07.30, toate instituțiile sunt deblocate și rebelii arestați. S-au luat puternice măsuri preventive; s-au dispus, din 3 septembrie, ora 22.00, arestări de legionari în toată țara.

Valeriu Pop – care făcuse parte din delegația care semnase la Viena „arbitrajul” – solicită telefonic, la Palat, lui Ernest Urdăreanu și colonelului Rusescu, chemarea de urgență a lui Ion Antonescu în audiență la rege. Date fiind relațiile legionarilor cu Armata și, cu deosebire, cu ofițerii tineri, Valeriu Pop era „convins că numai generalul Antonescu, care unea autoritatea absolută față de armată cu o solidă influență asupra mișcării legionare, mai poate face față situației, înlăturând orice divizare a oștirii și domolind pornirile legionare”. „Manifestele legionare pe care le-am văzut în cursul nopții [de 3 spre 4 septembrie 1940] – scria el – erau de o agresivitate brutală, unele chiar vulgare, la adresa regelui: nu mai încăpea nicio îndoială că o colaborare între rege și Mișcarea Legionară devenise imposibilă; acuzațiile și insultele la adresa suveranului erau ireparabile; ruptura se produsese astfel în mod definitiv și lupta pentru înlăturarea regelui se dezlănțuise formal și fățiș”.

Chiar dacă recunoștea violența manifestațiilor legionare, Valeriu Pop le nega acestora caracterul revoluționar: „Manifestațiile ulterioare legionare din 5 septembrie seara nu au avut în realitate un caracter grav, revoluționar,

ci au fost mai mult convenționale, concertate între el [Ion Antonescu] și Horia Sima. Chiar și adevăratul motiv al amânării constituirii imediate a guvernului, care ar fi putut opri în loc acțiunea de înlăturare a regelui, a fost tot urmarea hotărârii sale nestrămutate [a lui Ion Antonescu], însă nemărturisite, de a forța pe rege să abdice“.

Legionarii, în seara zilei de 5 septembrie 1940 (sunt menționate orele 20.00 de Valeriu Pop), au declanșat o mare demonstrație în Piața Teatrului Național. „Se trage cu arma și mitraliera... se aude un foc viu de armă și mitralieră prin ușile deschise ale balconului din direcția Palatului [Regal]“. În situația dată, Ion Antonescu cere informații de la Interne, Poliție, Siguranță și Comandamentul Militar al Capitalei. Structurile de forță din Capitală par a fi în dezordine sau incapabile/lipsite de intenția de a adopta soluția unei represiuni în forță. Decizia lui Ion Antonescu de a nu reacționa împotriva manifestațiilor legionari sau de altă apartenență politică este justificată și prin hotărârea generalului Coroamă de a nu trage împotriva acestora. În varianta transmisă prin *Amintirile politice* ale lui Valeriu Pop, generalul Coroamă, „livid la față și cu ochii în lacrimi“, îi repetă acestuia ceea ce îi spusese cu câteva momente înainte lui Ion Antonescu: „Nu pot trage nici pentru apărarea vieții suveranului; ar fi o crimă împotriva națiunii“.

Ion Antonescu nici nu ar fi avut cum lua o altă decizie

în afară de aceea de a nu trage împotriva demonstrațiilor anticarliști, fie ei legionari sau nu. Prin declarația destul de patetică și lacrimogenă a generalului Coroamă, Ion Antonescu se vedea eliberat de răspunderea luării unei decizii personale de represiune împotriva manifestațiilor.

Acțiunile lui Ion Antonescu și ale legionarilor (ca și acelea ale demonstrațiilor anticarliști nelegionari) au accelerat decizia regelui de a abdică. A devenit imposibilă realizarea unui plan de reacție al generalilor procarliști Argeșeanu (neutralizat de Ion Antonescu) și mai ales Gh. Mihail și Paul Teodorescu de a-i aresta pe antonescieni și a lichida definitiv demonstrațiile legionare din București și alte orașe ale țării. Poziția lui Ion Antonescu a rămas problematică chiar cu câteva ore înainte de abdicarea lui Carol al II-lea. Generalul a recunoscut că a existat riscul de a fi demis și arestat (probabil ar fi fost chiar executat) la instigarea generalilor carliști Gh. Mihail și Paul Teodorescu. De ce regele nu a apelat la formula dictaturii personale cu ajutorul Armatei rămâne o întrebare importantă pentru întreaga desfășurare ulterioară a evenimentelor. Imposibilitatea unei astfel de soluții este explicată de Valeriu Pop prin ostilitatea pe care o arătau regelui opinia publică, vechile partide, Mișcarea Legionară și o parte a Armatei. S-ar fi adăugat poziția „atotputernică pe continent“ a Germaniei. Un război civil ar fi antrenat ocupația militară străină

(germană), urmată de intervenția maghiară și sovietică, ce ar fi dezmembrat România. Maniera în care explică Pop poziția Germaniei, în eventualitatea rezistenței lui Carol al II-lea și a războiului civil, este în contradicție cu strategia Reich-ului de a asigura ordinea în România, obligativitatea, din perspectivă germană, a aplicării condițiilor „arbitrajului“ și protejarea intereselor strategice germane pe teritoriul statului român.

Atreia structură narativă a explicării prăbușirii regimului carlist (după memorialistica lui Hudiță și cea a lui Valeriu Pop) este conținută în „Comunicatul“ lui Ion Antonescu, *Cum s-a ajuns la abdicarea fostului rege Carol*. Aici este exprimat punctul de vedere al Conducătorului statului privind dinamica evenimentelor care au condus la abdicarea regelui Carol al II-lea. „În ziua de 4 septembrie, ora 12.00, am fost chemat de M.S. regele, care [...] mi-a încredințat guvernul. La ora 21.00 în aceeași zi mă prezint regelui pentru a depune mandatul, pentru că toți cei consultați și-au oferit concursul cu condiția obligatorie a abdicării regelui. Regele, neavând altă soluție și la insistența mea și a d-lui Valer Pop, mi-a încredințat, după lungi ezitări, la 4 dimineața, în ziua de 5 septembrie, conducerea guvernului, cu puteri dictatoriale [«depline puteri», în decret]... În tot cursul zilei de 5 septembrie am căutat să formez un guvern capabil să domine situația, care se agrava din secundă în secundă. Încercările mele au dat greș.

Legionari defilează prin fața Palatului Regal, după abdicarea lui Carol al II-lea

Prevăzând acest lucru și cunoscând starea de spirit din țară și Capitală, avertizaseram pe fostul suveran că fiecare situație cere o nouă soluție. Era indicația discretă pe care i-o dam că poate voi fi nevoit, dacă situația se va agrava, să-i cer abdicarea. La ora 21.00, fiind la Președinție, personalul cancelariei mă anunță că se aud focuri de armă în jurul Palatului Președinției [Consiliului de Miniștri]. În aceeași clipă, toate telefoanele mă anunță că mulțimea a atacat Prefectura Poliției, unde căzuse[ră] trei jandarmi, că se trag focuri în Piața Teatrului [Național] și că manifestația înaintează spre Palat[ul Regal]. Prima mea decizie a fost să mă duc în mijlocul manifestațiilor și să-i opresc. Fiind deconsiliat de toți din jurul meu, am hotărât să mă mărginesc a mă duce la rege ca să-i cer abdicarea. La ora 21.30 am fost la rege. După o lungă și dramatică discuție cu regele, în care am făcut tot procesul guvernării din ultimii

zece ani, am cerut regelui să abdice și i-am dat termen de gândire până la orele 4 dimineața. A susținut cererea mea și d. Valer Pop. Adjutanții regali [nenumiți, este dificil de înțeles la cine se referea și dacă era firesc ca aceștia să se pronunțe într-o astfel de problemă] consultați de mine în prealabil erau de aceeași părere. La ora 23.00 am părăsit pe rege și i-am dat voie să se consulte până la 4 dimineața cu cine dorește. Ieșind de la rege, am cerut să văd pe voevod [Mihai, căruia îi transmite să nu fie îngrijorat]. Regele a consultat pe d-nii general Teodorescu Paul și general Mihail, care l-au sfătuit să nu abdice, și pe dl. general Baliff. De asemenea, a consultat pe d-nii George Brătianu, A.C. Cuza, Manolescu [Mihail] și generalul David Popescu, care au fost de părerea mea. La ora 4 fără zece minute, văzând că regele ezită, i-am trimis prin lt.-colonelul Elefterescu scrisoarea următoare: «Încercările mele de a găsi

oameni cu adevărat patrioți și pricepuți, cu care să fac o echipă nouă de redresare a statului și de reînfrățire a Maiestății Tale cu țara, au eșuat. Toți cer abdicarea Maiestății Tale. În fața acestei situații și a agitațiilor pe care eu nu pot să le înec în valuri de sânge, pentru a arunca țara într-un război civil și a determina ocupația străină, mă simt dator să supun și în scris Maiestății Tale glasul țării. Cine afirmă altfel, face o crimă. Atrag însă serios atenția Maiestății Tale în privința răspunderilor grave care vor apăsa pe vecie asupra Maiestății Tale, dacă nu dă ascultare imediată și fără ezitare cererii mele, care este a Armatei și a Țării». Lt.-col. Elefterescu a avut ordinul meu să comunice regelui că aștept răspunsul său, cel mai târziu până la ora 6 dimineața. A fost gestul determinant. Regele, copleșit sub greaua povară a evenimentelor și răspunderilor, s-a decis să abdice și să treacă tronul Marelui Voevod“.

Pincipala consecință a venirii la putere a lui Ion Antonescu a fost distrugerea foarte rapidă a dictaturii carliste și edificarea unui nou regim, pe care național-țărăniștii și, în subsidiar, liberalii nu au mai avut niciun mijloc de a-l controla. Nu Guvernul Ion Antonescu în sine era problema care s-a deschis în fața României la începutul lunii septembrie 1940, ci un *nou regim*, de factură militar-fascistă. Statul național-legionar constituie o secvență a acestuia, cu un ridicat grad de autonomie față de regimul dictaturii (exclusive) antonesciene. ■

DINCOLO DE DUNĂRE O CĂLĂTORIE IMAGINARĂ PRIN HĂRȚILE SUFLETEȘTI ALE EXILULUI BULGAR (1820-1870)

ADRIAN MAJURU

Atunci când națiunile tinere prind viață și își construiesc un contur sufleteșc, timpul pare să nu mai aibă răbdare, devenind adeseori consubstanțial. În multe situații, acest început este precedat de o emigrare voluntară, în apropieri sau vecinătăți ușor îndepărtate, pentru că eliberarea necesită schimbare de peisaj pentru a modela noi temperamente și atitudini, pentru redefinire de mesaj și structurare de conținut cultural.

Reprezentare politică a Balcanilor, la finalul secolului al XVII-lea. Sunt menționate vechile regiuni istorice: Serbia, Bulgaria, Romania (Rumelia) și Walachia. Acesta este spațiul de referință al temei noastre privind emigrația bulgară și balcanică de-a lungul Dunării inferioare. Harta a fost realizată la Amsterdam, marca Mercator. Colecția Hărți și Planuri, Muzeul Municipiului București

Secolul al XVIII-lea a cunoscut o continuă flanare către Dunăre a unei emigrații bulgare, mereu prezentă, situație care a continuat și în prima parte a secolului al XIX-lea. Negustorime foarte variată, plugari și meșteșugari, adesea familii și sate întregi au primit adăpost și o nouă viață în județele limitrofe Dunării, precum Vlasca, Teleorman, Romanai, Ialomița. Orașele și târgurile din Valahia au primit comunități bulgare, tot mai consistente după 1800. București, orașul capitală al Valahiei și apoi al României, a avut încă din Evul Mediu o prezență etnică bulgărească consistentă. În preajma lui se așază și o comunitate catolică bulgară, în satele Dudești și Cioplea, aflate la est de București, astăzi integrate în oraș. Negustorii bulgari aveau în centrul orașului artera lor comercială, numită și azi Gabroveni, iar unii dintre ei devin mari investitori, precum familia Solacolu în secolul

XIX sau Prodanoff după 1900, cel care a avut, între altele, fabrica de încălțăminte „Talpa“, numită după naționalizarea din 1948 „Pionierul“.

Dar cum arăta această nouă lume a refugului? Cum arătau porțile de intrare ale acestui exil, și anume porturile dunărene de pe malul nordic? Deși vorbim de principate autonome, cum au fost Principatele Române Valahia și Moldova, mai apoi România după 1860, era mai multă libertate pentru a face și a gândi, pentru a călători și pentru a construi. Dar în primul rând era libertatea credinței.

Încercăm să ne închipuim, prin litografiile și acuarelele, cromolitografiile și fotografiile contemporane acestui exil premodern al culturii și națiunii bulgare, cum îi animau pe acești oameni primele imagini ale unei libertăți promise? Vom încerca să călătorim și pe urmele poetului revoluționar Hristo Botev, în drumurile sale prin porturile dunărene, apoi orașul București, care l-a găzduit ani buni, dar și mai îndepărtata Basarabie, în vremea lui o provincie românească, dacă ne referim la partea de sud a ei.

Vă invităm așadar să călătorim împreună prin hărțile sufletești ale miilor de oameni obișnuiți, care și-au visat țara și construit viitorul pentru ei și copiii lor altfel, într-o lume care promitea să fie diferită: principatele române.

Muzeul Municipiului București a construit acest demers muzeal atât pentru revizitarea unui trecut comun, cât și din dorința de a descoperi posibile hărți sufletești, care ne apropie și ne definesc, români și bulgari deopotrivă.

DOUĂ LUMI, ACELAȘI IMPERIU

O particularitate a Imperiului Otoman, apărută încă de la începutul expansiunii sale, a fost aceea a teritoriilor autonome, supuse, dar care erau administrate de un principe local în schimbul unor plăți anuale, care s-au diversificat, în afara tributului obișnuit. Această autonomie, în cazul Valahiei, Moldovei și ulterior Transilvaniei, a fost păstrarea drepturilor de dominion utile și *dominium eminens* de către liderii locali. În afara drepturilor de administrare a propriilor provincii, acestea nu erau ocupate permanent de trupe

Portul Orșova, cca 1845. Autor căpitan C. Begenau, gravor V. Schwabe. Publicat de J. Wendland, Berlin. Gravură/Litogravură. Școala germană. Cromolitografie pe hârtie. Colecția de tipărituri și imprimate, Muzeul Municipiului București

otomane și își puteau păstra libertatea credinței, iar administrația otomană acceptă interdicția de a nu ridica moschei pe teritoriul acestora. Deși erau supuse imperiului, iar liderii lor erau numiți sau demisi de sultani. După înăsprirea regimului de autoritate otomană la începutul secolului al XVIII-lea, în Moldova și Valahia, pe fondul pierderii Transilvaniei, Banatul Ungariei și temporar a regiunii

Fortăreața Nicopole, cca 1845. Autor C. Begenau (desen realizat după natură). Litograf V. Schwabe. Școala germană. Tipărit de A. Waldow, publicat de V.F. Sala and Co., Berlin. Gravură, cromolitografie și acuarelă pe hârtie. Colecția de tipărituri și imprimate, Muzeul Municipiului București

Oltenia, principii locali au fost înlocuiți cu principii demnitari ai Imperiului Otoman, aleși din cartierul Fanar din Istanbul, dar care erau creștini. Vorbim despre secolul fanariot (1711/1714 – 1821/1822), care deși a însemnat un regres economic și social pentru Valahia și Moldova, totuși aceste țări și-au păstrat autonomia administrării și libertatea religioasă, însă au pierdut teritorii cedate de Imperiul Otoman fie Austriei (Oltenia 1718 – 1739 sau Bucovina în 1775), fie Rusiei (Basarabia în 1812). Acesta este contextul care a alimentat o foarte variată emigrație a popoarelor creștine din Balcani la nord de Dunăre în Evul Mediu și în mod deosebit în secolul XVIII, din cauzele amintite deja, realitate care continuă până la mijlocul secolului XIX.

În acest moment, cele două principate autonome, Moldova și Valahia, prin Divanurile ad-hoc de la Iași și București, aleg același domnitor, unindu-se la 24 ianuarie 1859. Alexandru Ioan Cuza (1859 – 1866) a reușit să păstreze această uniune a celor două principate, să determine sultanul să recunoască noul construct administrativ din interiorul imperiului său, vasalitatea fiind în continuare funcțională. Numite la 1859 Principatele unite ale Moldovei și Valahiei, cu două guverne și două capitale, în 1862 avem deja numele de România, cu un singur guvern, la București, oraș care devine capitala unică a tânărului stat. Această perioadă reprezintă, prin intensitatea reformelor de modernizare a României inițiate de principele Cuza, punctul de plecare, pe drumul eliberării, pentru popoarele creștine din vecinătatea Dunării, Alexandru Ioan Cuza oferind sprijin în această direcție emigrației și revoluționarilor bulgari, care și-au făcut din România a doua casă.

FRONTIERELE INSESIZABILE ALE LIBERTĂȚII: DUNĂREA

Dunărea reprezenta poarta de integrare în cultura și civilizația europeană pentru popoarele creștine din Balcani și deschidea multe posibilități de a o domina, nu numai economic. De aceea Imperiul Otoman a încercat să urce în amonte pe linia Dunării și a asediat în două rânduri cetatea Vienei, între altele. Europa recuperează dominația pe linia Dunării la începutul secolului XVIII într-o primă etapă, prin cucerirea pașalâcului Ungariei

Dunărea în dreptul portului Rusciuk, cca 1845. Autor C. Begenau (desen realizat după natură). Litograf: Schwabe; tipărit de A. Waldow. Școala germană. Publicat de V.F. Sala and Co., Berlin. Gravură, cromolitografie și acuarelă pe hârtie. Colecția de tipărituri și imprimate, Muzeul Municipiului București

și a regiunilor Oradea și Banat, integrate atunci în Imperiul Austriac. Presiunea Imperiilor Austriac și Rus, cărora li se alătură Regatul Marii Britanii, Franța, Prusia și Regatul Piemontului ulterior, a însemnat deschiderea Dunării pentru comerț după 1828, deși cursul său inferior rămâne sub control otoman. Dar orașele portuare Turnu, Giurgiu și Brăila, pașalâcuri din secolele XV și XVI, sunt integrate administrativ Principatului Valahiei, schimbându-și astfel statutul și administratorul: principele Valahiei.

Porturile Dunării s-au dezvoltat constant, de la Belgrad și Orșova până la Brăila și Sulina, pe ambele maluri ale Dunării, și astfel în orașe românești sau bulgărești precum Giurgiu și Ruse, Turnu și Nicopole, Calafat și Vidin, Călărași și Silistra și tot astfel, se formează, sub administrație otomană, comunități cosmopolite, cu mari oportunități de dezvoltare și de radiere a noilor idei la nord și la sud de linia Dunării, în interiorul lumii otomane.

Porturile dunărene au fost cele dintâi porți de intrare a emigrației bulgare în Valahia sau Moldova și de aici în Imperiul Austriac sau Rus. Din această perioadă, din prima jumătate a secolului XIX, putem privi cu atenție imaginea acestor porturi, așa cum au cunoscut-o atât emigrația bulgară, cât și generația lui Hristo Botev, care pregătea ardent ridicarea națiunii bulgare.

Dunărea nu a reprezentat o frontieră în interiorul

*Der Schiffsanleger
in Sulina bei Sulina*

Peisaj din preajma portului Sulina, cca 1855.

Autor: Ferdinand Julius Wilhelm Laufberger (1829 – 1881).

Gravur J. Riegel. Școala germană.

Publicat de Österreichischer Lloyd.

Gravură, acvaforte cu acuarelă pe hârtie.

Colecția de tipărituri și imprimate, Muzeul Municipiului București

Imperiului Otoman, însă deosebirea era că pe malul de nord al Dunării se constituiau deja formele primare ale unei libertăți promise de timpurile aflate în schimbare, mai ales după constituirea statului modern România, după 1859.

BUCUREȘTI: O COMUNITATE MULTICULTURALĂ

La prima vedere Orașul este totdeauna, „prin definiție”, multicultural, multiethnic, „deschis”. Vecinătatea statului otoman a adus până la Dunăre și dincolo și celelalte elemente ale societății otomane, plurale prin definiție. Așa cum și societatea romană și apoi bizantină, societăți ale unor imperii supra-etnice, întinse pe mai multe continente, la fel și cea otomană era plurală, în orașe coexistau, într-un intricat sistem economic și relațional, musulmani, creștini ortodocși (greci, bulgari, sârbi, români, caucazieni) și catolici (dalmați și italieni), armeni și evrei.

Prin statutul de vasalitate față de Poartă, cele două principate și-au păstrat identitatea politică și continuitatea instituțiilor politice medievale și drept urmare au venit și s-au stabilit în principate mulți negustori și meseriași din spațiul otoman, greci, bulgari, armeni, evrei, dar și turci, precum și un număr foarte mare de țărani. Către principate, către capitalele lor se îndreaptă fugarii bulgari (ei se vor numi cel mai des „sârbi” ori „schei” și sunt

ortodocși ori catolici), fugarii ruși, „staroveri”, strămoșii lipovenilor noștri de azi. Ei fug de o administrație ce îi considerăeretici, deoarece au refuzat reformele bisericești impuse de puterea centrală.

Iar bucureștenii îi primesc cu bucurie. Domnitorii, boierii au nevoie de orice nou venit, de mână de lucru, de negustori, grădinari, de meseriași, de vizitii, hangii, spițeri, așa cum în secolul XIX va fi nevoie de pictori, fotografi, muzicanți, tipografi, ingineri, medici. Nu se poate închipui modernizarea, occidentalizarea societății românești fără ei.

După revoluțiile din 1848 Bucureștiul devine centrul mișcărilor de emancipare și de eliberare națională ale popoarelor din Balcani. Bucureștiul primei părți a secolului XIX devine într-atât de cosmopolit și diferit față de orașele Imperiului Otoman, încât pentru un locuitor din Balcani după 1860 nu îi este ușor să se regăsească, pe stradă

vorbindu-se toaste limbile de mare circulație și interes comercial: franceză, greacă, turcă, armeană, germană, italiană etc. Orașul se schimbă în cele mai detaliate repere urbanistice, iar vestimentația, gesturile, accesoriile cotidiene devin aidoma celor de la Paris. Limba franceză era vorbită frecvent pe stradă și pe anumite paliere sociale, includem aici și o mare parte din *middle class*.

Un oraș al Orientului european care-și forțează orizonturile de așteptare prin tinerele generații. Există desigur o coabitare sincretică între generații diferite, care formau, am putea spune, două lumi, care nu intraseră în conflict. Detalii care se puteau observa în aceeași familie cu vârstnici fideli modei orientale și generația tânără atașată modelului european prin studii, profesii și comportament. Generația lui Hristo Botev a întâlnit această realitate la București și a devenit conștientă că este cu puțință și pentru societatea modernă bulgară să se reformeze pașnic, prin noile generații, care trebuie ajutate și pregătite să înțeleagă noul curs al schimbărilor.

Aceasta este povestea prinsă într-o scurtă privire a zeci de mii de destine anonime care au flanat prin lumea cunoscută și familiară, încercând să depășească barierele convenționalului. Prin emigrare mulți au riscat, au pierdut parte din lumea lor, lăsând în urmă orașe și sate, pentru a se reconstrui într-o viață diferită, într-un loc care funcționa diferit în perspectiva lor imediată. ■

AUSTRIACUL KARL RENNER ÎN CERE AJUTOR LUI STALIN

FLORENTINA DOLGHIN

În octombrie 1918, într-o singură lună, se prăbușește una dintre cele mai vechi monarhii din Europa, austro-ungară, Austria proclamându-se republică. Un an mai târziu Tratatul de la Saint-Germain ratifică dezmembrarea, în condițiile unei păci impuse de aliați, pentru că Austria este declarată responsabilă de izbucnirea războiului mondial. După Saint-Germain, pentru austrieci problema cea mai dureroasă este cedarea Tirolului de Sud Italiei, care asigură celei din urmă controlul pasului Brenner. Or, din punct de vedere istoric și etnic, Tirolul este parte integrantă a Austriei.

*Viena,
29 aprilie 1945.
Karl Renner,
însoțit de ofițeri
sovietici,
se îndreaptă
spre clădirea
Parlamentului*

În 1945, Austria nu este mai stăpână pe destinul ei decât în 1918 sau 1936, când a fost ocupată de trupele naziste, ne spune Jean Bérenger, specialist francez în istoria Europei „danubiene”. Este adevărat, la Conferința de

la Potsdam, din iulie – august 1945, țara este scutită, în principiu, de plata reparațiilor (cu o excepție, bunurile deținute de germani după Anschluss, adică întreprinderi industriale, domenii funciare, instalații petroliere), dar învingătorii în

război trebuie să-i recunoască guvernul provizoriu, iar problema granițelor rămâne o rană deschisă, care îi frământă pe liderii ei.

Ceea ce reiese și din corespondența cancelarului de stat (începând din 27 aprilie 1945)

Karl Renner cu I.V. Stalin, pe care am prezentat-o și în numărul trecut al revistei, pe baza cercetării istoricului Boris Kotov în arhivele Federației Ruse, cercetare publicată în *Istoriik. Revistă despre trecutul actual*.

În cadrul măsurilor necesare ocupării țării de cele patru puteri aliate, la 11 septembrie 1945 își începe ședințele, aflăm de la Erich Zöllner (*Istoria Austriei*), Consiliul aliat, prevăzut de primul acord de control. Este instanța supremă de ocupație, în care deciziile se iau în unanimitate. Concomitent, încep să se organizeze partidele austriece, Partidul Popular, Partidul Socialist (din inițiativa lui Renner), Partidul Comunist. După intrarea trupelor aliate, membrii celor trei formațiuni preiau administrația locală și regională. Armonia dintre aceste forțe, dar și extinderea competențelor guvernamentale și asupra landurilor federale ocupate de puterile occidentale, care par să facă ce vor în acele teritorii, sunt tot atâtea preocupări și griji ale cancelarului Renner, devenit președinte din 20 decembrie 1945.

La 17 octombrie 1945 Karl Renner scria din nou lui I.V. Stalin:

„Mult stimat domn generalissimo al Armatei Roșii,
Dragă tovarășe,

Guvernul provizoriu al Austriei se află în preajma recunoașterii de către cele patru puteri aliate. Odată cu recunoașterea începe o nouă epocă în viața noastră ca stat. În acest moment simt nevoia să vă exprim, mult stimat tovarășe, recunoștința

Un vagon de tramvai din Capitala Austriei, purtând afișat chipul lui Lenin

pentru sprijinul excepțional pe care l-ați acordat Republicii Austriece, însărcinând unitățile Armatei Roșii care acționează pe teritoriul nostru, imediat după intrarea lor în aprilie, să fie permis partidelor democratice antifasciste să formeze liber Guvernul și să fie recunoscută activitatea Guvernului astfel format.

Adaug acestei expresii de mulțumire rugămintea de a vă continua atitudinea binevoitoare și sprijinul pentru Austria aflată în suferință. Ea este încredincioasă că se va dovedi demnă de prețiosul Dv. ajutor. Înregistrarea național-socialiștilor, baza pe care sunt îndepărtați acum de la participarea la alegeri, a arătat că numai o mică parte a poporului a fost de partea anexiunii și a împărțit convingeri fasciste, iar dintre aceștia mulți s-au supus presiunii noilor conducători numai din slăbiciune sau de dragul unor beneficii trecătoare. Nu există în țară nici cele mai slabe semne ale unei

mișcări național-socialiste.

Toate dizarmoniile marii lumi înconjurătoare se oglindesc în micul nostru stat. Suntem ca un reumatic care resimte toate schimbările din atmosferă asupra corpului lui șubred. De aceea rugămintea mea este ca reprezentanții Rusiei să acționeze astfel, încât în condițiile inevitabilelor divergențe privind problemele mondiale, Austria să fie considerată un caz special, influența politicii mondiale să nu fie resimțită chiar de fiecare dată de țara noastră. Deși foarte exact nu știm, simțim în mod clar un lucru: dacă nu ar fi fost aceste împrejurări, statul nostru ar fi fost demult recunoscut.

Între timp, dificultățile existente, în primul rând în interiorul țării, unesc din nou și din nou cele trei partide democratice. În fața iernii care se apropie stă sarcina refacerii economice a țării. Poporul nostru este amenințat să moară de foame și să cadă pradă epidemiilor. Această amenințare nu poate fi îndepărtată

nici de Guvernul nostru, fără sprijinul puterilor aliate, nici de autoritățile de ocupație ale celor patru, fără conducerea centrală civilă austriacă. Numai colaborarea fără poticneli a amândurora poate scoate Austria din catastrofă.

O asemenea colaborare poate fi obținută numai cu greutate mari, excepționale, iar pentru învingerea acestor greutăți, avem nevoie înainte de toate de autoritatea Dv. intervenție și de ajutorul Dv.

Din aceste motive mă adresez Dv. cu următoarea rugămintă: interveniți pe lângă Aliați să fim recunoscuți urgent, pentru a ni se permite libertatea de acțiune pe baza dreptului internațional și extinderea autorității Guvernului pe întreg teritoriul statului.

Ultima problemă pe care o abordez are însă dificultăți cu totul excepționale! Trei dintre cele patru armate de ocupație s-au deprins ca fiecare să conducă arbitrar în zona ei; toate patru au obiceiul să dispună de la sine putere de patrimoniul din zona lor și parțial să se folosească de el.

De aceea a treia mea rugămintă constă în aceea ca reprezentanții Rusiei la ședințele Aliaților să nu se abată de la următoarele principii:

1. Aliații să se limiteze la supraveghere și control, nu să conducă ei, să lase total conducerea civilă autorităților austriece.

2. După ce vor fi stabilite condițiile pu-

terii de ocupație, resursele cunoscute ale țării trebuie să fie puse în sfârșit la dispoziția exclusivă a Austriei: Guvernul trebuie să cunoască în sfârșit ce lasă după ele autoritățile militare și ce pot avea la dispoziție. Între militari și civili trebuie să se rezolve o dată pentru totdeauna disputa dintre «al meu» și «al tău». Altfel, nu sunt posibile niciun fel de asigurare și punere în ordine a vieții populației și nicio activitate reușită în interesul refacerii.

Apatra rugămintă cu care trebuie să mă adresez Dv. constă în următoarele: este necesar ca imediat să trecem la reducerea treptată a efectivelor trupelor de ocupație. Eu cred că în niciun punct al Europei nu s-au acumulat atât de multe trupe ca în această țară, care, în general, nu mai are nevoie de forță militară – fie că vorbim despre protecția proprie, fie despre securitatea Aliaților. În

țară a apărut chiar un proverb: se încearcă să se urce patru elefanți într-o singură barcă. Cu toată bunăvoința, poporul Austriei nu poate suporta prea mult timp această povară cva-druplă fără să moară!

Mult stimată tovarășe,

Vă rog să mă scuzați că am îndrăznit – abuzând de timpul imens pe care vi-l ocupă problemele Dv. – să supun atenției Dv. mica noastră țară și cele patru zone de ocupație ale ei. Mă determină la acest pas groaza față de catastrofa patriei mele și îmi dă curajul de a apela la Dv. faptul că mă leagă de Dv. ideea măreață a colaborării internaționale între clasele de oameni ai muncii.

Vă rog veniți în ajutorul țării noastre până nu este prea târziu.

Renner“

La 6 februarie 1946, dată la care Renner este deja președintele Republicii Austria, el îi trimite lui Stalin, cu un

preambul măgulitor, o notă anexată, sub titlul „Austria, Europa și Tirolul de Sud german“, în care își spune oful în ce privește granițele țării sale, tăiate la Saint-Germain, în 1919.

„De la întemeierea ei republica a sosit hotărârile luate la Saint-Germain în ce privește granițele o lege juridică, cu o singură excepție: partea populată de vorbitori de limba germană, Tirolul de Sud, adică *provincia Tirol propriu-zisă* [subliniat în original] din punct de

Renner cu soția, Luise, la odihnă în stațiunea Marienbad

vedere istoric și geografic.

Tirolul istoric a fost secționat în 1919 prin granița de la Brenner în trei părți: partea ce găzduiește principalul oraș al Tirolului, care i-a dat și numele și unde s-a născut eroul național al Tirolului, Andreas Hofer, și unde el a trăit, a fost atribuită Italiei, în ciuda faptului că populația italiană care o locuia era în minoritate absolută.

În calitatea de președinte al delegației de pace a Austriei la Saint-Germain, am avut posibilitatea, din documentele secrete și din rapoarte, să remarc pas cu pas cursul, tragic pentru noi, al negocierilor și trebuie să recunosc cu tristețe în suflet că Italia, în calitate de coînvingător, a primit despăgubiri din proprietatea noastră și că Austria, în calitate de aliat al celor învinși într-un război de patru ani, nu a avut nicio posibilitate să lupte cu succes împotriva hotărârii adoptate.

Totuși astăzi nu mai există situația militară și politică de atunci, ea este acum total opusă: de data asta Italia a luptat contra Alianților, poporul unei Austriei fără stat a fost el însuși victima unei anexiuni, republica nu a fost stat combatant, iar Austria este națiune eliberată. Motivul privilegiilor de atunci acordate unuia dintre aliați nu mai există: Italia nu a fost aliat, ci inamic.

Probabil, odată cu trecerea

Andreas Hofer (1767 – 1810), eroul emblematic al eliberării Tirolului de invazia armatelor lui Napoleon și ale regatului Bavariei (1809)

vremii, nemții din Tirolul de Sud s-au împăcat cu apartenența la Italia. Guvernele democratice de la Roma, conform acordurilor clar stipulate în tratatul de pace, au respectat la început drepturile unei minorități naționale, tirolezii de sud, anexați forțat la Italia. Numai Mussolini a înlocuit această toleranță cu o crâncenă deznăționalizare, iar Hitler, în interesul unei alianțe militare a ambelor state fasciste (această unitate militar-imperialistă de idei a celor două purtătoare de fascism a deschis probabil ochii Alianților asupra importanței Tirolului), nu numai că a respins toate pretențiile teritoriale, dar a pus țara la dispoziția violenței italiene

și a dispus expulzarea nemților! În ciuda acestor măsuri, care au rupt o țară milenară în trei părți – Tirolul de Nord, de Sud și de Est –, Tirolul de Sud german și-a păstrat caracterul popular și de limbă.

În interesele întregii Europe trebuie vindecată această rană pe calea reglementării teritoriale.

Acest țel poate fi atins numai atunci când Tirolul de Sud german se va uni cu Tirolul de Nord și se va construi o scurtă linie ferată prin trecătoarea Ofen.

Am părăsit negocierile de pace de la Saint-Germain cu trista credință că acolo s-au săvârșit grave erori. Aceste erori s-au dovedit fatale pentru Europa și chiar pentru

lumea întreagă. N-aș fi vrut ca peste un sfert de veac să fiu martorul unui al doilea tratat de pace, în care aceleași erori să fie repetate și amplificate.

Fostul președinte al delegației austriece de pace de la Saint-Germain, președintele Republicii Austria

În ciuda demersurilor președintelui austriac pe lângă Stalin, Tirolul de Sud va rămâne în componența Italiei, beneficiind de o largă autonomie, în urma unui acord încheiat în septembrie 1946, la Paris, între miniștrii de Externe ai Italiei și Austriei. Renner știa, probabil, că n-avea șanse să schimbe lucrurile, dar, întru liniștea propriei conștiințe, a încercat. ■

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Iuliu Maniu

Continuăm să publicăm pagini din caietul Emiliei Rațiu, aflat la Biblioteca Academiei (Magazin istoric, nr. 11/2024). Scrisorile lui Iuliu Maniu și cea către el dovedesc o strânsă legătură sufletească cu urmașul spiritual al soțului Emiliei Rațiu, dr. Ioan Rațiu, la conducerea românilor transilvăneni. Impresiile de la vizita în Regat, cu o nuanță de duioasă naivitate, mărturisesc odată în plus coeziunea de neclintit a românilor, indiferent de locul unde erau siliți să trăiască. Am păstrat majoritatea regionalismelor și a formelor de exprimare azi ieșite din uz, pentru autenticitatea mărturiilor uneia dintre vocile respectuos ascultate ale Ardealului la începutul secolului XX.

Măicuță dragă,

Am primit cu multă bucurie prețuita dv. scrisoare prin care-mi avizați venirea dv. la Blaj.

Grăbesc a vă înștiința că mă voi îngriji de locuința potrivită dv. Mă rog să-mi anunțați sosirea. Atât surorii mele cât și mie ne pare bine că v-ați hotărât a lua parte la serbările din Blaj, unde ne vom îngriji să vă aflați bine etc etc.

Dr. Iuliu Maniu
Blaj, 1911

Scumpul meu Iuliu,

Epistola ta m-a înduioșat până la lacrimi. O, cât de fericită sânt de cuvintele tale bune, aduse memoriei nobilului și marelui meu soț. Tu, iubitul

Emilia dr. Rațiu

meu, ești urmașul lui, când vorbești în Parlament, când vorbești poporului, ideile, ținuta, demnitatea, în fine toată ființa ta e urmașa soțului meu prea iubit. Dânsul te inspiră, dânsul te protege. Fii urmașul lui întru toate, scump Iuliu, și vei fi în viitor steaua strălucitoare a neamului, precum a fost „El“, marele, nobilul și precum El, iubitul meu soț, a răspândit lumina prin iubirea lui de neam, așa vei lumina și tu prin dărnicia inimii tale către neam.

Și acum, scump Iulicu, în preajma Anului Nou, îți doresc ani mulți și glorioși, în deplină sănătate, pentru familiei și neam.

Emilia Rațiu

Domnului Iuliu Dr. Maniu, deputat dietal în B. Pesta, 1912

Măicuță dragă,

Folosesc timpul ce mi-l dă întârzierea trenului pentru a vă trimite aclus scrisoarea lui Goldiș din care se vede că este foarte voios că l-am făcut atent asupra parastasului care se va face a treia zi de Paști. Numărul *Românului* care va apare miercuri noaptea va fi dedicat memoriei iubitului și în veci neuitatului nostru president dr. I. Rațiu. Goldiș îmi cere o biografie completă. Fiindcă aici nu este vreo colecție potrivită, vă rog dacă aveți la îndemână să-mi trimiteți vreun ziar în care a apărut biografia completă, eventual cu aprecieri demne și potrivite. Eu apoi o voi da la un amic în Blaj care o va prelucra și amplifica. Cu canonicul Suciu am vorbit, el îmi va pune discursul său la dispozițiune de cu bună vreme. Prospectul lui Sava l-am publicat deja în *Românul*.

Sărutări de mâini respectuoase. Mult devotat, dr. Iuliu Maniu

23/ IV/ 913, Teiuș

Măicuță dragă,

Alăturat retrimitez manuscrisele primite de la dv. Vă mulțumesc pentru bunătatea cu care mi le-ați

Vasile Goldiș

pus la dispoziție. Am primit scrisoarea Felicii. Sânt foarte fericit că sânteti mulțumite cu cele scrise de ziarele noastre din incidentul parastasului și nu mai puțin sunt fericit că am putut fi de față la slujba dumnezeiască făcută pentru Tăicuțul în veci neuitat, „cel mai vrednic bărbat român dintre câți am cunoscut!“

Biografia din *Românul* a făcut-o profesorul de aici, dr. Ioan Rațiu, articolul însuși s-a făcut în redacția *Românului*. Articolul din *Gazeta [Transilvaniei]* e de Voicu Nițescu, directorul ziarului.

Sărut mâna Felicii și îi mulțumesc pentru scrisoarea obligatoare. Vor veni timpuri

când altfel se va prăznui memoria bărbaților mari. Sărutându-vă mâinile și rugându-vă să primiți asigurarea înaltei mele stime, rămân

Devotat, Iuliu Maniu

Blaj, 13/ V/ 913

Măicuță dragă,

Absentând timp îndelungat, numai acum pot satisface promisiunii mele de a vă scrie și a vă trimite articolul publicat în *[Pester] Lloyd*. Profit de ocazie pentru a vă trimite și un articol al d-lui A.C. Popovici, apărut în *Reichspost*, care sigur vă va interesa. Lucrurile se dezvoltă bine și întrucât vor merge tot așa, putem spera o întoarcere spre bine a sorții noastre.

Vă rog să primiți atât din partea mea, cât și a soarei mele, și a lui Casiu, care este aici, respectuoase sărutări de mâini și să împărtășiți Felicii multe complimente și cordiale salutări.

Devotat serv, dr. Iuliu Maniu

Blaj, 19/ V/ 914

Alătur aici mult prețioșii articoli.

[Cu nota Emiliei Rațiu: Cu ocaziunea tratatului de împăcare româno-maghiară, dl. dr. Iuliu Maniu îmi trimite următoarea epistolă, însoțită de doi articoli prea prețioși scriși în interesul și spre lămurirea cauzei de tratative și publicați în *Pester Lloyd* și *Reichspost*].

Fragmente din relatarea Emiliei Rațiu privind vizita efectuată în Vechiul Regat, la București și Sinaia, prilejuită de Expoziția jubiliară din 1906 pentru cei 40 de ani de domnie ai regelui Carol I.

În anul 1906 s-au ținut Expoziția în București. Acest an va rămâne memorabil și va fi de mare însemnătate pentru viitorul nostru. Cu această ocaziune ni s-au deschis porțile care până acum, pentru mulți dintre noi, erau închise, granița era a noastră, puteam trece, căci ungurii nu ne mai făceau dificultăți ca mai înainte, ci acum pentru Expoziție ne dădeau ușor bilete de trecere în România, pe termen de câte 20 zile. Paisprezece ani, adică din anul 1892, nu mai fusesem în București, din cauză că nu am căpătat pașaport, nici eu și nici soțul meu iubit, ba chiar nici fiicele noastre, Felicia și Dorina, care pe atunci erau încă fete tinere. Frica ungarilor că vom face Dacia mergea așa de departe, încât chiar și de Felicia și Dorina se temeau, fiind ele fetele lui dr. Rațiu era destul ca să fie temute.

Acu, cu ocaziunea Expoziției, fiindcă chiar și ungurii au spus, ne-au fost și nouă liberă trecerea în scumpa Țară Românească, adică am căpătat bilete de trecere fără nicio dificultate.

M-am hotărât dar la multe invitări a prietenilor să merg și eu cu Felicia să cercetăm Expoziția. Îmi era greu, foarte greu, să mă decid a vedea iar Bucureștii. Când fusesem mai pe urmă, la anul 1892, fusesem cu adoratu meu soț și eram plină de fericire cu el, cu toate că sufeream foarte de boala de stomac [...] Acu, că sânt singură, fără de el, care mi-era soarele vieții mele, răzimu și sprijinu meu, acu îmi vine cu greu să revăd iar orasiu în care totdeauna împreună cu soțioru meu am fost.

M-am hotărât dar la multe invitări telegrafice de la amicii noștri, Virgil și Zoe Arion, et Florescu, Margherita etc. și am plecat în oct. 13 cu fiicele mele Emilia și soțul ei Russu și cu Felicia și am luat linia Turnu Roșiu. Ziua de 13 oct., ziua plecării noastre, au fost de bun augur, căci mari onoruri ne așteptau în București, unde am fost primite de amicii noștri, dar și mai mari la Sinaia,

Intrarea la Expoziția care a marcat 40 de ani de la venirea pe tronul României a regelui Carol I

unde am fost primite cu mari distincții de regele Carol și regina Elisabeta.

Am sosit seara în București. La gară eram așteptate de mulți amici și amice, căci ne-au luat și ne-au dus în triumf la Liga [Culturală]. Era dorința mea ca mai întâi la intrarea mea în București să salut Liga. Acolo din fruntea sălei celei mari, mă saluta chipul scump al soțului meu adorat, apoi mai la o parte chipul lui Andrei Șaguna, al fostului mitropolit. Aici am stat timp cam de o oră, povestind cu vechi cunoscuți de ai mei, mai cu seamă transilvăneni, parte refugiați și parte merși de bună voie în Țara Românească. Am privit și cortegiul brașovenilor care sosise pentru Expoziție și le-am aruncat din ferestri și balcon flori, ca semn de bună venire. [...]

Expoziția. Impresia totală ce mi-a făcut a fost de grandioasă, fenomenală, feerică, într-un adevăr orașul basmelor; am luat masa la pavilionu Ionescu, de unde o privire într-un adevăr feerică se deschidea înaintea ochilor. Am cercetat căsuța regelui, unde în timpul resbelului din 1877 locuia, am cercetat încă câteva pavilioane. Toate erau care mai de care de gust și cu mare artă aranjate, între care pavilionu Monopolului era între cele mai frumoase [...] toate aceste frumuseți de artă, de economie, de industrie sânt productul românilor, fraților mei, iar meritul că aceste produse sânt espuse ochilor noștri avem de a-l mulțumi regelui Carol și inspectorului general dr. Istrati.

Am stat două săptămâni în București, mereu înconjurată de amici și amice, care se întreceau cu invitațiile la mese mari și soarele, teatre și concerte.

Eram adânc mișcată de iubirea și simpatia ce-mi arătau, chiar și aceia care atunci îmi erau presanțați, la auzul numelui de doamna dr. Rațiu mi se închinau până la pământ. [...]

In fine, după două săptămâni am plecat spre Sinaia. [...] Era sâmbătă.

La sosire, privire feerică. Ninge, era în finea lui octombrie, ninsoarea cădea pe brazii verzi și printre brazii plini de ninsoare luceau lămpile electrice ca niște sori. Am tras cu Virgil și Zoe și cu fii mea Felicia la Hotel Caraiman, care este cel dintâi hotel din Sinaia [...] La 11 ore înainte de amiază am mers la Peș, locuința de vară a Majestăților Sale regele Carol și regina Elisabeta și ne-am înscris în registru. Am scris simplu numele meu și al Feliciei, adică „Emilia dr. Rațiu și fiica sa Felicia, din Sibiu“, dar au ajuns îndată după câteva ore, cam pe la 3 ore după amiază, să fim invitate pe 6 ore seara la ceai și serata muzicală. Această mare onoare, după cum mi-au spus mai târziu chiar Sofron, majordomul regelui, și ministru de Finanțe Take Ionescu, numai foarte rar se întâmplă, ba pot zice că mai de felu, și că noi am fost distinse în mod foarte rar și ca mare onoare e numai pentru noi și familia noastră, dar prin noi, pentru numele ce-l purtam, s-au onorat întreaga națiune română din Ardeal [...] Am sosit la Palat, jos erau doi lachei și majordomu Sofron, care ni-au ajutat din trăsură și ne-au ajutat a depune hainele. Am fost conduse sus pe scări, în frumoasa sală de bibliotecă unde era Curtea adunată la ceai, de doi lachei. Aici lume multă înaltă luau ceaiul. Îndată ce am intrat, dama de onoare a Majestății Sale, doamna Bengescu, ne-au prezentat pe toți cei de față. Eram ambasadorii Belgiei și ai Angliei, șambelanul Flandriei, generalul Teodori cu fiica sa, artiștii Enescu și Dinicu, două cântărețe din America, doamnele de onoare ale Majestății Sale regina, Bengescu și Poenaru, și mai mulți generali și ambasadori.

Am luat ceaiul și ne-am întreținut cam o jumătate de oră cu generalul Teodori și alții, apoi am fost pofuite de o doamnă de onoare, căreia un

Hotelul Caraiman, Sinaia

lacheu îi anunțase că Majestatea Sa regina ne aștepta jos, în sala de muzică, la audiență [...] Regina stetea la pian și la intrarea noastră s-a sculat și ne-a venit câțiva pași înainte, apoi m-au luat de amândouă mâinile și scuturându-mi-le amabil mi-a zis: „Mă

bucur că te văd, mă bucur că te cunosc, știu că ai suferit foarte mult, mai mult între femeile române din Transilvania, știu cât de mult a suferit soțul dumitale, pe care mult l-am stimat și pe care-l deplângem cu toții“ [...] Toată această audienție au decurs stând în picioare și ținându-mă regina de ambe mâinile. Apoi mă întreabă că pentru ca să văd expoziția am venit la București? „Da, Majestate, au trebuit să viu și eu să văd miracolu fermecător care ne-au deschis porțile nouă transilvănenilor și au făcut posibil ca frați cu frați să se vadă și îmbrățișeze, de când românii noștri au putut intra în România, țara până acu visată de ei, și au avut fericirea de a vedea și pe Majes. Voastre, ei sânt tot ca în un vis și zilele sânt tot zile de sărbătoare, ei sperează de la viitor ca porțile să se deschidă pentru totdeauna, ei sunt foarte emoționați de când au văzut pe Majestățile Voastre“. „Dar pavilionu artelor l-ai văzut – m-a întrebat regina?“ „Da, Majestate. Și în acel pavilion am admirat tot pe Majestatea Ta, căci pe Majestatea Voastră o admir la tot pasul“. „Ai văzut lucrurile mele, nu-i așa?“ „Da, aici am admirat pe Majestatea Voastră ca femeie, admirând lucrurile de mână ale Majestății Voastre, cusături în aur și croșetări, în altă parte am admirat pe regina poetă, iar în altă parte am admirat pe Maj. Ta ca pe sora de caritate și mama vulneraților din resbelul 1877“. [...]

Doamne, ce femeie fenomenală regina României, perfectă în toate și incomparabilă în blândețe și bunătate. Dumnezeu trebuie că au iubit mult pe această femeie când au înzestrat-o cu atâtea calități și daruri, dar D-zeu sfântu au iubit și pe români că le-au dat o astfel de regină! ■

SIBIU. POVESTEA UNUI ORAȘ TRANSILVAN

Sibiul la începutul secolului al XIV-lea, o reconstituire izometrică realizată de arh. dr. Hermann Fabini (Sursa: Sibiul vechi, evoluția orașului oglindită în reprezentări grafice, Sibiu, 1983)

Dr. RĂZVAN C. POP
(Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu)

În articolele precedente (Magazin istoric, nr. 5/2021, nr. 4/2022) ne întrebam: ce era înainte de Sibiu, care au fost primele spații locuite, cum arăta Sibiul la 1250 după invazia mongolă? Localitatea, formată din reședința greavului de pe dealul din fața râului Cibin și din așezarea din lunca râului, s-a dezvoltat treptat în jurul acestui nucleu, până la fatidicul atac al mongolilor, care a prădat întregul ținut. Așa cum spuneam în articolele anterioare, la 1300 avem un sat pe malul Cibinului, cu un număr redus de locuitori, dar care începea să se transforme în orașul de astăzi.

Secolul al XIV-lea debuta la Sibiu cu vizita lui Otto al III-lea, regele Ungariei (1305 – 1307) și duce de Bavaria, în încercarea de a câștiga aderenți din Transilvania pentru cauza lui, de a controla tronul regal maghiar. Încercarea a fost sortită eșecului. Încet, Sibiul intra în lumea politică transilvăneană. Vizita lui Otto I-a făcut pe următorul cap încoronat ungar, Carol Robert I de Anjou (1308 – 1342), să fie circumspect și să privească cu atenție, cel puțin la începutul domniei sale, relația cu orașul și, de fapt, cu lumea săsească din Transilvania. Coloniști încă soseau, Sibiul se dezvolta, noi străzi apăreau, noi parcele se organizau. Sibiul ocupa tot mai mult dealul din jurul fostei reședințe a greavului. Tot mai mulți sibieni începeau să își construiască gospodăriile și ateliere în prelungirea fortificației de pe deal, unde astăzi se întind Piața Mare și străzile Mitropoliei sau Avram Iancu.

Șigiliu de judecată atestat la 1323, cea mai veche formă cunoscută a blazonului orașului Sibiu

DEZVOLTAREA

Regele Carol Robert I de Anjou, în 1317, a numit pe voievodul Thomas de Szeseny drept comite al Sibiului. Această mutare a lovit în pretențiile autonomiste ale Sibiului și ale sașilor în general. La momentul respectiv, comitele de Sibiu era deja comitele sașilor din Transilvania sau, mai corect spus, a marii majorități a comunităților libere de sași transilvăneni.

Pe lângă comitele sașilor, și celelalte instituții administrative ale Sibiului erau în profundă dezvoltare și evoluție. Primarul și primăria primeau tot mai multă putere, iar acest fapt ducea la dezvoltarea aparatului administrativ local. Astfel, un document local amintea, la mijlocul secolului, de un vilic, precum și un al doilea jude. Profesorul Hana Derer, în lucrarea sa dedicată barocului sibian, face o prezentare acestui vilic, un administrator public, arhitect-șef și economist-șef al primăriei, vreme de câteva secole. El subordona în activitatea sa modul în care se construia în cetate și propunea regulamente incipiente de urbanism. Tot el superviza contractele semnate de administrația locală.

În același timp, a crescut puterea prepozitului. El nu era doar cel mai important prelat din comunitatea săsească, dar era o personalitate importantă

*Reconstituirea izometrică
a catedralei evanghelice din Sibiu,
în jurul anului 1350,
realizată de acad. dr. Paul Niederaier
(Sursa: Geneza orașelor medievale
în Transilvania, București, 2016)*

în propria-i cetate. Drept exemplu, amintim că în 1330 regele confirma prepoziturii dreptul de proprietate peste unele saline de la Ocna Sibiului. Cetățenii nu au privit deloc bine această forță crescândă a prepozitului.

În 1321, sibiienii îi trimit petiții regelui Carol Robert, solicitându-i protecția împotriva presiunii la care erau supuși de Nikolaus, prepozitul Sibiului.

La mijlocul secolului al XIV-lea, tot mai multe străzi se formau în jurul cetății, pe colina de deasupra râului. La 1371 a fost atestată prima stradă a Sibiului, Drumul Sării, astăzi strada Constituției.

Magistratul local decidea includerea acestui spațiu în interiorul cetății, fiind demarate lucrările necesare. A fost ridicată o nouă incintă care înconjura ceea ce era deja construit, pentru ca apoi să continue pe străzile care astăzi poartă numele de Avram Iancu, prin general Gheorghe Magheru, spre strada Șelarilor și de aici pe străzile Pompeiu Onofreiu și Cetății, iar din punctul acela, prin Piața Unirii, spre strada Ioan Lupăș și apoi strada Bastionului și Centumvirilor, până la cetatea existentă deja. O suprafață care acoperea mult mai mult decât ceea ce era construit până atunci. Erau, de asemenea, construite peste 20 de turnuri și trei porți: una la capătul străzii ce lega Sibiu de Țara Românească, actuala stradă Nicolae Bălcescu, alta lipită de prima incintă, locul de unde pornea o altă stradă importantă, astăzi denumită Mitropoliei (poarta fiind astăzi parte a Muzeului de Istorie – Casa Altemberger), iar o altă poartă se afla pe locul de contopire a altor două străzi principale, numite în prezent Avram Iancu și general Gheorghe Magheru. Lor li se adăugau porțile prin care intrai în incinta Pieței Mici din prezent, pe locul uneia existând astăzi Podul Minciunilor, iar cealaltă este astăzi înglobată într-una dintre casele impozante ale pieței, de aici pornind

*Turnul Sării, una dintre
porțile de intrare în cetate,
construită odată cu cea de a III-a incintă
de fortificare a orașului.
Fotografie realizată de Emil Fischer
la finalul secolului al XIX-lea.
Această poartă nu mai există*

pasajul Aurarilor. Turnul Sfatului, vechea poartă dinspre sud, și-a pierdut acest rol, rezistând totuși remodelării urbane din acea perioadă. Astfel, toate străzile principale duceau sau porneau dintr-o poartă și se legau de piața Mare a Sibiului, locul de târguri, noul centru al comunității. Vechea cetate nu era demolată, ea integrându-se perfect în noua configurație urbanistică, porțile sale fiind în continuare folosite, la fel și turnurile și spațiile interioare.

REORGANIZAREA

Nu se mai putea vorbi de o biserică fortificată, de o cetate cu o comunitate extramuros, așa cum erau majoritatea exemplelor preurbane din Transilvania și chiar din Regatul Maghiar. Vorbim de un oraș. Locuitorii nu mai erau „burgenses”, în schimb erau „cives”, adică cetățeni. La 1366, an în care cunoaștem și primul nume al unui primar al Sibiului – Jakob Henzmanisse –, vorbim deja de Hermannstadt, adică de orașul Sibiu.

Acesta avea șapte porți ce veneau de pe toate drumurile Transilvaniei, avea o biserică parohială cu rol de prepozitură și cu o biserică construită în stil roman, avea trei mănăstiri, avea o structură administrativă bine definită, ținea târguri, avea relații militare, dar mai ales economice cu comunitățile din jurul său, avea străzi și case de piatră, avea bibliotecă, avea spital și o școală, confesională ce-i drept, care este atestată în 1380. Pentru a clarifica și a fi corecți, biblioteca, atestată în 1346, aparținea călugărilor dominicanici care aveau mănăstirea edificată în zona gării și a autogării din zilele noastre. Nu era o bibliotecă publică deschisă oricărui cetățean.

Cea mai importantă realizare constructivă a Sibiului începea să se clădească. În vechea curte a greavului, biserica romană făcea treptat loc unei construcții mult mai impunătoare, în stil

*Carol Robert I de Anjou,
miniatură
din Chronica Hungarorum,
de Johannes Thuróczy*

gotic. Un adevărat șantier medieval s-a organizat în mijlocul Sibiului pentru mai bine de un secol, Sibiul nefiind cu nimic diferit de orașele europene, toate aflate în febra goticului. Primul corp de clădire s-a ridicat destul de rapid, corul actuali biserici devenind pentru o bună perioadă de timp biserica în sine a Sibiului.

În paralel, avem tot mai multe informații despre breslele orașului.

Prima atestată a fost cea a tăbăcarilor, care cumpără o moară de scoarță în 1367. Aceștia aveau drept de liberă practică a comerțului în întreg regatul și mai departe, până la Viena, Veneția sau Praga. Documentele Sibiului menționează apoi aurari, armurieri, brutari, cizmari, cojocari și măcelari. Din documente, estimăm că erau aproximativ 200 de meșteșugari, iar orașul de îndreptă spre 1.000 de locuitori. În 1375 breslele orașului s-au reorganizat. Unele documente ne dau cifra de 19 bresle și 25 de meserii existente la Sibiu, dar această informație, din prisma analizelor mai noi, poate fi considerată o cifră care cuprindea breslele din toate orașele săsești ale Transilvaniei.

Marea casă a breslei cojocarilor s-a construit în

Piața Mare din Sibiu, 1928

interiorul cetății, pe locul Pieței Mici. Era, la mijlocul secolului al XIV-lea, cea mai impunătoare clădire laică din oraș. Mai târziu aceasta a fost preluată de breasla măcelarilor, iar astăzi este muzeu, parte a Complexului ASTRA.

Dezvoltarea orașului era un fapt remarcabil, iar în 1382, regele Ludovic I cel Mare de Anjou a oferit Sibiului dreptul unic de a-și exporta propriile mărfuri spre

principatul Țării Românești. Mai mult, negustorii străini de cetate puteau vinde în interiorul ei doar mirodenii. Măsurile protecționiste au dat cetății de pe Cibin un imbold comercial foarte important.

Relația cu principatul Țării Românești s-a dezvoltat simțitor. În principal, vorbim de o relație comercială. Dar, Sibiul s-a implicat și în jocul puterii valahe, susținând în mai multe ocazii pretendenți la tronul din sudul Carpaților. Sibiul se înțelegea cu satele românești din jurul său. Acestea ajutau orașul de pe Cibin (de aici și numele de Sibiu) cu materie primă, animale, dar și cu tâlmaci pentru documentele comerciale necesare de semnat cu principii de peste Carpați. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 februarie 2025, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

- Care este numele misionarului italian care a consemnat că Vasile Lupu a pus să fie ucise 16 persoane după ce a fost silit să își trimită fiica, Ruxandra, la Istanbul?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din noiembrie 2024 este:

„Titus Berta“

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Artur Sascov**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2025.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

PRIMELE SPITALE ȘI INFIRMERII RURALE DIN JUDEȚUL DOLJ

Dr. LUCIAN POPESCU VAVA
(Muzeul Olteniei, Craiova)

Progresele înregistrate de statul român pe calea modernizării, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-au răsfrânt și asupra domeniului sănătății publice. Intervenția statului în ameliorarea condițiilor vitrege din lumea rurală s-a realizat prin intermediul a trei căi: în domeniul legislativ, prin adoptarea Legii sanitare din 1874 cu modificările ulterioare, legile conexe și regulamentele aferente; prin pregătirea resursei umane, în speranța plămădirii unui corp medical, inițial în străinătate, apoi în instituțiile de învățământ proprii și trimiterea lui în teritoriu la nivelul așezărilor rurale; prin investiții în infrastructura sanitară și alte domenii colaterale, care s-au tradus în ușurarea vieții, reducerea răspândirii bolilor și a mortalității uriașe din acea perioadă.

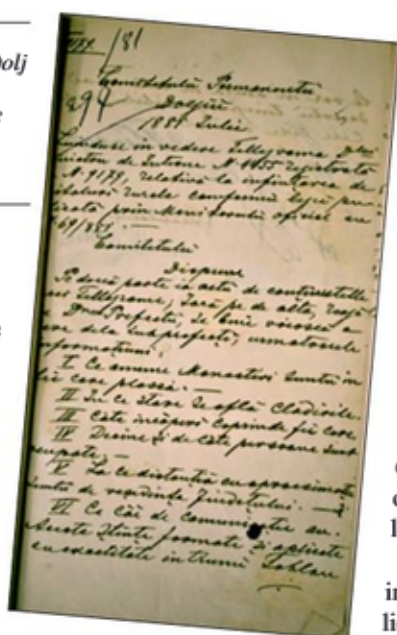

Spitalul Preda din Craiova
(Sursa: <https://www.facebook.com/olteniamea>)

În zona rurală a județului Dolj, compus din șapte plase și cu o populație de peste 200.000 de locuitori până în anul 1881, nu exista niciun spital. Doar în cele două orașe ale județului, Craiova și Calafat, funcționau astfel de așezăminte medicale. În Craiova erau trei: Spitalul Central sau Filantropia, Spitalul Preda, proaspăt înființat în anul 1870, și Spitalul Oștirii, menționat la 1873. Al patrulea spital se afla la Calafat, înființat în 1869, care funcționa în încăperi improprii, cu un personal medical destul de redus și cu o bază materială insuficientă.

Odată cu adoptarea Legii pentru înființarea spitalelor rurale, la 11 iunie 1881, apăreau primele demersuri pentru punerea în practică a prevederilor sale. Acesta era scopul telegramei lui C.A. Rosetti, ministru secretar de Stat la Departamentul de Interne, adresate prefectului de Dolj, la 16 iulie 1881, prin care solicita „ca de urgență să-mi comunicați ce anume mănăstiri sunt în acel județ, în ce stare se află clădirile, câte

*Chestionar adresat
de Comitetul Permanent Dolj
pentru identificarea
de mănăstiri dezafectate
și transformarea lor
în spitale, iulie 1881
(Sursa S.J.A.N. Dolj)*

încăperi cuprind, de care și de câți sunt ocupate, la ce distanțe se află de proximal oraș și ce căi de comunicații au". Comitetul Permanent al județului dispunea trimiterea în teritoriu a unui chestionar care cuprindea întrebările solicitate de minister, la care să se răspundă urgent. Demersul a rămas fără ecou. Cel mai probabil, răspunsurile și observațiile n-au întrunit criteriile ministerului în vederea susținerii și valorificării lor.

FINANȚAREA SPITALELOR

Cu toate acestea, la începutul anului următor se întrezărea oportunitatea înființării primului spital rural doljean, odată cu donația marelui proprietar, Dimitrie Filișeanu, a caselor sale din comuna Filiași către Serviciul Sanitar Dolj, cu condiția înființării unui așezământ spitalicesc. Ansamblul curții cuprindea un edificiu principal cu patru camere, o altă clădire cu două încăperi și un grajd.

Medicul plășii Jiul de Sus, dr. Milețiciu, într-un raport către medicul primar referitor la această donație, menționa că „edificiul este situat cât se poate de favorabil pentru un spital, izolat de centrul comunei, pe un teren aridicat, scutit de orice miasme”, și propunea investirea unei sume de 200 de lei din bugetul județean, pentru transformarea în spital și întreținerea acestui ansamblu.

Momentul se arăta prielnic inițierii unor demersuri pentru înființarea unor noi spitale în zonele rurale, astfel că dr. Christescu, medicul primar al județului, înaintează, la 26 mai 1882, către Prefectură o propunere de înființare a trei

spitale a câte cinci paturi, anexând o listă cu instrumentarul necesar și un deviz estimativ pentru organizarea și întreținerea acestora.

Inițiativa prindea contur odată cu susținerea ei de Comitetul Permanent care, câteva luni mai târziu, într-o ședință, aproba sumele pentru închirierea celor două viitoare spitale, unul în comuna Bârca, iar celălalt la Bechet. Totodată, s-a dispus deschiderea licitației publice pentru achiziționarea trusoului necesar spitalelor. Mai mulți locuitori din comunele respective, conduși de sentimente de solidaritate, au contribuit atât cu sume bănești, cât și cu lenjeria necesară.

De la acest moment lucrurile aveau să intre pe o pantă descendentă, întrucât la licitațiile publice anunțate nu s-a prezentat nimeni, motivul fiind, probabil, prețul mic oferit. Iar pe de altă parte, decizia Guvernului de a înființa un spital la Segarcea, prevăzut cu peste 30 de paturi ar fi făcut să pară, după cum afirma dr. Christescu, „de prisos” înființarea unor spitale cu doar cinci paturi și, drept urmare, Comitetul Permanent dispunea înființarea a numai două spitale, la Filiași și Bechet. Totodată, se organiza și o nouă licitație publică pentru dotarea acestor spitale cu materialele necesare funcționării, care de această dată s-a finalizat cu succes. Inițial, spitalul din Filiași fusese prevăzut cu cinci paturi, dar ulterior, după reparațiile din toamna anului 1883, au mai fost adăugate încă cinci paturi cu inventarul aferent. Finanțarea celor două spitale era asumată de Comitetul Permanent din bugetul județean; de exemplu pe anul financiar 1885 – 1886 a fost aprobată suma de 13.893 lei, împărțită în mod egal.

Pentru furnizarea obiectelor și instrumentelor necesare funcționării spitalelor din comunele Filiași și Bechet, la 22 ianuarie 1883, se încheia contractul între Comitetul Permanent și comerciantul Costache Vasiliu din Craiova, în valoare de 3.688 lei. În cursul lunilor următoare spitalul din Filiași a fost dotat cu mobilier, ustensile, lenjerie, veselă etc., întocmindu-se liste cu inventarul acestuia. În luna iunie, pe statul de plată al spitalului figurau: Ștefan Staicu – subchirurg; I. Niculescu – rîndaș; Safta Niculescu – bucătăreasă-spălătoareasă.

Planul amenajării ansamblului spitalului din Filiași
(Sursa: S.J.A.N. Dolj) și arhitectul Otto Hesselman

ducător al spitalului. Astfel, primul medic al spitalului din Filiași a fost dr. Ion Mărculescu, care din păcate, nu s-a ridicat la nivelul misiunii ce avea de îndeplinit. O primă inspecție a spitalului realizată la 1 iunie 1883 de primarul comunei se finaliza cu un raport către subprefectura plășii Jiul de Sus prin care semnala că bolnavii, deși erau bine tratați în ceea ce privește alimentația și medicamentele de subchirurgul spitalului, erau maltratați de medicul spitalului (o purtare agresivă, uneori violentă), care îi interzicea și subchirurgului să le acorde îngrijire. Plângerile și nemulțumirile împotriva

acestuia au început să se adune, determinând reacția Comitetului Permanent, care la 27 iunie 1883 l-a destituit pentru „conduita incorectă”, „neglijență și violență” față de bolnavi, fiind înlocuit provizoriu cu vaccinatorul Iosif Viener. Ulterior, pentru eficientizarea activității s-a făcut distincția între cele două funcții.

În toamna anului 1883, pentru îmbunătățirea condițiilor spitalului, antreprenorul Gava Domenico a demarat lucrările pentru repararea coșurilor, construirea a patru sobe în camerele clădirii, văruierea interioară în două straturi, repararea și ajustarea ferestrelor și ușilor deteriorate, înlocuirea șindriei degradate de pe acoperiș etc.

O inspecție efectuată în 1885 de dr. Râmnicănuș, membru al Consiliului Sanitar Superior, la spitalul din Filiași menționa: „nu are rufe

suficiente, rufele rău spălate, alimentația insuficientă, foile de diete neimprimare, localul spitalului are absolută necesitate de reparație”, deoarece clădirea nu a trecut printr-un proces necesar de reparații, în primul rând al sobelor și coșurilor pentru fum. Acesta atrăgea atenția prefectului județului Dolj să se asigure ca lucrările să demareze chiar în

CONDUITĂ INCORECTĂ, NEGLIJENȚĂ ȘI VIOLENȚĂ

Spitalul a fost inaugurat la 15 aprilie 1883, iar primii pacienți au fost primiți în spital în ziua următoare, după cum demonstrează tabelul întocmit pe luna respectivă cu sumele cheltuite pentru întreținerea bolnavilor, dar și registrul cu evidența alimentației pacienților. Consultarea registrului ne arată o alimentație puțin variată, bazată pe vegetale: fasole, spanac, fasole verde, orez, ceapă, usturoi, cartofi; existența condimentelor: sare, boia. Uneori, pentru înviorearea tonusului pacienților, se servea puțin vin sau țuică.

La începutul funcționării spitalului, medicul plășii Jiul de Sus îndeplinea și funcția de con-

Spitalul din Filiași într-o imagine de la începutul secolului XX
(Sursa: colecția de fotografii a Muzeului Olteniei)

*Alimentația zilnică
a bolnavilor
din spitalul din Filiași
(Sursa: S.J.A.N. Dolj)*

acel an. La 25 iulie 1886, Comitetul Permanent, într-o informare adresată Direcției Generale a Serviciului Sanitar din cadrul Ministerului de Interne, ca răspuns la solicitările dr. Râmnicănu, menționa că rufăria spitalului din Filiași era completă, iar pentru cea uzată, era deschisă o licitație, însă „dacă n-a găsit bine spălate rufe spitalului, culpa este a medicului respectiv, care urma a face observațiile cuvenite spălătoresei; că alimentația bolnavilor se face în raport cu suma prevăzută în bugetul anual aprobat și de Consiliul Sanitar Superior; că la spitalul Filiași încă din anul trecut s-au făcut reparațiile absolut necesare și că în anul curent s-au luat demarșe [termen preluat din limba franceză, folosit cu sensul de demersuri – n.a.] pentru construirea unui adăos de local la acel spital, care se va pune în lucrare îndată ce se va primi sciința cerută de la d-na Filișanu, dacă cedează locul pentru facerea adăosului de construcție“.

În „Raportul anului 1887 – 1888“, medicul primar al județului remarca situația edificiului spitalului ca fiind în „stare de cădere“ și își exprima îngrijorarea că odată cu venirea iernii și a căderilor de zăpadă, acesta putea să cedeze.

UN NOU ANSAMBLU SPITALICESC

După zece ani de funcționare, o nouă inspecție efectuată de inspectorul sanitar dr. Gavrilăscu constata numeroase deficiențe, printre care se enumerau „lipsa aproape cu desăvârșire a lenjeriei, plăpumi de vară [cel mai probabil erau un fel cearceafuri duble în care, în perioada rece, se introducea o plapumă sau o pătură – n.a.],

papuci, vase de bucatărie“; de asemenea clădirea spitalului din Filiași era considerată veche, cu camerele neîncăpătoare, iar latrina situată în afara corpului clădirii și confecționată din scânduri expunea „pe bolnavi la rigurile timpului și infestări“.

Într-adevăr, odată cu trecerea timpului starea spitalului se degrada, simțindu-se nevoia urgentă de ridicare a unei clădiri moderne, însă dorințele nu s-au pus în mișcare atât de rapid, existând unele neclarități juridice legate de actul de donație al lui D. Filișanu, așa cum reieșea dintr-o notificare a Comitetului Permanent către Ministerul de Interne, din anul 1887.

La 3 ianuarie 1889, regăsim o adresă a Comitetului Permanent către Prefectura Dolj, prin care se înaintau două planuri pentru construirea unui nou local al spitalului din Filiași, întocmite de inginerul județului, solicitând intervenția la Direcția Generală a Serviciului Sanitar pentru o mai rapidă aprobare. Însă, abia în 1898 au demarat lucrările pentru construirea unui nou local, fiind prevăzut un fond de 68.000 lei alocat din bugetul județului. Lucrările, care au vizat și nivelarea terenului, împrejmuirea acestuia, amenajarea unei grădini și săparea unei fântăni, au fost executate de antreprenorul Andrei Anghelescu, fiind recepționate de o comisie județeană, la 3 aprilie 1899.

Noul ansamblu spitalicesc cuprindea: pavilionul pentru bolnavi împărțit în două saloane și două rezerve, separate pentru bărbați și femei; un pavilion cu dependințe; locuința medicului; morga și magazia pentru lemne.

În 1905 s-a aprobat și proiectul pentru înființarea unui pavilion de oftalmologie în cadrul aceluiași spital și se organiza licitația pentru construirea lui. Lucrările, executate de antreprenorul Otto Hesselman pentru suma de aproape 30.000 lei, s-au finalizat în 1907.

O statistică realizată la începutul secolului XX, pentru anii 1900 – 1908, ne arată un număr de peste 300 pacienți internați anual și o mortalitate sub zece indivizi, în timp ce consultațiile gratuite s-au încadrat între 6.500 și 11.000.

(Va urma)

LALEAUA, MOTIV DECORATIV ÎN PORTRETISTICA LUI MIHAI VITEAZUL

Dr. M. ALINA NICOLAIE

Iconografia lui Mihai Viteazul este foarte bogată. Se cunosc câteva reprezentări neîndoelnice ale sale din perioada vieții (Magazin istoric, nr. 5/1975, 6/1985, 8/2008) și mai multe zeci de întruchipări datorate artiștilor din secolul al XVII-lea – reluări și variante ale celor contemporane – precum și reprezentări din secolele următoare.

Cum arăta Mihai Viteazul în realitate? Aflăm mărturia unor comisari imperiali din 1598, cum că voievodul era de statură înaltă, cu părul și barba neagră, fața și ea negricioasă și severă. Iar un an mai târziu, altcineva îl descria cu pielea bronzată, oacheș la chip, de statură înaltă, dar uscățivă, cu ochii întunecați adânciți în orbite, privind pieziș, tăcut și gânditor. Preocuparea urmașilor pentru reprezentarea lui Mihai Viteazul cu acuratețe a culminat în perioada premergătoare făuririi României moderne, începând din 1830, și a continuat.

Domnitorul, ilustrat
de gravorul Dominicus Custos

Identificarea, documentarea și clasificarea portretelor au reprezentat preocuparea unor istorici și istorici de artă consacrați. Ne propunem să adăugăm o perspectivă nouă pentru două portrete din contemporaneitatea domnitorului. Vom ilustra un element de continuitate în șirul portretelor domnitorilor români din secolele XVI – XVII, deși vorbim de epoci diferite, desfășurate pe o perioadă lungă de timp și aparținând unor stiluri artistice diferite.

În acea perioadă, în Europa se impunea ceea ce avea să devină floarea cu cea mai bogată istorie și impact politic, social, artistic, economic și religios a tuturor timpurilor: laleaua (Magazin istoric, nr. 4/2007). O întâlnim aproape simultan în expresiile artistice autohtonă și occidentală ale lui Mihai Viteazul: portretul mural al voievodului de la Mănăstirea Căluș în Țara Românească, și portretul gravură realizat de Dominicus Custos în Augsburg.

EFEMERA PUTERE PĂMÂNTEASCĂ

Deși istoricii au studiat cele două portrete, acestea nu au fost corelate încă în arealul românesc. Motivul decorativ al lalelei pe aceste două portrete – unul de factură post-bizantină balcanică și altul de factură baroc timpurie occidentală – a rămas un reper vizual aparent marginal și disparat. Nu este așa. Iconografia celor două portrete sugerează o funcție

similară a motivului lalelei, un cadru mental comun sensibilității artei post-bizantine cu influențe otomane și artei baroce.

Un prim punct de reper în ceea ce privește istoria lalelei în Europa ca floare ornamentală este anul 1561, când botanistul elvețian Conrad Gesner (1516 – 1565) publica la Strasbourg prima ilustrație europeană a lalelei sub forma unei xilogravuri, în tratatul său botanic *De hortic Germaniae Liber Recens.* Un detaliu interesant este că xilogravura a fost făcută după o ilustrată pe care Gesner a primit-o în 1560 de la unul dintre corespondenții săi din Augsburg, deși el însuși observase, în 1559, o lălea roșie în curtea unui magistrat din oraș. Această ilustrată a fost desenată după o lălea din grădina influentei familii de bancheri Fugger. A fost obținută prin intermediul cercului social al acesteia de la Curtea imperială habsburgică.

Un al doilea punct de reper îl reprezintă nucleul puternic format în Antwerpen în jurul tipografiei Officina Plantiniana din botaniști, editori, comercianți. În 1568, au fost folosite pentru prima oară 108 xilogravuri cu imagini reprezentând flori de ornament sau aromatice, printre care și lăleaua. Apăreau în cartea *Florum*, avându-l ca autor al textelor ce însoțeau ierbarul pe medicul și botanistul flamand Rembert Dodoens (1517 – 1585). Acesta și contemporanii săi Carolus Clusius (profesor la Universitatea din Leiden, 1526 – 1609) și Matthaeus Lobelius (medic și botanist flamand, 1538 – 1616) – exponenți ai botanicii renascentiste – au contribuit la răspândirea lalelei în nordul

Frații Preda și Stroe Buzescu, înfățișați în pronaosul Mănăstirii Căluș

și restul Europei, la mijlocul secolului al XVI-lea.

Mănăstirea Căluș (județul Olt) a fost o ctitorie a boierilor Craiovești (*Magazin istoric*, nr. 4/1978), restaurată și înfrumusețată de frații Buzescu în perioada 20 aprilie – 8 iunie 1588. Interiorul păstrează un ansamblu de picturi murale realizate de meșterul zugrav Mina, artist al Curții domnești, între anii 1593 – 1594, și restaurate în 1834 de Barbu Zugravul. Sunt înfățișați frații Radu, Preda și Stroe Buzescu, precum și câte un tablou cu domnitorii

Xilogravură de Conrad Gesner

frați Mihai Viteazul și Petru Cercel.

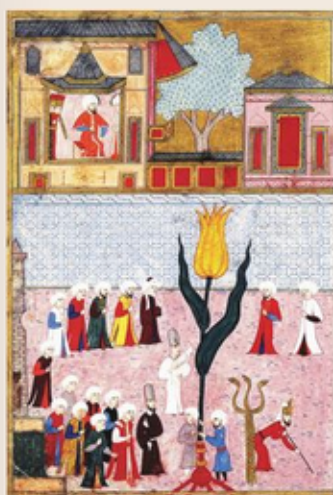
Mihai Viteazul, reprezentat pe partea vestică a peretelui de sud, în naos, apare tipic tradiției medievale românești, care afirma – înaintea trăsăturilor individualizante – strălucirea autorității domnești și ideea continuității dinastice.

Din fizionomia modelului, reținem obrazul lat, încadrat de plete și de o scurtă barbă rotundă. Croiala costumului este tipică ținutei de ceremonie a înalților demnitari bizantini încă din secolul al XIV-lea, peste care se vede limpede adăugată filiația artei otomane.

Costumul, numit *kavadion*, este format dintr-o tunică (sau dulană) lungă de brocart de aur venețian, cu mânecile strâmte și manșete, strânsă pe talie și încheiată la piept cu bumbi de perle, peste care se răsucesc o *collerette* (sau guleraș) de dantelă. Pe umeri poartă o mantie de sobol până la pământ, cu guler și căptușeală de blană de cacom (hermină). Un alt element de decor preluat din tradiția imperială răsăriteană este purtarea în mâini a unei cruci și a unei năframe, crucea dătoare de viață fiind simbolul puterii imperiale, iar năframa reprezintă *akakia* (un fel de pungă de mătase purpurie ce conținea țărână, simbol al efemerității puterii de pe Pământ) basileilor.

EXPRESIE A CRUCIADEI

O altă convenție iconografică consta în introducerea unui înger în partea superioară a cadrului, ce depune coroana pe fruntea domnului; această particularitate se întâlnește numai în

*O lala enormă
la un festival din Istanbul,
miniatură otomană
din veacul al XVI-lea*

Țara Românească. Coroana este deschisă, cu cinci fleuroane și boabe de mărgăritar. Mâna binecuvântătoare, mâna Domnului, din colțul de sus al tabloului, exprimă aceeași teorie politică a dreptului divin, după cum explică legenda ce o însoțește. Inscripția slavonă adăugată alături de zugravul Mina proclama legitimitatea stăpânirii celui care, cu mai puțin de un an în urmă, devenise domnul Țării Românești: „Io, Mihail Voievod, fiul marelui și preabunului Io Petrașcu voievod“.

Ca domn și ca protector al familiei ctitorilor, Mihai apare aici împreună cu soția sa, doamna Stanca, fiul său Nicolae Pătrașcu, fiica sa Florica și ginearele său Preda postelnicul din Greci – toți pe peretele din sud, dar în pronaos. Domnitorul este reprezentat ca figură centrală, adevărată cheie de boltă a societății muntene din ultimii ani ai secolului al XVI-lea.

Poziția sa excepțională este pusă în lumină și de fap-

tul că schema iconografică a fost încălcată la Căluș. Figura voievodului este încadrată în registrul consacrat compoziției Deisis (Iisus Hristos înfățișat pe tron, avându-i alături, cel mai adesea, pe Fecioara Maria și pe Ioan Botezătorul) și sfinților militari. Mihai Viteazul și fratele său Petru Cercel (reprezentat pe partea vestică a peretelui de nord), executat de otomani, sunt puși în același plan. Ca atare, pictura de la Căluș a fost interpretată ca expresia culminantă a propagandei de cruciadă în Țara Românească, ceea ce era firesc în ajunul marii ridicări la arme din noiembrie 1594.

Un amănunt documentat despre ornamentația vestimentației domnitorului este decorația căptușelii mantiei. Aceasta conține motive repetitive cu nori și trei puncte, de origine chinezească, pătrunse de mult în ornamentica Orientului Apropiat.

Sub aspectul ornamentației *kavadionului*, nu avem detalii, nici vizuale și nici documentate. Este însă verosimil să facem analogia cu veșmintele familiei

*Conrad Gesner,
portret realizat în 1564
de elvețianul Tobias Stimmer*

Buzescu din friza aceleiași mănăstiri. Bogata lor ornamentație cu elemente geometrice și fitomorfice (în formă de plantă) a fost documentată și este încă parțial vizibilă. Reprezentată alături de soțul ei Radu Buzescu, jupâneasa Ana poartă un contăș din mătase, pe care se înscriu vreji șerpuiind, lalele și fructe de rodie. Pe veșmântul lui Preda Buzescu găsim motivul ornamental al migdalei, creat prin șerpuirea unor ramuri sau palmete zimțate, asemenea unor pene, de-a lungul țesăturii. În aceste medalioane în formă de migdale, repetate de două sau de trei ori pe lățimea țesăturii, se înscriu motivele specifice artei otomane din secolele XVI – XVII, și anume grupul denumit al celor patru flori – lalele, zambile, caprifoi și flori de păr sau răsura –, prinse în ramuri fine ce alcătuiesc buchete. Dulama lui Stroe Buzescu, realizată dintr-o minunată camhă orientală, este împodobită cu vreji șerpuiind de-a lungul țesăturii, cu ramuri de tip *hatayi* (de origine chinezească), încununate de flori sau fructe de rodie și ananas. Pe seama înrudirii stilistice, argumentul că ornamentația veșmintelor lui Mihai Viteazul conținea, printre altele, și motivul lalelei ni se pare plauzibil.

FAST ȘI PUTERE

Deși cadrul vegetal era folosit în decorația vestimentației și a broderiei românești dinainte de secolul al XVI-lea, motivul lalelei pe aceste costume este nou și ridică problema înțelegerii provenienței și simbolului acestuia. În cadrul mai general al modei vestimentare din acea epocă, factorii inovatori sunt

atât tipurile de materiale folosite, cât și locul lor de proveniență. Tocmai aceste elemente dau varietate de la o epocă la alta, nu croiala vestimentației care, în linii mari, s-a păstrat aceeași.

Începând din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, măturile produse în Orientul Apropiat și-au făcut apariția pe scară largă în comerțul țărilor române. Sub raportul ornamentației, aceste țesături prezintă unele caracteristici de inspirație persană sau otomană. Lalelele din aceste portrete sunt stilizate tipic artei otomane – alungite, sub formă de migdală, ferme, cu tepale din perioada de maximă înflorire. Care este cheia în care trebuie înțeles simbolul lalelei? În arta otomană, laleaua era asociată cu fastul, scumpetea, somptuozitatea, puterea, ceea ce sugerează o formă de solemnitate adăugată caracterului celui portretizat.

Alt portret tip frescă închinat domnitorului în calitatea sa de ctitor este cel de la biserica Sfântul Nicolae din Ocna Sibiului. Acesta este înrudit stilistic: pictură aulică, ce prezintă un caracter idealizat, cu gesturi rigide și atitudine solemnă, însă nu păstrează detalii ale ornamentației veșmintelor.

Un al doilea portret contemporan al domnitorului, realizat la scurtă vreme după cel de la Căluși și publicat în 1601, este gravura lui Dominicus Custos. Fiul pictorului flamand Peeter Baltens din Antwerpen, Custos s-a născut în 1560, într-o perioadă de maximă prosperitate economică a orașului. De acolo a emigrat în 1579, în urma ocupației spaniole catolice ce decimase acest nou-devenit centru economic al lumii,

Mănăstirea Căluși

el fiind protestant. În 1584 s-a stabilit în Augsburg, lucrând pentru marea familie de bancheri europeni Fugger. În 1588 s-a căsătorit cu văduva lui Bartholomäus Kilian cel Bătrân. A lucrat la Curtea arhiducelui Ferdinand de Tirol din Innsbruck între 1582 – 1593, în timp ce era stabilit în Augsburg. Fiii lui, Raphael, David și Jacob Custos, precum și fiii vitregi, Lukas și Wolfgang, i-au continuat meșteșugul

Pagina de titlu
a culegerii de portrete
Atrium heroicum

în Augsburg, asigurându-i prestigiul în posteritate.

În 1601, Custos a publicat la Augsburg o culegere de portrete *Atrium heroicum*, cuprinzând galeria marilor conducători de stat europeni (coaliția anti-otomană, dar și sultani), printre care se regăsea și portretul lui Mihai Viteazul. Figura voievodului, încadrată într-un oval, are inscripția „Michael Palatinus Valachiae“. Apelativul „palatinus“, fiind asociat rangului de comite palatin din Sfântul Imperiu Roman, reprezenta fidelitatea domnitorului față de împăratul Rudolf al II-lea – a cărui suzeranitate o recunoscuse – și de coaliția anti-otomană. Sub portret găsim legenda „Si Deus vellet, Dacorum hic colla Michael eximeret Turcae, libera tota, iugo“, adică „De ar vrea Dumnezeu, acest Mihai ar descătușa grumazurile dacilor [Magazin istoric, nr. 10/2000] de jugul turcului“. În josul acestuia se citesc încă șase rânduri, pe care le redăm în traducere: „Demult coborât-a de pe vechea culme pe dac turcul din Asia, înfricoșător crai al pământului argolic [al Greciei – n.red.]. Totuși, încercând a drege pagubele din trecut, Mihai, amintindu-și de strămoșii cei vechi, s-a silit să-l alunge pe trac din vatra dacică. Așa s-ar fi întâmplat, de i-ar fi fost prielnică soarta. Fie-i de acum înainte!“ Tracii sunt aici confundați cu turcii otomani.

APROAPE DE SFÂRȘIT

Portretul propriu-zis ni-l înfățișează pe domnitor cu bustul spre dreapta. Fizionomia

voievodului este mai bătrânicioasă decât în portretul celebru ad vivum al lui Sadeler, privirea cercetătoare are o nuanță de cruzime și întreaga fizionomie este mai molatecă. Figura lui este plină, barba mai bogată și costumul are o nuanță orientală. Pe tunică se profilează motive vegetale sub formă de ramuri și două lalele stilizate, suple, având trei tepale, în formă de liră, de-o parte și de alta a tunicii.

Ce l-a inspirat pe Custos spre acest decorativism de sorginte orientală și ce simbol ar putea fi atribuit motivului lalelei? După introducerea lalelei în Europa Occidentală în jurul anului 1550, până spre 1630, privilegiul de a poseda această floare exotică a fost exclusiv al membrilor elitei intelectuale, financiare sau rafinaților

cunoscători. Legătura directă a gravorului cu familia Fugger și Curtea habsburgică i-a prilejuit cu siguranță ocazia să vadă lalele cultivate în grădinile acestora. Simbolistica celor două lalele – poate nu întâmplător îndreptate în jos, ca într-o lină alunecare – poate fi pusă și în legătură cu textul asociat gravurii, care se aseamănă unui poem epic. Astfel, este posibil ca efemeritatea acestei flori, cu tulpina unduindu-se într-o ușoară cădere, ca și când perioada ei de înflorire se apropie de sfârșit – în contrast cu lalelele ferme, bine conturate de la mănăstirea Călugăreasa –, să fie o aluzie la viața terminată abrupt a celui portretizat.

Realizat în ambianța fastuoasă a atelierului german, într-un mediu favorabil comerțului cu artă, și deschis contactelor de tot

felul, portretul lui Custos a fost copiat și reprodus ulterior de mulți artiști, ceea ce dovedește renumele atât al gravorului, cât și al modelului său.

Începând cu portretul lui Mihai Viteazul, motivul decorativ al lalelei, în interferență cu arta post-bizantină și cea autohtonă, a fost adoptat în portretele domnitorilor români din secolele XVII – XVIII. Punctul culminant a fost epoca domnitorului martir Constantin Brâncoveanu, utilizarea lalelei atingând un apogeu stilistic, fiind prezentă în toate formele artei. Constanta apariție a acestei flori în portretul aulic medieval românesc ne provoacă să reflectăm dacă nu cumva lalelei i se poate atribui recunoașterea de însemn decorativ identitar în tipologia portretului suveranului român de Ev Mediu. ■

RUXANDRA LUPU UN TRAGIC DESTIN

(Urmare din p. 25)

În contrast cu susținerea unor croniciari sau scriitori privind „dragostea” Ruxandrei pentru Timuș și „viața fericită” alături de acesta, unele documente ale vremii atestă contrariul. Astfel, la numai două luni după nuntă, cea mai populară revistă din Europa la acea vreme, *Gazette de France*, relatează la 15 noiembrie 1652: „Imediat după nuntă, Timuș, fiul generalului Hmelnițki, și-a bătut de două ori tânără soție, fiica domnitorului Volohici, reproșându-i acesteia relația caldă cu marele vizir când era ostatică în harem și spera astfel să-și obțină libertatea.” Iar Bogdan Hmelnițki, „pentru care

căsătoria fiului său cu fiica unui domnitor voloh a însemnat mult, a încercat în diverse moduri să-l oblige pe Timuș să-și trateze mai bine soția”; odată, chiar l-a legat de un tun, amenințându-l că îl va spulbera dacă nu se liniștește. O știre similară provine și de la trimisul special al Veneției la Viena; „Timuș foarte rău să împacă cu soția... și vre să o trimată înapoi la tatăl ei”.

Se pare că grobianul comportament al lui Timuș a fost generat în primul rând de nemulțumirea că socrul i-ar fi dăruit la nuntă doar 2.000 de taleri și 2.000 de piese de aur (împreună cu, totuși, o zestre bogată), ipoteză confirmată și de istoricii ucraineni Taras Ciuhlib și

Viktor Horobeț: „Dacă credem zvonurile care se răspândeau la acea vreme în Ucraina și nu numai, dezamăgirea lui Timuș a fost cauzată și de cadourile de nuntă ale socrului său, despre a cărui bogăție fantastică circulau legende în Europa.”

Despre temperamentul violent al lui Timuș, Miron Costin scria: „Acel om cu hirea de hiară sălbatică era Timuș. Nu cutedza nime un cuvînt, den polcovnici, să dzică, să îndreptédze lucrurile oștilor. Ce, dندات, pre purtatul trébilor, ce era den Timus, omă tânăr și fără nice o socoteală, să cunoștea că nice la un folos nu vor ieși lucrurile”.

(Va urma)

BISERICA DE LEMN DIN SATUL JUPÂNEȘTI, ARGEȘ

CRISTINA MARINESCU

În ținutul legendar al Muscelului, plin de biserici și mănăstiri ridicate din poruncă domnească, Biserica de lemn din vechiul sat Jupânești s-a dovedit a fi un sfânt lăcaș încărcat cu multă istorie. Este un monument istoric și de arhitectură situat pitoresc în nord-vestul satului, pe malul drept al Râului Doamnei, la 330 m altitudine.

Biserica de lemn „Înălțarea Domnului” din Jupânești a fost construită de Necula jupan Romleanul (Constantinopleanul), popa Mihăilă și Necula Grecul, leat 7250 (1742), pe locul unei vechi biserițe, în care a slujit Popa Vladu, pomenit în hrisovul din 1636 al lui Matei Basarab.

Este greu de precizat ce vechime ar fi putut avea această primă biserică, deoarece până în prezent nu s-au găsit documente sau inscripții în legătură cu existența ei. Vechea biserică a fost demontată numai după ce s-a terminat construcția (lemnăria fiind scoasă pe ușa bisericii).

După părerea unor specialiști, Biserica de lemn din Jupânești ar fi una dintre cele mai frumoase biserici din Muntenia, reprezentând o culme a creației crucerilor musceleni, prin decorația arhitecturală elaborată și variată: brâul masiv în formă de frânghie, cu un profil deosebit de pronunțat, încinge biserica și se termină de o parte și de alta a ușii de la intrare prin câte un cap de șarpe stilizat.

Ancadramentele ferestrelor cu tocuri late și decorate cu creștături și chenar în relief marcat au părțile laterale cioplite în formă de funie, ca și brâul, pe când arcul de deasupra este în formă de ciubuc cu decor crestă. Arcadele intrării în naos sunt lucrate în arcuri multiple, cu creștături. Tocul ușii de la intrare, destul de lat și confecționat din piatră, este decorat cu creștături, iar consolele inte-

Latura de nord a bisericii

rioare și exterioare au formă de cap de cal sculptat. Drept material de construcție s-au folosit grinzi de stejar netencuite încheiate în „coadă de rândunică”, pardoseala este din lespezi, iar acoperișul din șită. Catapeteasma ocupă tot spațiul dintre altar și naos și are cinci registre cu icoane, foarte vechi.

Exceptând acoperișul, biserica nu are niciun cui de fier. Pictura murală, în frescă pe fața sa vestică, menționează comanditarii unor scene biblice: „Raspora și proorocii s-a(u) zugrăvit cu cheltuiala părintelui popa Neacșu și Maria prezvitera”.

Icoanele pictate în tempera pe iconostasul mare al Bisericii de lemn din satul Jupânești – Coșești, care datează din perioada de edificare a acestui pitoresc lăcaș de cult, reprezintă: „Nedelia Tveatonosna” (Duminica Floriilor), „Bl(a)goveshtenie B(o)g(o)di(țe)” (Buna Vestire), „Raspeati” (Răstignirea). Ele se particularizează prin coloritul pastelat, contururi accentuate realizate în conceperea schematică a scenelor și portretelor biblice,

Partea din spate a altarului

preschimbată, până la data când biserica a fost declarată monument istoric, cu altele noi, datorite de diferiți credincioși.

Pisania dă indicații asupra Hramului și ctitorilor, precum și a anului când a fost construită: „Cu vrerea Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt făcutu-s-au astă sfântă biserică în zilele prealuminatului Domn Io Mihai Racoviță voievod, în hram Vânsisenie Domnul nostru Is. Hs. Și această biserică iaste făcută de Necula Jupân Romleanu și popa Mihailu și Necula Gr., leat 7250 (1742).“

Lăcașul a fost edificat în două etape: prima, biserica propriu-zisă, iar peste câțiva ani au fost ridicate pridvorul și clopotnița. Prelungirea pridvorului a fost legată de nevoia unui loc de adunare generală a sătenilor, unde aceștia să poată discuta anumite probleme de interes obștesc, să judece și să ia unele măsuri în comun. Tot aici, preoții și țârcovnicii învățau copiii satului să descifreze bucoavnele (literele) pe ceasloave și psaltiri.

Între anii 1839 – 1842, în timpul Regulamentului Organic, în curtea bisericii a fost construită prima școală satească.

La 13 mai 1776, Alexandru Ipsilanti, domn al Țării Românești în două rânduri (1774 – 1782; 1786 – 1788), a împuternicit biserica din Jupânești „ca soborul ce se face la acest sat Jupânești în ziua Înălțării Domnului Nostru Isus Christos, ce este hram la acea biserică, să aibă a lua de la fieșcare

Detaliu de fereastră și brâu

Pictura murală de la intrare

prăvălie câte bani șeace“. Dania domnitorului Alexandru Ipsilanti a fost consfințită și în inscripția de deasupra ușii de la intrarea în pronaos, de o parte și de alta a icoanei Domnului, ea fiind scrisă de Popa Neacșu și de Popa Stoica, fiii ctitorului Necula Romleanu. Dania a fost reînnoită de domnitorul Alexandru Moruzi în anul 1795 și de Ioan Caragea în 1813.

În patrimoniul bisericii se găsesc cărți de rit: *Evhologhion* (1852), *Mineie* (1852), *Octoih* (1889), *Penticostar* (1889), *Triod* (1852), *Apostol* (1853), *Psaltire* (1857), icoane pictate pe lemn în secolul XIX: „SAMG“, „AMD“, „ND“, „ST“, „IBMD“, „RD“, „BD“, „SIF“, „BV“, „MDP“, „DF“, uși împărătești, proscinitar, sfeșnice de lemn sculptate, miruitor, candelabru, potir etc. În pronaos se află piatra tombală a jupanului Barbu [1820].

Datorită vechimii și particularităților de construcție, Biserica de lemn din Jupânești a fost declarată monument istoric în anul 1892, la stăruința preotului Ion Bucurescu și cu sprijinul Academiei Române. Împlinea atunci 150 ani de existență. Ea a jucat un rol important în dezvoltarea obștei, prin existența sa multiseclară, cât și prin faptul că majoritatea slujitorilor ei au fost oameni luminați, care au știut să se identifice cu năzuințele consătenilor. ■

Pisania bisericii

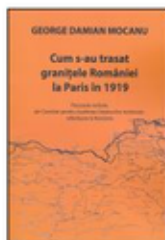
(Sursa: www.wikipedia.org)

Turnul clopotniței

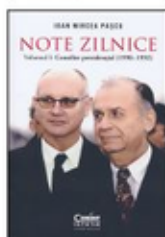
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **George Damian Mocanu – CUM S-AU TRASAT GRANIȚELE ROMÂNIEI LA PARIS ÎN 1919: PROCESELE VERBALE ALE COMISIEI PENTRU STUDIAREA CESTIUNILOR TERITORIALE REFERITOARE LA ROMÂNIA**
Editura Tana, Mușătești, 2024, 248 pp.

● **Liliana Condaticova – ARTA METALELOR: PORTETE DE CREAȚIE ALE BIJUTIERILOR ȘI MEȘTERILOR DE ARTĂ DECORATIVĂ**
Doxologia, Iași, 2021, 319 pp.

● **Ioan Mircea Pașcu – NOTE ZILNICE. VOLUMUL I: CONSILIER PREZIDENȚIAL (1990 – 1992)** (Postfață de Dan-Mircea Popescu)
Editura Corint, București, 2024, 559 pp.

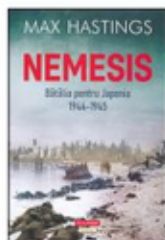
● **Dragoș Zamfirescu – UN ROMÂN PIERDUT ÎN GULAGUL SOVIETIC: ALEXANDRU ȚĂȚULESCU, MEDICUL GENERALULUI GHEORGHE AVRAMESCU: CONFEISIUNI**
Editura Militară, București, 2024, 203 pp.

● **Constantin Cheraidoglu – COMERȚUL MARITIM AL ROMÂNIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ**
Editura UER Press, București, 2020, 484 pp.

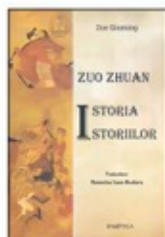
● **Ioan Marin Mălinaș – PENTARHIA, VOL.III: REGESTELE PATRIARHALE ȘI IMPERIALE DE LA CONSTANTINOPOL, PRIVIND CRIMEA ȘI ȚĂRMUL NORDIC AL MĂRII NEGRE**
Editura RISOPRINT, Cluj-Napoca, 2016, 239 pp.

● **Max Hastings – NEMESIS: BĂTĂLIA PENTRU JAPONIA. 1944 – 1945** (Traducere din limba engleză de Miruna Andriescu)
Editura Polirom, Iași, 2024, 558 pp.

● **Michel Laroche, Episcop al Bisericii Ortodoxe a Franței – ASUMAREA CRUCII: CALEA MISTICĂ A ANGOASEI. CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE RUGĂCIUNEA EUHARISTICĂ A INIMII A PĂRINTELUI ILIE CLEOPA** (Prefață de Costion Nicolescu; Traducere din limba franceză de Mădălina Constantin)
Editura Meteor Press, București, 2023, 223 pp.

● **Zuo Qiuming – ZUO ZHUAN: ISTORIA ISTORIILOR** (Traducător: Romulus Ioan Budura. Prefață și note de Mugur Zlotea)
Editura SINOPTICA, București, 2024, 227 pp.

● **Gheorghe Bologan – VIAȚA CA UN DESCÂNTEC: AMINTIRI, REFLECȚII**
Editura Epigraf, Chișinău, 2023, 256 pp.

● **Guillaume Picon – POVEȘTEA LEGENDARULUI ORIENT EXPRESS** (Prefață de Kenneth Branagh. Fotografii de Benjamin Chelly. Cuvânt-înainte de Adrian Majuru. Traducere din limba engleză de Dorina Tătăran)
Editura Corint, București, 2024, 271 pp.

● **AKADEMOS** (Revistă de știință, inovare, cultură și artă)
Nr. 3 (74), Chișinău, 2024, 184 pp.

CAROL IX FACE CALENDARUL

1 ianuarie 1567. Este prima zi din noul an în Franța, dată instituită printr-un edict, semnat de regele Carol IX (1560 – 1574), la 9 august 1564, în castelul în stil renesanțist din orașul Roussillon, din apropiere de Vienne. „Disponem și ordonăm ca în toate actele, registrele, contractele, ordonanțele, edictele, deopotrivă brevetele și misivele, în toate scrisurile private, anul de acum încolo să înceapă și să se socotească din prima zi a lunii ianuarie“.

Suveranul s-a sfătuit cu savanții și l-a însărcinat pe Michel de L'Hospital, cancelar al Franței, să pregătească actul ce desemnează această zi (o sărbătoare religioasă, care celebra circumcizia lui Hristos în a opta zi de la naștere) prima zi a anului 1567, pe întreg cuprinsul regatului francez. Anul precedent, 1566, a început de Paști, la 14 aprilie, și s-a încheiat la 31 decembrie, având deci doar... 262 de zile.

În 1564, tânărul monarh, un adolescent de numai 14 ani, rege de la zece ani, face „marele tur al Franței“, la îndemnul mamei, Caterina de Medici, pentru a-și pacifica regatul, pradă războaielor religioase, și a-și cunoaște supușii. În estul regatului, unde ajunge însoțit de numeroși membri ai Curții, el constată că unele orașe trec în noul an la date diferite: Lyon – la 25 decembrie, Vienne – la 25 martie! Două orașe aflate la 35 km unul de altul! La Paris, începutul noului an coincide cu Paștele. Carol IX decide să facă ordine în calendar.

Portretul lui Michel de L'Hospital, cancelar al Franței (1560 – 1573), al cărui nume este asociat tentativelor regale de pacificare din timpul războaielor religioase

Își va impune data Capitala? Problema este că, față de Crăciun, care are dată fixă, Paștele este extrem de variabil, depinde de prima lună plină de după echinocșiul de primăvară. Așa că, respectând acest sistem, unii ani pot avea aproape 400 de zile, în vreme ce alții numai 330. Și mai absurd este că anii lungi de peste 366 de zile includ două date identice: de exemplu, 1212, care a început la 25 martie și s-a încheiat la 14 aprilie, a avut două zile de 1 aprilie. De aceea, pentru a spulbera aceste incoerențe, Carol IX se oprește la 1 ianuarie. Și impune data printr-un act regal.

Edictul de la Roussillon instituie, involuntar și colateral, și o tradiție care se păstrează până astăzi, acel „poisson d'avril“ (pește de aprilie), păcăleala de 1 aprilie, cum îi spunem noi. Înainte de 1567, pentru a celebra anul nou, care începea între sfârșitul lui martie și mijlocul lui aprilie, francezii păstrau obiceiul ca de fiecare 1 aprilie să-și împartă daruri, cel mai adesea alimentare. Or, cum nu toată populația a fost imediat informată despre edictul regal de la Roussillon și despre modificarea survenită în calendar, oamenii au continuat să-și ofere cadouri în prima zi a lunii aprilie. Deplăsând oarecum în derizoriu acest obicei, ceva mai târziu au început să-și împartă cadouri false. Și cum era perioadă de post, un post în care se consuma (se consumă și azi) mult pește, și-au oferit mai ales peștișori falși, de hârtie, de pildă. Așa s-a născut păcăleala de 1 aprilie, care, în Franța, l-a avut naș pe Carol IX.

Dar ziua de 1 aprilie are o semantică ironică, cu apăsare pe componenta de farsă, și în alte țări: este „ziua minciunilor“ în Portugalia și Brazilia, „ziua nebunilor“ în Rusia, „ziua măgarilor“ în Spania.

Suveranul francez (pictură în ulei, aparținând atelierului lui François Clouet)

Vechiul castel de la Roussillon, unde s-a semnat edictul

F.D.

În a doua jumătate a secolului XIX, Țările Române intră într-o nouă epocă geopolitică. Care au fost soluțiile găsite de elita românească pentru a face față noilor provocări? (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Neîndoielnic, orizonturile geopolitice deschise și sedimentate în perioada „concertului de putere” au impus elitelor politice românești probleme, constrângeri sau dinamici pozitive comparativ cu perioada anterioară. Am subliniat în demersul făcut până acum, de câte ori a fost nevoie, care este contextul geopolitic al ceea ce s-a menținut secular și relativ reciproc respectat,

„compromisul imperial” cu Poarta, anume „închinarea” ca soluție a „dilemei de securitate”, în vigoare la începutul secolului XVI.

*Bătălia de la Mohacs, 1526,
a marcat sfârșitul Regatului Ungar; miniatură otomană*

Oportunități și servituți în noua eră geopolitică. Servituțiile deloc puține ale acestei soluții pentru statalitatea românească au fost acceptate de domnitori pentru că asigurau continuitatea distinctă/autonomă și evitarea dispariției sau asimilării etnice. „În-

chinarea” a fost impusă din motive strategice, demografice și economice de neocolit de logica politico-strategică a vremii, iar faptul că, dacă mari regate vecine, ca Ungaria sau Polonia, au sfârșit ca pașalâc otoman – cea dintâi – sau împărțită între vecini mai pu-

ternici – secunda –, este în perspectiva istorică dovada viabilității și, fundamental, a raționalității ei. Cazul Poloniei este unul special, regatul menținând lungi perioade o politică prietenoasă față de Poartă în secolele XVI și XVII, Imperiul Otoman nefiind

interesat de direcția strategică către Marea Baltică. Prevalau interesul pentru centrul Europei și interzicerea oricărei pătrunderi a statului polon către propriul spațiu imperial (la Dunăre și Marea Neagră). Prăbușirea statului polon a fost determinată, pe de o parte, de declinul de putere, început încă în secolul XVII, pe de alta, de consolidarea constantă a trei vecini puternici, cărora nu li s-a putut împotrivi ca putere, sfârșind împărțită între ei (Rusia, Austria, Prusia), la finele veacului XVIII.

Logica „închinării” era reclamată de spațiul geografic al comunității românești și, în același timp, de contextul geopolitic în evoluție permanentă. Dacă Dunărea a fost într-o primă fază, am numi-o „epoca pre-închinării”, un obstacol în calea extensiei dinspre sud a puhoiului otoman, „compromisul imperial” s-a realizat în timp, treptat, de la sud către nord, de la începutul secolului XV, așadar incluzând, în ordine cronologică, Valahia, Moldova și Transilvania – ultimele două în prima jumătate a veacului XVI –, Poarta impunându-și hegemonia datorită superiorității ei militare impresionante. Unii istorici au numit statutul Porții în acest interval ca fiind unul de „superputere globală” a vremii, tocmai datorită acestui raport favorabil ca putere în comparație cu vecinii, subordonați sau ocupați rând pe rând. Europa creștină nu a fost în măsură să asigure o forță militară comună – deși a încercat deseori expediții eliberatoare, precum cruciade și „ligi creștine” –, care să

Tadeusz Rejtan blochează ușa Seimului (dreapta, jos) pentru a-i împiedica pe deputați să ratifice prima împărțire a Poloniei

reziste acestei superputeri otomane. În cazul românesc, la jumătatea secolului XVI, extensia puterii otomane a încercuit geopolitic din trei părți spațiul propriu, singura „fereastră” rămasă deschisă fiind către Nord, unde se afla Polonia, a cărei poziție, de prieten, neutru sau inamic – am numi această politică „ambiguitate strategică” – față de Poartă a fost constant un element agravant. Nu este de prisos, în acest context, a reaminti impactul unei asemenea politici: dacă „războiul cel lung” împotriva Porții al „Ligii Sfinte”, organizată de Habsburgi (1593 – 1606), a fost prilejul unui condominiu hegemonic polono-otoman, încheiat prin înțelegere scrisă, asupra Moldovei și parțial a Țării Românești, așadar când Mihai Viteazul, mai ales, era angajat în efort antiotoman, în timpul reculului imperial din centrul Europei, după eșecul asediului Vienei (1683), Polonia a cerut acordul Istanbulului să anexeze Moldova, chiar în pofida presiunilor diplomatice

(1699), fiind respinsă.

„Războiul cel lung” și un secol mai târziu apariția forței impunătoare a Imperiului Rus au impus o acțiune de acomodare geopolitică a Porții, care s-a răsfrânt nemijlocit asupra statalității românești. Pe de o parte, Austria a ocupat Transilvania (1699) și a început exercitarea presiunii strategice către Dunăre și Adriatică, pe de altă parte, Rusia, sub Petru I, a aplicat pentru prima dată marea strategie care ținea Constantinopolul și Strâmtoarele (1711), astfel că Poarta, la începutul secolului XVIII, s-a găsit într-o poziție geopolitică dezavantajoasă în întreg Estul Europei, comparativ cu situația din perioada precedentă. Imaginea cartografică a acestei noi poziții geopolitice a Porții în Europa desemnează Muntenia și Moldova ca un *buffer* (tampon) înfipt ca avanpost izolat la nordul Dunării între cele două imperii concurente – Austria și Rusia –, dar grav amenințat concomitent dinspre NE și NV. Precaritatea acestei noi poziții geopolitice s-a

vădit rapid, Austria ocupând la 1718 Oltenia, părăsită după o generație din alte motive decât cele strategice, iar Rusia, reînnoarsă după cuceriri în Caucaz și avans în Siberia, s-a instalat co-hegemon în Moldova și Muntenia și a desființat Hanatul Crimeii, gardian strategic otoman în arealul de Nord al Mării Negre (1774 și 1783). Ca remediu la amenințarea dinspre Nord, Poarta introduce ocupația fanariotă în Muntenia și Moldova, în fond o ocupație mascată pentru un secol (1711/16 – 1821), numind ea însăși domnii ca semn al abandonării aproape complete a „compromisului imperial”, a „închinării”, desființând armatele Principatelor. A impus astfel o oligarhie străină etnic, dar de religie creștină, pentru a ecrana ocupația directă, contrară vechiului „compromis imperial”, și a preîntâmpina evadarea statalității românești către Europa creștină, după modelul lui Dimitrie Cantemir în 1711.

În intervalul fanariot, spațiul românesc s-a găsit geopolitic între cele trei imperii concurente, dintre care două colaborau pentru a desființa Poarta, aflată în accelerat declin de putere. „Țări de margine”, cum le numea Constantin Brâncoveanu în 1703, prefăcând conceptul politic contemporan de „Țări de frontieră imperială”, așadar în vecinătatea imediată a celor trei mari est-europeni, ele a trebuit să traverseze tribulațiile firești ale unei asemenea situații grave din punct de vedere geopolitic. În consecința acestui tablou complex, orientarea hegemonică a acestor trei im-

Negocieri pentru Pacea de la Karlowitz (1699)

perii față de spațiul românesc a luat forma a ceea ce se poate numi „politica de frontieră”, ținând crearea condițiilor propice pentru anexiune (Rusia și Austria) sau dimpotrivă, de conservare a *statu-quo-lui* (Poarta). În secolul al XVIII-lea, Austria și Rusia au dezvoltat inițial, în acest cadru, anexiuni teritoriale pentru a maximiza propria putere imperială. Iar Europa creștină s-a arătat dezinteresată de soarta Imperiului Otoman. Abia Franța lui Napoleon, ostilă Austriei, crescând ca pondere geopolitică Rusia, a elaborat politici proprii față de „chestiunea orientală” (a Levantului), în esență de natura sferelor de influență. În ansamblu, Principatele au suferit amputări teritoriale masive: din partea Austriei, Oltenia (1718 – 1738), pentru a stăpâni întregul traiekt dunărean, întrerupt la Porțile de Fier nenavigabile, Bucovina (motivul avansat în 1775 de Austria era legătura

strategică mai facilă cu Galiciia smulșă polonezilor), iar Rusia anexa Basarabia (1812), pentru a distruge viabilitatea statului moldovenesc, privat astfel de ieșirea la mare și de jumătate din teritoriu. Nu au lipsit încercările de stabilire a sferelor de influență europene, în care Principatele s-au aflat repetat până la 1815, protagoniști fiind Rusia, Franța, Austria și, bineînțeles, Poarta.

„Politicele de frontieră” ale imperiilor concurente au cunoscut o evoluție în raport cu geopolitica în schimbare a acelei vremi dominate de revoluția franceză din 1789. Rusia a evoluat de la condominiu hegemonic cu Poarta în Principate după 1774 la anexiune directă și refacerea Bizanțului (domnia țarului Alexandru I), apoi la orientarea formării de state mici independente, dar subordonate politic, în timpul lui Nicolae I, în anii '30 ai secolului XIX. Această evoluție geopolitică era o

expresie a tehnologiei sferelor de influență, care devine tot mai sofisticată, nu rareori o combinație a acestor direcții, în funcție de împrejurări (mai ales în cazul Principatelor), dar devenită o constantă după Războiul Crimeii.

În cadrul acestor „politici de frontieră” imperiile au pus accent și pe latura modernizatoare, pregătind – preponderent în timpul ocupației militare repetate a Principatelor – viitoarea anexare sau din motive de prestigiu, mai ales că un efect colateral benefic era atragerea unor părți ale elitei și populației în grupuri de presiune favorizante. Așa se explică faptul că în a doua jumătate a secolului XVIII în Principate s-a format o „partidă rusofilă”, care a avut o pondere considerabilă până în anii '30 ai secolului următor, ea cedând locul uneia francofile, iar Regulamentele Organice, adoptate în timpul ocupației ruse, sub administra-

ția generalului Kiseleff și sub supravegherea Cămarilor țării, au putut rezista în timp, chiar dacă au fost condamnate de Revoluția română de la 1848. Un studiu recent scrie în această privință următoarele: „Toate modificările făcute la nivel administrativ constituie două coduri aproape identice: Regulamente Organice, câte unul pentru fiecare principat, în vigoare până la Convenția de la Paris din 1858. Politicile modernizatoare ale ocupanților [...] vor constitui baza pe care s-a clădit administrația românească în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Regulamentele au deopotrivă valoare politică și simbolică, contribuind la apropierea dintre cele două principate și la construirea unei imagini comune în Europa a Moldovei și a Țării Românești. Unul dintre articole exprimă unitatea Principatelor: originea, religia, obiceiurile și conformitatea de limbă a locuitorilor din cele două

Principate, precum și nevoile reciproce sunt toate elemente ale unei uniuni intime, care nu a fost împiedicată și întârziată doar de circumstanțe fortuite și secundare.”

Trebuie însă menționat că în vremea elaborării Regulamentelor Organice, elita română realizase nocivitatea politicii de frontieră a Rusiei și primejdia ei pentru statalitatea proprie, de acum datând revendicarea alegerii în fruntea Principatelor Unite a unui domn străin, dar care să nu aparțină niciunei case monarhice învecinate.

Deopotrivă, au fost obiective ale diverselor politici de frontieră ale imperiilor concurente care au vădit incoerențe și contradicții notabile, cu consecințe dintre cele mai păgubitoare pentru Principate: incoerența a conducerii politice și gestionării administrative, deci dezorganizare cronică și acumularea unui decalaj de dezvoltare socio-economică și culturală impresionant; dizolvarea elitei pămâtenă în facțiuni concurente, așadar al unor „partide” separate ca grupuri de interese distincte, favorabile fie unuia sau altuia dintre imperii, o piedică serioasă în realizarea coerenței naționale și unui proiect comun. Cu prioritate, regimul fanariot, asumând prin liderii lui și rolul renașterii Bizanțului grecesc, a constituit, din această perspectivă, una dintre marile primejdii pentru identitatea politică și culturală a Principatelor.

Această situație geopolitică, de o gravitate extremă, își putea găsi ieșirea doar prin conștientizarea ei la nivelul comunității naționale și

Congresul de la Viena (1815) a pus bazele unei noi ordini în Europa

acțiune decisivă, iar națiunea română n-a lipsit de la această datorie istorică de supraviețuire.

Odată cu 1815, când la Viena sistemul european, fundamentat inițial creștin, a fost dotat cu două înțelegeri care au formalizat „concertul de putere” (întâi patru, apoi cinci mari puteri), precum și o „Sfântă Alianță”, destinată să mențină vechile stări social-politice de sorginte monarho-absolutistă în fața avansului ideilor Revoluției Franceze, geopolitica Europei a luat o turnură neobișnuită. Mai întâi, era neobișnuită pentru că edifica o ordine sistemică radical deosebită de cea veche, dar și pentru că, cu rare excepții, stipulațiile scrise erau comun acceptate în lumea creștină continentală. Apoi, pentru că astfel s-au introdus noi reguli de evoluție sistemică. Dacă primatul marilor puteri era instituționalizat prin „congrese” periodice („concertul de putere”), ca noutate se prevedeau modalități de asigurare a ordinii agreeate, chiar prin folosirea forței pentru impunerea deciziilor luate, am spune azi intervenționism legalizat împotriva recalitrărilor. Unele state – Elveția, Suedia – s-au pus la adăpost de asemenea eventualități asumând neutralitatea, concept care și-a făcut intrarea în cadrul sistemic reglementat.

Desigur, noua gestionare sistemică n-a schimbat paradigme de acțiune vechi, cum ar fi împărțirea prin înțelegerea celor mari a teritoriilor altora, mai mici – cu motivația invocatei fiabilități sistemice –, fiind pusă chiar chestiunea eliminării prin înțelegere și împărțire a unui actor imperial

vecin, dar absent prin vrerea lui din congrese (Poarta islamică), cu pretextul prevenirii dezordinii sistemice în cazul prăbușirii lui interne. Dar sistemul „congreselor” nu înseamnă defel că a dispărut „dilema de securitate” a fiecărui membru al comunității de state, așadar în principal menținerea războiului ca instrument de acțiune și soluție a avariilor în sistem.

 dată cu noutatea și plusurile înregistrate în fluidizarea ordinii internaționale au apărut și inconvenientele, devenite treptat constrângeri geopolitice, în extremis comportamente interzise statelor (obligativitatea deciziilor „congreselor”, de pildă). Inconvenientul major este potențialitatea unei scindări a „concertului de putere” în două tabere, în consecință războiul fiind posibil să devină general european. Un alt inconvenient (constrângere) geopolitic proiectat de Viena 1815 a fost posibilitatea ca statutul de mare putere, atât de important în documentele elaborate, să poată fi accesat de unii actori prin acțiuni premeditate în acest scop. Franța învinsă a reușit să pătrundă în „concertul de putere”, depășind statutul subordonat aproape imediat, în logica controlului colectiv al unui eventual „cavaler singuratic”, și a lansat o mare strategie de recuperare a propriei potențialități hegemonice în sistem. Aceasta a fost încurajarea libertății naționale întemeiate etnico-politic și deci slăbirea, pe această cale, a celorlalți mari actori concurenți, conglomerate de popoare diverse

(Imperiul Otoman, întâi de toate, dar și Rusia și Austria), precum și achiziția unor astfel de zone de influență sistemică prin sprijinul acordat unor asemenea mișcări naționale. Crearea României moderne este un exemplu în această privință, și nu este unicul în epocă.

Un astfel de dosar odată lansat, a devenit exploziv pe altă dimensiune, care a determinat prin consecințele sale, foarte rapid, scindarea sistemului congreselor în tabere potrivnice, prin apariția unor noi mari actori. Două sunt exemple concludente în această privință, anume reunificarea națională a Italiei (1859) și a Germaniei (1871), ultima deloc surprinzătoare în urma a două conflicte inițiale cu Danemarca și Austria și, în final, a unui război victorios cu Franța. Era deci probată eficiența sistemică a „concertului de putere” prin largirea lui – ceea ce a fost o lecție învățată pentru viitor –, dar și o carență practic sinucigașă, anume fatala lui scindare, în absența unui acord general de „securitate colectivă”. Ceea ce s-a întâmplat în 1881 – 1883, prin formarea taberei marilor puteri central-europene în cadrul „concertului de putere” (Germania, Austria, Italia), semnal atât pentru clădirea celeilalte alianțe de contrapondere (Antanta), dar mai ales de satelizare a unor aliați mai mici, determinând tensiune intrasistemică crescută repetat la punctul de fierbere până în august 1914. La această dată, războiul generalizat sistemic asuma misiunea de a zămisi o nouă ordine în locul celei stabilită la Viena, în 1815. ■

CONSTANTIN IULIAN, UN REZISTENT ANTICOMUNIST

NICOLAE IONESCU

În acest an, 2024, se împlinesc 60 de ani de la eliberarea ultimilor deținuți politici de regimul comunist din România. Anul 1964 nu a fost ales întâmplător de autorități, gestul fiind prezentat de propaganda vremii ca un „act de clemență” pentru foștii adversari politici, la sărbătorirea a 20 de ani de la 23 august 1944, pe fondul distanțării de U.R.S.S. Sub presiunile internaționale, prin Decretul 411 din 16 iunie, temnițele comuniste și-au deschis porțile. Vinovați de „uneltire contra ordinii sociale”, foștii deținuți politici au suferit însă și după „marea eliberare” din 1964, fiind periodic chemați la Securitate, urmăriți și amenințați.

Unul dintre deținuții eliberați atunci a fost și prof.univ.dr.ing. Constantin Iulian, președinte al Federației Române a Foștilor Deținuți Politici Luptători Anticomuniști. S-a născut la 17 octombrie 1929 în orașul Vaslui și a trecut în lumea celor drepte la 8 iunie 2012, la București. A fost unul dintre elevii eminenți ai Liceului Teoretic „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui, promoția 1948.

În emisiunea Eugeniei Vodă

În primii ani postbelici, în cadrul liceului „Mihail Kogălniceanu” s-a dezvoltat o semnificativă mișcare de rezistență națională, anticomunistă, așa cum s-a întâmplat în mai multe licee din țară. Se înființa în rândul elevilor „Frăția de Cruce” (F.D.C. – 46; organizație a tinerilor, de inspirație legionară). La început, această organizație a fost condusă de elevul Constantin Bogos, iar Constantin Iulian era bibliotecar. Acesta din urmă a făcut parte dintr-un cerc literar la Liceul „Mihail Kogălniceanu” și a salvat

de la ardere multe cărți interzise de noile autorități, ascunzându-le sub haină. A luat atitudine față de epurarea din programa școlară a unor scriitori și a operelor acestora, cum ar fi: Bлага, Rebreanu, parțial Eminescu etc. De la aceste acțiuni a avut de pățimit și a fost urmărit, împreună cu alți colegi, de Siguranță.

„PREMIAT MAI ÎNTÂI CA ROB”

Timp de 13 ani, a fost înțemnițat în închisorile comuniste, întrucât s-a opus comunizării țării. A fost închis la Poarta Albă, lucrând ca deținut politic în anii '50 la Canalul Dunăre – Marea Neagră. Mai târziu, a fost unul dintre proiectanții acestei construcții gigantice din anii regimului Ceaușescu. A fost printre puținii deținuți politici care, intrat în malaxorul „reeducării” de la Pitești, a torționarului Eugen Țurcanu (*Magazin istoric*, nr. 4/2024), a rezistat până la capăt. Eliberat în 1955, a fost rearestat doi

Adeverința
eliberată
la ieșirea
din
penitenciar

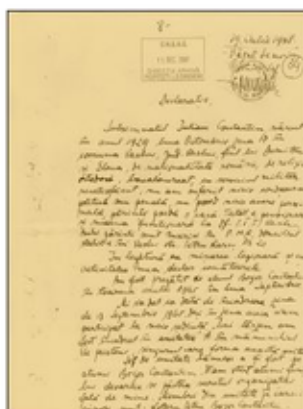
Declarație dată în timpul anchetei

ani mai târziu și condamnat în lotul lui Puui Atanasiu pentru tentativa de reorganizare a Mișcării Legionare. În timpul reeducării de la Aiud, nu a făcut nicio concesie, drept pentru care a stat unora la Zarca (carcera penitenciarului; *Magazin istoric*, nr. 9 – 12/1991, 7/2003). În 1959, a fost condamnat la 25 ani muncă silnică și 10 ani degradare civică de Tribunalul Militar București pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale”, conform art. 209 din Codul Penal.

În detenție, l-a cunoscut pe arhimandritul Bartolomeu Anania (ulterior Î.P.S. Mitropolitul Anania al Ardealului, trecut și el la Domnul în 2011; *Magazin istoric*, nr. 4/2017, 1/2021), care a intervenit pe lângă un gardian la Aiud, pentru a fi scos la aer, într-o situație limită. A stat în închisoare cu Petre Țuța, Richard Wurmbrand, Arsenie Papacioc, Adrian Făgețeanu, Roman Braga etc.

A fost eliberat la 1 august 1964 din închisoarea Aiud, prin Decretul 411 de grațiere generală, ca „needucat”. A terminat cu greu Institutul de Construcții din București. A absolvit în 1970 Facultatea de Hidrotehnică, specialitatea Amenajări Portuare și Construcții Hidrotehnice, ca șef de promoție, lucrând mulți ani la Institutul de Studii și Proiectări Hidrotehnice (I.S.P.H.).

A fost autorul a șase brevete de invenții și laureat al Premiului Academiei Române de două ori. Prima

dată, în 1983, când i s-a acordat Premiul Academiei R.S.R. pentru contribuția la proiectarea Canalului Dunăre – Marea Neagră, a spus cu ironie că a fost „premiat mai întâi ca rob”, unde și-a petrecut câțiva ani de detenție în tinerețe, și apoi ca proiectant. A fost autorul a numeroase studii privind valorificarea potențialului românesc și al unor lucrări la hidrocentrala Sadu V.

DE UNUL SINGUR,
OMUL NU REZISTĂ

A reușit să susțină doctoratul în Hidrotehnică abia după evenimentele din decembrie 1989, întrucât avea dosarul „pătat” și mereu era respins de Biroul Organizației de Bază (B.O.B.) al P.C.R. București. După 1990, a fost profesor la catedra de Hidrotehnică a Politehnicii bucureștene.

Ne-a furnizat interesante materiale despre Liceul Teoretic „Mihail Kogălniceanu” în anii 1944 – 1947. Cu prilejul împlinirii a 120 de ani de la înființarea liceului, în 2010, a venit în școală și le-a împărtășit elevilor aspecte ale luptei lui din închisoare.

La emisiunea „Profesioniștii” de la TVR, realizată de Eugenia Vodă, din 29 noiembrie 2009, a spus următoarele cuvinte memorabile: „Chiar în momentele cele mai grele, când moartea te joacă în poală și ești gata să termini cu viața aceasta, *credeți* te ajută. Cel care-și pierde credința nu știe ce pierde!”, continuând cu afirmația: „Egoismul este un fals ideal. De unul singur, Omul n-o să reziste forțelor răului. Egocentrismul de care suferă românii astăzi îi face să fie vulnerabili.”

În cadrul rezistenței anticomuniste s-au înregistrat studenți, elevi, preoți, avocați, ingineri, profesori etc., care nu împărtășeau ideile totalitare de stângă, impuse de la Moscova. ■

Liceul
„Mihail
Kogălniceanu”
din Vaslui,
carte poștală
din 1929

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

UN ROBIN HOOD FRANCEZ

ANA DARIE

Foarte mulți istorici sunt de acord: secolul al XVIII-lea a reprezentat epoca de aur a... hoției. Țările Europei Occidentale înfloriseră, imense bogății private se strânseseră – tentațiile erau la tot pasul! În tot acel timp, forțele polițienești se dovedeau din ce în ce mai depășite, deloc organizate, defel în pas cu timpurile în care restul societății începea să se modernizeze.

Și nu organizarea sau dotarea reprezentau singurele lacune. Comunicațiile aproape că nu funcționau, sistemul era unul lent și nesigur; iar polițiștii cu mare dificultate reușeau să-i urmărească pe răufăcători, odată ce aceștia părăseau locurile unde dăduseră loviturile. Iar dacă furturile aveau loc în orașele îndepărtate, hoții puteau ușor dispărea, deoarece autoritățile ajungeau doar după câteva zile.

Franța mijlocului veacului al XVIII-lea nu făcea nici ea notă discordantă. Și tocmai în acele vremuri și-a construit reputația poate unul dintre cei mai cunoscuți hoți de drumul mare din istoria țării: Louis Mandrin.

Una dintre cele mai interesante lucrări ce abordează problema criminalității

din acele timpuri, în general, și ascensiunea lui Mandrin, apărută cu un deceniu în urmă, îi aparține istoricului Michael Kwass, *Contraband: Louis Mandrin and the Making of a Global Underground* (2014, Contrabanda: Louis Mandrin și nașterea criminalității globale). În opinia profesorului Universității John Hopkins, comerțul global înfloritor și dezvoltarea economică internă, combinându-se, au condus la crearea unei noi piețe de consum, mult mai vastă, vizând, de acum,

numeroase bunuri de import: zahăr, ciocolată, cafea, ceai, tutun, porțelanuri, țesături exotice sau condimente. De pildă, după calculele sale, întregul continent consuma zahăr în valoare de circa 500 de milioane de lire sterline anual, tutun în valoare de 125 milioane de lire și respectiv 40 de milioane pentru ceai. Statul francez a impus însă, în acele condiții, restricții în piață. Pentru a-i proteja pe producătorii locali, a interzis, astfel, importurile de pânzeturi ieftine, precum

calicotul (un fel de pânză de bumbac). În același timp, i-a acordat instituției denumită Ferma generală monopolul vânzătorilor de tutun (aceasta era cea care colecta cea mai mare parte a accizelor și a taxelor de vânzare). Mișcarea i-a transformat pe directorii instituției într-unele dintre cele mai bogate persoane din țară, îmbogățirea fiind etalată prin ridicarea opulentelor hoteluri particulare din Place Vendôme. Și cum consumul de tutun a tot înregistrat creșteri (până la finele veacului al XVIII-lea, Kwass a contabilizat că francezii consumau în jur de 3 kg pe an), monopolul a ajuns să asigure în jur de 7% din totalul veniturilor statului francez.

Restricțiile au deschis și drumul contrabandei. Și cum mare parte dintre granițele Franței nu erau securizate, străbătând terenuri accidentate, introducerea de tutun sau pânzeturi ieftine în țară a devenit o acțiune obișnuită.

ADOLESCENTUL NEVOIT SĂ SALVEZE AVEREA FAMILIEI

Când a venit pe lume, la 11 februarie 1725, la Saint-Étienne-de-Saint-Geoirs, o comună situată între Lyon și Grenoble, Louis a fost primul născut și bucuria unei familii destul de înstărite și respectate, Mandrin, cunoscuți negustori de animale și produse de băcănie. Locul de baștină era și bine situat, căci, pe atunci, se afla în apropierea unei granițe, cu destul de puține patrulare.

Din păcate, când băiatul

abia împlinise 17 ani, tragedia i-a lovit: părintele a murit, lăsându-și numeroasa familie (cuplul a avut nouă copii) fără sprijin. Fiind cel mai mare, Louis a fost nevoit să preia pe umerii săi dificila sarcină a întreținerii. Și, din păcate, nu prea a înregistrat succes. Numeroasele datorii lăsate de părinte nu i-au ușurat deloc soarta. Și nici pierderea, unul câte unul, a prietenilor de altădată ai familiei. Era mereu pus pe hartă, dar și, cum sublinia Bernard Hauteclouque, autorul unei istorii a răufăcătorilor francezi (*Brigands, bandits, malfaiteurs. Incroyables histoires des crapules, arsouilles, monte-en-l'air, canailles et contrebandiers de tous les temps*, 2016, Tâlhari, bandiți, criminali. Povești incredibile despre răufăcători, contrabandiști, hoți, canalii, ticăloși și contrabandiști din toate timpurile), „avea o reputație de personaj totodată brutal, cât și șmecher, încât aproape toți ceilalți negustori îl evitau“.

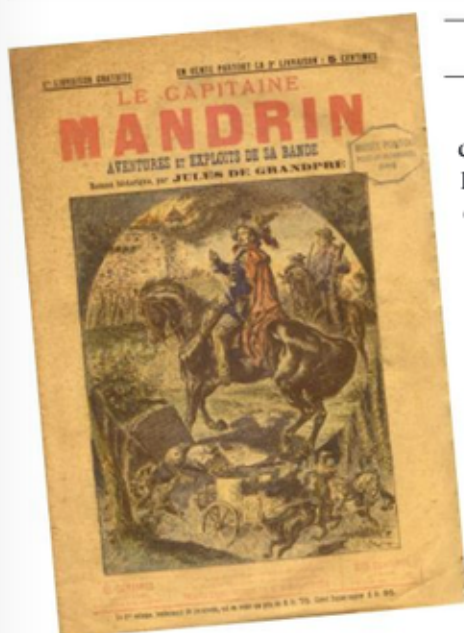
Au trecut câțiva ani și viitorul nu îi apărea deloc luminos lui Louis. În 1748, situația părea însă că se va schimba: Mandrin a semnat un contract important, ce viza aprovizionarea cu hrană a taberelor armatei franceze încartiruite în Alpii italieni, în plin Război de Succesiune Austriacă (declanșat în 1740, la moartea împăratului romano-german Carol al VI-lea). Alături de alți doi parteneri de afaceri a organizat o caravană de aproximativ 100 de cătări pentru a transporta alimentele atât de necesare trupelor.

Însă, ghinion!, negociatorii tocmai atunci ajunseseră la

un acord pentru a pune capăt conflictului. Astfel că, abia sosiți, după zile extenuante de drum în condiții din cele mai vitrege, armata a refuzat să accepte majoritatea proviziilor, deoarece nu mai avea nevoie și nici nu a plătit decât sume infime (nici măcar nu a achitat integral ceea ce a preluat, motivând graba revenirii acasă). La sfârșitul itinerariului obositor, multe dintre patrupeze s-au îmbolnăvit și au murit. După însemnările contemporanilor, grupul s-ar fi întors doar cu vreo 15 cătări. Și, peste toate acestea, când s-a prezentat în fața funcționarilor Fermei Generale pentru a-și primi măcar o parte din onorariu – considerând că și-a îndeplinit sarcina! –, aceștia au refuzat să-i dea vreun ban.

Afacerea care se dorea salvarea clanului Mandrin l-a îngropat definitiv!

Familia a fost distrusă. Louis nu a acceptat însă să plece capul atât de ușor. A încercat să-și verse amarul prin acțiuni din ce în ce mai violente. Cinci ani mai târziu, la 27 iulie 1753, împreună cu unul dintre puținii amici, un anume Benoît Brissaud, a fost implicat într-o ceartă care a degenerat, unul dintre adversari fiind ucis. Cei doi au fost considerați vinovați: Brissaud a fost condamnat la moarte, în timp ce Louis Mandrin, la galere. Al doilea a reușit să scape de poliție, însă Benoît a fost prins și spânzurat, leșul fiindu-i lăsat să atârne câteva zile într-o piață din Grenoble. În aceeași zi, Louis nu avea să piardă doar unul dintre cei mai buni prieteni, ci și pe unul dintre frați. Pierre Mandrin a fost și el prins

Coperta unei cărți consacrate lui Mandrin

conducerea loviturii. Dovedind fermitate, determinare și fierbând de răzbunare, Louis Mandrin s-a impus, în doar un an, în fruntea grupării. Afișa un aer de conducător, cu un discurs convingător și o îndrăzneală fără limite, un zâmbet deschis, cu glumele potrivite mereu pregătite, cât și o imagine pe măsură: purta o pălărie cu boruri ornate cu fir de aur,

furată, se pare, de la un agent al Fermei Generale.

Dovedind și calități de antreprenor, moștenite cel mai probabil din familie, Louis Mandrin a încercat și noi modele de... afaceri, cu scopul de a-și maximiza veniturile. Una dintre primele și strălucitoarele sale lovituri a avut loc în iunie 1754.

Însoțit de vreo 30 de camarazi, a trecut granița înapoi în Franța. Fiecare om era înarmat cu o mușchetă cu două țevi, un pistol și zeci de cartușe. În ranițe purtau aproximativ 1.500 kg de pânzeturi ieftine de bumbac și tutun, cel din urmă înfășurat în suluri subțiri, în jurul unor bețișoare, așa-numiți „morcovi”. Pentru a-și aproviziona pipele, clienților le venea foarte ușor să răzuiască puțin câte puțin, dar și să-l păstreze mai facil.

La 22 iunie, banda lui Mandrin a trecut de porțile orașului Millau (din regiunea Midi-Pirinei) și, punând stăpânire pe

piața centrală, a început să-și comercializeze marfa. Cum prețurile și calitatea, în special a tutunului, erau foarte bune, stocurile s-au epuizat cât ai clipi. Mai ales că francezii începuseră să fie din ce în ce mai nemulțumiți de produsele pe care le vindeau agenții Fermei Generale. Se pare că, după cum sublinia același Michael Kwass, pentru a-și scoate și ei profituri frumoase, amestecau tutunul cu aşchii de lemn, cenușă sau cărămidă pisată ori simplu... praf!

După Millau, Mandrin a pus ochii pe o altă piață: un oraș din apropiere, Rodez. Acolo a dat însă peste un mijloc mult mai profitabil și mai facil de a face profit: să vândă toată marfa, angro, agentului local al Fermei Generale. Acesta s-a oferit să cumpere tutunul, temându-se că, dacă i-ar fi lăsat să o facă ei înșiși, prețul ar fi scăzut într-o asemenea măsură, încât nu ar mai fi fost rost de vreun câștig. Când a realizat însă că poate fi penalizat de conducere, a încercat să se sustragă din parteneriat. Dar oamenii lui Mandrin, bandiți înarmați până în dinți, l-au amenințat că îl vor arde, cu casă cu tot, așa că a plătit fără să mai crâcnească.

Cum schema din Rodez fusese perfectă, banii fiind obținuți fără nicio trudă, banda a încercat să o pună în aplicare și în alte locuri. Ajunși în orașelul Brioude (regiunea Haute-Loire), i-au ordonat, de-a dreptul, agentului Fermei din zonă – o anume Angélique de la Guerre – să le cumpere întreaga cantitate de tutun adusă. Femeia s-ar fi fofilat, declarând că nu deținea o

de autorități și condamnat la moarte pentru răspândirea de monete contrafăcute.

HOȚUL CU PĂLĂRIE CU BORURI ORNATE CU FIR DE AUR

Louis s-a transformat într-un suflet mânat de răzbunare: principalul inamic – collectorii de taxe. S-a alăturat unei bande ce dădea lovituri în Savoia – trecând granița, după cum scria Kwass, a „estului sălbatic” al Savoiei, pe atunci o provincie a regatului italian Sardinia. Terenul accidentat, populația diversă din punct de vedere etnic, cât și prezența a numeroși muncitori itineranți și vânzători o transformaseră într-un adevărat rai pentru hoții de drumul mare.

Grupurile de răufăcători ce operau acolo funcționaseră, până atunci, după principii simple: pentru a-i mulțumi pe toți membrii, fiecare putea primi

asemenea sumă. Mandrin i-a zâmbit și i-ar fi declarat, sec: „Împrumutați-vă, atunci, de la vecini și rude!” Cum agenta nu părea să se dea bătută, unul dintre bandiți s-a impacientat și a lovit-o în piept cu patul muschetei. Din nefericire, starea i s-a agravat și, doar după câteva săptămâni, agenta s-a stins din viață.

MANDRIN EROUL, MANDRIN CUCERITORUL

A fost, se pare, singura victimă ce poate fi pusă în legătură cu Mandrin. Și asta, doar în mod indirect. Cei mulți și fără avere începuseră să-l considere un erou. El nu jefuia Ferma, respectiv autoritatea centrală, ci încerca să aducă prețurile pe un făgaș normal, din care să câștige toată lumea. Aceasta era opinia generală. Un gen de „conomie morală a mulțimii”, conceptul introdus în teoria istorică la începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut de istoricul britanic marxist E.P. Thompson.

Pentru a-și îmbunătăți și mai mult imaginea, Mandrin s-a folosit și de alte tactici inedite, precum eliberarea unora dintre deținuți din orașele unde se instala, dar doar pe cei ce ispășeau pedepse pentru contrabandă, falsificare sau dezertarea din armată, și nu pe cei vinovați de hoție sau omor. În plus, Ferma Generală se transformase într-una dintre cele mai detestate instituții ale regatului. Mai ales în contextul în care una dintre cele mai vechi taxe, cea pe sare, crescuse exorbitant: fiecare supus al

regatului era obligat să cumpere o cantitate în valoare de 50 de lire pe an, indiferent dacă avea sau nu nevoie de atât. Angajații instituției – în jur de 30.000 – deveniseră inamicii publici numărul unu.

Și astfel, hoțul la drumul mare Louis Mandrin, banditul, s-a transformat într-un adevărat erou național.

O evoluție atât de spectaculoasă încât atât personaje importante ale Parisului luminat, cât și gazetele străine au început fie să-i explice faptele, fie chiar să-l îndrăgească. Un duce ce urmărea cu atenție viața la Curtea lui Ludovic al XV-lea (1715 – 1774) spunea: „În fapt, nu au ucis, chiar au impus un gen de ordine; e adevărat au extorcat veniturile Fermei, dar au dat chitanțe pentru banii care le-au fost remiși de clienți.” Faptele lui Mandrin i-au atras atenția și lui Voltaire: „Aud că Mandrin s-ar afla acum în inima Regatului, conducând vreo șase mii de bărbați cutezători. Mulți soldați se spune că dezertează ca să i se alăture [...]. În urmă cu

câteva luni era un simplu hoț, acum s-a transformat în cucuritor... Acest brigand poate deveni un personaj ilustru care să marcheze istoria.” Într-una dintre cele mai vechi gazete din Olanda (*Gazette de Hollande*), un corespondent din Franța îi relatează aventurile, ca și cum ar descrie povestea unui erou de legendă: „Acest Mandrin pare că are aripi, este peste tot, se mișcă cu viteza luminii. Îi face pe funcționarii fiscali să tremure. Are forța unui torent, a unei căderi de grindină... Iar oamenii îl adoră.”

O legendă locală, ce circula în Franța acelor vremuri, demonstrează încă o dată charisma și puterea personajului. Se spune, astfel, că, la întoarcerea dintr-o asemenea acțiune împotriva Fermei Generale, banda lui Mandrin s-ar fi întâlnit cu o trăsură în care se afla baronul d'Espagnac (1713 – 1783), un renumit general francez. Căpetenia briganzilor a făcut semn să oprească și i s-a adresat cu zâmbetul pe buze: „Oh!, ce onoare pentru mine! Un ofițer plin de medalii împotriva unui

Jean-Chrétien
Fischer

Mandrin așteptându-și sentința

bandit! Ei bine, dacă tot ați venit până aici, să vă arăt trupele mele. Faceți-mi onoarea de a-mi trece în revistă armata!“ Stupefiat, baronul s-a executat fără să crâcnească, trecând în revistă insolita adunătură, urmând cu strictețe regulile militare. Dar, cu cât îi studia mai mult, cu atât fața începea să i se lumineze. Mandrin reușise să-l surprindă! Așa că a intrat și el în joc și le-a cerut oamenilor brigandului să se miște cu mai mare viteză. Ceea ce au și făcut...

ORICE PENTRU A-L PRINDE: UN REGIMENT ÎNTREG, UN SPION ȘI O TRUPĂ DE COMANDO

Pe cât de spectaculoasă i-a fost ascensiunea, pe atât de tragică a fost căderea... Chiar dacă autoritățile polițienești franceze nu funcționau așa

cum s-ar fi dorit la Curte, nemulțumirea uriașă pe care o produceau atât atacurile asupra Fermei Generale, cât și posibilitatea ca armata lui Mandrin să sporească într-o asemenea măsură, încât să nu mai poată fi controlată au determinat luarea de măsuri drastice. Regele i-a încredințat unui ofițer de carieră, Jean-Chrétien Fischer (1713 – 1762), un regiment numeros cu sarcina de a-l vâna. În decembrie 1754, Fischer a fost pe punctul de a-l prinde pe răzvrătit, dar Mandrin a scăpat ca prin minune.

Cum prima tentativă s-a dovedit nefericită, s-a recurs la o altă soluție: trimiterea unei iscoade în tabăra brigandului. Aceasta s-a întors cu informații vitale despre una dintre bazele cele mai importante: o fermă întărită din Rochefort, departamentul Savoia. Cum, în aprilie 1755, un oficial al Fermei Generale a fost ucis de unul dintre camarazii lui Mandrin, s-a decis urgentarea prinderii dușmanului. Soldații

trimiși în dificila misiune au fost nevoiți să adopte tehnici de comando: pentru a pătrunde în fortificație fără să fie depistați, și-au înnegrit fețele și și-au scos uniformele prea colorate, reușind să-l surprindă pe Mandrin tocmai când trăgea un pui de somn. L-au răpit, în liniște, l-au aruncat într-o căruță și l-au adus înapoi în Franța.

După puțin peste două săptămâni de anchetă, la 26 mai 1755, a fost găsit vinovat pentru mai multe capete de acuzare și condamnat la moarte. Avea 30 de ani. A primit finalul cu demnitate, spun legendele vremii: „Nu moartea mă întristează și nici sentința care va fi executată, căci aceasta va dura doar o clipă; dar voi fi supus judecății lui Dumnezeu, care îmi va hotărî soarta pentru eternitate!“

Și asta chiar dacă pedeapsa pe care o va ispăși a fost una crâncenă. Autoritatea franceză i-a alocat-o pe cea menită celor mai mari criminali: tragerea pe roată. Chinul teribil suferit de Mandrin timp de mai bine de opt minute i-a îngrozit chiar și pe călăi. Aceștia au decis să-i pună capăt agoniei, sugrumându-l.

Odată cu trecerea vremii, povestea eroului nu s-a estompat. A fost sursă de inspirație pentru biografi, romancieri de renume, dramaturgi, poeți, cineaști, cantautori și chiar a devenit personaj îndrăgit de... jocuri de societate. În orașul natal, în care există o piață care îi poartă numele, și astăzi se serbează așa-numita *Mandrinadă*, o sărbătoare locală, unde se poate degusta o bere denumită chiar Mandrin. ■

TRATATIVE DE PACE ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Dr. MIHAI MANEA

Joseph Caillaux

Marele Război a început în condițiile în care conducătorii țărilor ce s-au aflat în conflict au crezut că forța poate fi un instrument eficient de acțiune, de fapt, o prelungire a politicii în orice condiții. Practic, odată cu izbucnirea războiului în 1914, diplomația a eșuat, iar ideologiile au mobilizat națiunile și mass-media, opinia publică influențând nu de puține ori deciziile politice.

Negocierile diplomatice au debutat imediat după începutul războiului și au pornit din inițiativa guvernelor neutre, dar și a taberelor aflate în conflict. Analiza inițiativelor separate de pace a scos la lumină două intervale, și anume: 1914 – 1916 și 1917 – 1918. În cadrul primei perioade, de la Paris s-au formulat unele propuneri de pace separată ale unor oameni politici, precum fostul prim-ministru Joseph Caillaux, care se opunea războiului. Între 1914 – 1915 au avut loc unele tatonări de pace din partea Germaniei către Rusia, prin intermediul danezului Hans Niels Andersen, magnat al construcțiilor navale și apropiat lui Christian al X-lea, rege al Danemarcei. Germania a oferit Rusiei accesul liber la strâmțurile Bosfor și Dardanele în schimbul încheierii păcii și a menținerii frontierei ruso-germane, așa cum se înfățișa în 1914.

În condițiile pregătirii declanșării războiului submarin total, cancelarul german Bethmann Hollweg a propus Antantei încheierea păcii pe baza *statu-quo*ului, care ar fi favorizat Germania. În S.U.A., președintele Woodrow Wilson s-a considerat un mediator între beligeranți, deoarece era

convins că țara sa juca un rol unic în diplomația epocii. Wilson a încercat să aducă Germania și Marea Britanie la masa tratatelor de pace. La începutul lui 1915 și, respectiv, al lui 1916, consilierul său de politică externă, colonelul Edward M. House, a călătorit în Europa, pentru a discuta problema păcii la Londra, Paris și Berlin. Mai mult, în mai 1916 președintele S.U.A. a anunțat că după război S.U.A. urma să ia parte la o organizație internațională de securitate.

Unele dintre cele mai interesante propuneri de pace și care au provocat interes și agitație politică au fost cele provenite din Austro-Ungaria. Au fost formulate în perioada 1917 – 1918. Ele au fost expresia politicii lui Carol I de Habsburg, împărat al Austro-Ungariei (1916 – 1918), și a ministrului de Externe al Austro-Ungariei, contele Ottokar Czernin, care au apreciat că războiul era o amenințare mortală pentru viitorul monarhiei austro-ungare. În 1917, în preajma intrării S.U.A. în război, contele Czernin a reafirmat guvernului

Hans Niels Andersen (stânga)

S.U.A. dorința de pace a Austro-Ungariei, solicitând revenirea la frontierele din 1914. S-a cerut președintelui Wilson să facă uz de influența sa pe lângă guvernele Antantei pentru deschiderea unor canale de comunicație. Concomitent, s-au făcut propuneri de pace Marii Britanii, care a decis ca ministrul său la Stockholm, Sir Francis Hopwood, să se întâlnească în secret cu trimiși ai Guvernului de la Viena.

Una dintre cele mai importante propuneri de pace a fost formulată de prințul Sixtus de Bourbon-Parma. Acesta era înrudit cu familia regală a Franței, iar sora sa, Zita, a fost căsătorită cu Carol I de Habsburg. Din 1916 Sixtus a servit în armata belgiană. Curând după suirea pe tron, Carol I de Habsburg a rugat pe soacra sa să îl ajute în stabilirea de contacte cu guvernul francez. Ajuns la Paris, prințul Sixtus a primit condițiile Franței, care au inclus retrocedarea către Franța a Alsaciei și Lorenei, ocuparea de către trupele franceze a regiunii Saar și a malului stâng al Dunării, plata de către Germania a unor despăgubiri de război. În martie 1917 Sixtus a revenit la Viena. La 24 martie 1917 împăratul Carol de Habsburg a fost de acord cu refacerea Serbiei și a Belgiei și s-a declarat favorabil dorinței Franței de a recupera Alsacia și Lorena. Răspunsul

austriac a fost comunicat Parisului, care la rândul său a informat Londra, foarte interesată în producerea unei rupturi între Germania și Austro-Ungaria. Scrisoarea de răspuns a împăratului Austro-Ungariei a ajuns ulterior și la Roma. Un alt schimb de mesaje a avut loc în lunile mai – iunie, același an.

Concomitent, contele Nikolaus Revertera, diplomat austriac, a intrat în contact cu colonelul Abel Armand, din serviciile de informații ale Marelui Stat Major francez. Cei doi s-au întâlnit în Elveția și au discutat pe marginea unei oferte franceze, care avea doar aprobarea ministrului de Război de la Paris, Paul Painlevé, și care a prevăzut ca Austro-Ungaria să primească unele teritorii din Germania în schimbul susținerii revenirii Alsaciei și Lorenei la Franța. Carol de Habsburg s-a simțit încurajat de aceste discuții, dar s-a lovit de ostilitatea lui Czernin, deloc interesat în tratative cu Franța.

La finalul lui 1917 și începutul lui 1918 contele Albert von Mensdorff, fostul ambasador al Austro-Ungariei la Londra, și un diplomat austriac din Suedia au intrat în tratative cu reprezentanții Guvernului britanic. Încurajați de declarațiile publice în favoarea unei soluții de pace ale președintelui Woodrow Wilson și ale împăratului Carol I de Habsburg, un intelectual austriac, Heinrich Lammasch, a avut întâlniri la Berna, în Elveția, cu un american, George D. Herron, legat prin numeroase relații de comunitatea diplomaților acreditați în Elveția. S-a discutat despre statutul naționalităților din Austro-Ungaria și pretențiile teritoriale ale Italiei și Franței.

Nu au lipsit nici inițiativele germane pentru pace. În condițiile în care la 1 august 1917 Papa Benedict al XV-lea a lansat public membrilor celor două alianțe aflate în luptă chemarea de a se așeza la masa tratativelor, Guvernul britanic, din ce în ce mai puțin încrezător în victorie, era gata să accepte discuții cu Germania, în speranța restabilirii unei Belgii independente. De menționat și faptul că în afara Marii Britanii, statele beligerante fie au ignorat, fie au respins apelul Papei. În fața solicitării Marii Britanii, noul ministru de Externe german, Richard von

Theobald von Bethmann Hollweg

Kühlmann, și-a manifestat dorința de a discuta, dar a insistat asupra cerinței Berlinului de a păstra baze navale permanente pe coastele Flandrei. Propunerile germane au fost transmise la Londra prin intermediul marchizului de Villalobar, ambasadorul Spaniei

Albert von Mensdorff

la Bruxelles. Concomitent, baronul von der Lancken, șeful departamentului politic al administrației germane de ocupație din Belgia, a primit mandat să soneze intențiile de pace ale Franței. Lancken a fost gata să se întâlnească în septembrie 1917 cu prim-ministrul Aristide Briand în Elveția, dar în cercurile oficiale de la Paris s-au manifestat îndoieli privind mandatul lui Lancken. Informații despre aceste contacte diplomatice au ajuns și la Londra și Petrograd. Ostilitatea ministrului german de a returna Franței Alsacia și Lorena a dus la închiderea discuțiilor.

Prăbușirea țarismului în Rusia în februarie 1917 a creat condițiile unor posibile discuții de pace și din partea Guvernului provizoriu al Rusiei. În lunile martie – aprilie 1917 au discutat, la Stockholm, Mathias Erzberger, deputatul aripii de stânga din Partidul Centrului din Germania, și Iosif von Kolîșko, diplomat rus, despre revenirea Rusiei la frontierele din 1914 și constituirea unui stat polonez independent. Bolșevicii ajunși la

putere după lovitură de stat din 25 octombrie/7 noiembrie 1917 au repudiat diplomația tradițională, au negociat un armistițiu cu Puterile Centrale și au încheiat în 1918 pacea separată de la Brest-Litovsk, prin care Rusia a ieșit din război.

Discuțiile cu privire la posibilitatea încheierii păcii au fost influențate de faptul că între 1914 și 1917 Antanta a insistat că are acces la mult mai multe resurse naturale decât Puterile Centrale, mai ales în condițiile blocadei navale britanice a coastelor Germaniei. La rândul său, Germania a încercat să destrame unitatea Antantei, făcând oferte de pace separată între 1915 – 1917. La aceasta s-a adăugat și speranța că războiul submarin total să silească Marea Britanie să deschidă negocieri de pace.

Inițiativele de pace din perioada Marelui Război au fost sortite eșecului. Au contribuit la aceasta mai mulți factori. Mai întâi, dorința Guvernului german de a se încheia o pace prin care să

În timpul negocierilor de la Brest-Litovsk: generalul german Hoffmann, contele Ottokar Czernin, un diplomat turc și Richard von Kühlmann

revină la situația din anul 1914 a fost de la început sortită eșecului, mai ales după ce în vara anului 1917 influența conducătorilor militari, precum Paul von Hindenburg și Erich von Ludendorff, a sporit foarte mult. Aceștia au fost de părere că nu pacea putea oferi securitate Germaniei, ci doar victoria militară. Victoria pe front ar fi oprit orice posibilitate de acțiune a revoluției în Germania. Mai apoi, toate părțile implicate în tratative au acționat pentru pace din perspectiva unui sistem învechit al relațiilor internaționale, bazat pe cursa înarmărilor, permanente intrigi și dorința de expansiune. Iar, nu în ultimul rând, intervenția S.U.A. în Marele Război a dus la prelungirea conflictului, în condițiile părerii generale că membrii Antantei vor câștiga în final o victorie decisivă. ■

Mathias Erzberger (stânga)

IMAGINEA MUMIEI ÎN EPOCA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

MIHAIL WALTER TEUTSCH

Egiptul Antic a reprezentat mereu o sursă de inspirație și de fascinație, atât pentru celelalte civilizații ale Antichității (Magazin istoric, nr. 2/2021, 9/2023), cât și pentru epocile recente (Magazin istoric, nr. 2/2004, 2 – 3/2022). Anumite elemente au fost evident asociate cu această civilizație, precum piramidele, sfinxul, scarabeul, floarea de lotus și multe altele. Dar niciunul nu a ajuns să fie învăluit într-o cuvă de mister așa cum s-a întâmplat în cazul mumiiilor.

Imaginarul popular al egiptenilor antici și credințele în viața de apoi au fost inseparabil legate de procesul de mumificare. Conservarea trupului decedatului era o cerință esențială a credinței funerare (Magazin istoric, nr. 7/2007). Numai pe această bază se putea porni călătoria către Duat, lumea de dincolo. Egiptenii antici nu își puteau imagina o supraviețuire fără un corp, în lipsa căruia procesul funerar nu putea fi complet.

Cuvântul „mumie” derivă din cuvântul persan *mumia*, care se traduce prin bitum, o substanță despre care se credea că avea capacitate de vindecare, folosită în procesul de mumificare. Acesta consta în scoaterea organelor neesențiale din trupul defunctului, care erau puse în borcane canopice având chipul unui zeu protector și care la rândul lor erau puse în sarcofag. Excepție făcea doar inima, socotită sediul gândirii. După aceea, trupul era pus într-o cadă cu carbonat de sodiu vreme de 70 de zile pentru o conservare perfectă, iar la final era bandajat și depus în sarcofag.

*Zeul Anubis, divinitatea mumificării
în credința egiptenilor antici*

MUMIA, SOLUȚIA PROBLEMELOR DE STOMAC

De-a lungul secolelor, atitudinea oamenilor din Occident față de mumii s-a schimbat în funcție de contextul istoric. Dacă în veacurile XVII – XVIII, rămășițele mumiiilor erau folosite inclusiv în remedii medicale pentru rezolvarea problemelor digestive și de stomac, până la începutul secolului XX situația s-a schimbat radical, ajungând ca imaginea mumiei să fie asociată cu groaza și sinistrul. Până la Revoluția industrială, oamenii erau obișnuiți cu imaginea morții și a cadavrelor, întrucât era prezentă pretutindeni. Odată însă cu începerea urbanizării accelerate și a modernizării societății de la începutul secolului XIX, oamenii încep să asocieze imaginea morții cu groaza și spaima.

În acest context, au fost produse o serie de romane, filme și jocuri video, unele de referință în

*Secvență
din filmul
„Mumia”,
1932*

Descoperirea mormântului lui Tutankhamon, fotografie din 1925 publicată în The New York Times

cultura populară, în care mumia a fost imortalizată ca o ființă supranaturală, un monstru care trăiește între lumea viilor și a morților. Toate aceste produse ale culturii populare, aflate adesea în contradicție cu interpretările egiptologilor, au dus la crearea unei imagini deformate a ceea ce a fost și a reprezentat cu adevărat o mumie în Egiptul Antic.

În cazul literaturii, avem foarte multe exemple de povești sau romane clasice scrise în secolele XIX – XX, care prezintă mumia egipteană antică drept principal adversar, care reînvie cu scopul de a lua viața unor nevinovați. Primul roman cu acest subiect central, îmbinat cu elemente științifico-fantastice, a fost scris de scriitoarea britanică Jane Webb Loudon și a apărut în anul 1827, cu titlul *The Mummy! A Tale of the Twenty-Second Century* (Mumia! O poveste a secolului XXII). Alt exemplu marcant ar fi romanul Louisei May Alcott, *Lost in a Pyramid; or the Mummy's Curse* (Rătăciți într-o piramidă; sau blestemul mumiei), publicat în anul 1869, prima operă ce a avut ca element central blestemul unei mumii. Nuvela *Lot No. 249* (Lotul nr. 249), din 1892, a lui Sir Arthur Conan Doyle (creatorul personajului Sherlock Holmes), înfățișă o mumie reînviată, folosită ca mijloc de răzbunare și controlată de voința altuia. Iar Bram Stoker, cunoscut pentru *Dracula*, a scris și *Rubinel cu șapte stele*, apărut în anul 1903, unde un grup de cercetători și aventurieri britanici încearcă să reînvie mumia unei regine egiptene, pe a cărei mână se află o nestemată prețioasă.

ALĂTURI DE DRACULA

Cinematografia a exagerat și mai mult imaginea grotescă și îngrozitoare a mumiei egiptene. Pentru producătorii de film, povestea presupusului blestem al mormântului lui Tutankhamon, descoperit în 1922 (*Magazin istoric*, nr. 7/1995, 9/2001), a fost ocazia ce a transformat mumia într-unul dintre cei mai puternici monștri văzuți vreodată, gata oricând să terifieze omenirea. Produs în 1932, filmul „Mumia” este primul film sonor care înfățișează o mumie egipteană readusă la viață. Prezentat ca o poveste de dragoste atemporală, filmul a constituit un punct culminant, dar a fost și prelucrarea unei tradiții, blestemul mumiei aducând moartea jefuitorilor de morminte.

În deceniile care au urmat, filmele cu mumii au continuat să fie produse și să capete mare popularitate la public, plasând mumia egipteană alături de alte creaturi celebre, precum monstrul lui Frankenstein, Dracula și Vârcolacul. Lansarea filmelor „The Mummy” (Mumia; 1999) și „The Mummy Returns” (Întoarcerea mumiei; 2001), ambele reluări ale filmului din 1932, au creat o nouă imagine, una de aventură cu elemente de groază, cât și de comedie. Ele au dus la producerea de jocuri video, cărți de benzi desenate și costume de Halloween.

Alte exemple de filme cu mumii, mai ales adresate unui public foarte tânăr, au fost „Hotel Transylvania” (2012), unde mumia pe nume Murray nu este nici înfricoșătoare, nici rea, ci stârnește râsul prin obezitatea sa. Mai trebuie menționate și „Night at the Museum” (O noapte la muzeu; 2006) și

„Night at the Museum: Battle of the Smithsonian” (apărut în România cu titlul O noapte la muzeu 2; 2009), cât și desenul animat „Tutenstein” (2003 – 2008).

Schimbarea percepției asupra ideii de moarte, care a avut loc începând cu epoca modernă, a dus la transformarea mumiei într-un personaj supranatural, cu intenții întunecate. În realitate, mumia egipteană nu a reprezentat decât un element în practica funerară a egiptenilor antici, unde conservarea trupului decedatului avea un rol foarte important, prin intermediul căreia defunctul putea să beneficieze de intrarea în lumea de apoi. ■

Afișul filmului „Mumia”, 1932

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

Presa anunță, la început de an: în 1975, vor fi construite în Capitală aproape 34.000 de apartamente, dintre care 6.050 apartamente în Berceni, 5.879 apartamente în Pantelimon, 3.792 apartamente în Mihai Bravu – Șulea, 3.384 apartamente în Armata Poporului – Uverturii, 1.200 apartamente în Alexandriei. Vor fi date în folosință noi creșe și grădinițe, cu o capacitate de 10.200 locuri. 300 de noi unități vor spori suprafața comercială cu 150.000 mp. Va intra în funcțiune Clinica de neurochirurgie cu 530 paturi.

La Întreprinderea de Transport București (I.T.B.), parcul de vehicule va crește cu 20%. Numai în trimestrul I se vor adăuga 100 noi autobuze, 75 tramvaie de mare capacitate, 25 de troleibuze, 630 taximetre. Evident, la sfârșitul anului nimeni nu avea curiozitatea să meargă și să întrebe câte dintre cifrele respective fuseseră realizate.

Adrian Dohotaru scrie în *Flacăra*: „Probabil că în luna mai ne vom întâlni cu toții în băncile ultimei noastre săli de clasă și profesorii veterani, aflați de acum în retragere, cu destine modeste de pensionari, ne vor striga din catalog. “Tocmai șeful de promoție era să nu mai ajungă la întâlnire. Se îmbolnăvisese grav de inimă și nimeni nu îi mai dădea vreo șansă. A aflat apoi că un tânăr chirurg, Dan Făgărășanu, avusese curajul să îl opereze și l-a redat familiei.

Sunt multe evenimente culturale în aceste două luni. În ziua de 6 ianuarie are loc premiera filmului „Ștefan cel Mare – Vaslui 1475“. Scenariul era semnat de Valeria Sadoveanu, Constantin Mitru și Mircea Drăgan, care semna și regia. În distribuție: Gheorghe Cozorici, Gheorghe Dinică, Violeta Andrei, Geo Barton, Florin Piersic, Ana Szeles, Iurie Darie, Sebastian Papaiani, Emanuel Petruț, Colea Răutu. Despre bătălia de la Vaslui scriau Ștefan Pascu, în *Flacăra*, și Constantin C. Giurescu în *Săptămâna*.

*Echipa studențească de handbal,
campionă mondială*

O altă aniversare marcată este ziua de naștere a lui Mihai Eminescu, 15 ianuarie. În vreme ce Alexandru Balaci evocă gazetarul (cu inevitabilele nuanțe specifice epocii), Zoe Dumitrescu-Bușulenga evocă universalitatea creației sale: „Mintea lui însetată de cunoaștere absolută a explorat spațiile intersiderale, «oceanele de stele», a modificat peisajul lunar cu o închipuire de demiurg folcloric. A dat vieții omenesci prelungiri dincolo de timpul și spațiul reprezentărilor comune, a refăcut miturile într-o sinteză de arhaitate românească, traco-greacă și indică, suprapunând pe Făt-Frumos lui Orfeu și pe Hyperion, Luceafărului.“

După o jumătate de veac de când a fost terminată de Camil Petrescu, piesa *Danton* este pusă în

I
A
N
U
A
R
I
EF
E
B
R
U
A
R
I
E1
9
7
5

scenă la teatrul Național de Horea Popescu. Este o montare impresionantă, cu 100 de roluri și 200 de figuranți. Piesa durează patru ore, dar publicul nu apucă să se plictisească. Contribuie și distribuția, mulți actori mari apărând în roluri de figurație. Iată câteva nume: Mircea Albulescu (Danton), Radu Beligan (Robespierre), George Motoi, Ovidiu Iuliu Moldovan, Carmen Stănescu, Florin Piersic, Ilinca Tomoroveanu, Gheorghe Cozorici, Mihai Fotino, Damian Crășmaru, Adela Mărculescu, Emanoil Petruț, Traian Stănescu.

La Muzeul de Istorie al Municipiului București, în cadrul ciclului „Minunata cetate a Bucureștilor”, conferențiază Panait I. Panait despre Curțile domnești ale orașului. Este prezentată în premieră aceluiași executat în 1794 de Luigi Mayer care redă Curtea domnească de la Mihai Vodă.

Miercuri, 29 ianuarie, la Librăria „Cartea Românească” se lansează romanul *Delirul*, scris de Marin Preda, în prezența criticului Eugen Simion.

Ovid Crohmălniceanu atrage atenția asupra neplăcerilor pe care le provoacă o bogată producție editorială. Tipărirea atâtor autori valoroși, români și străini, pune într-o lumină nefavorabilă mulțimea de grafomani care se zbat și bat la ușile directorilor de edituri ca să publice și ei o carte. Retipărirea masivă a unor poeți români importanți, la care publicul nu a avut acces până de curând – precum Lucian Blaga, Ion Barbu, Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Ilarie Voronca – clatină serios reputații poetice recente. Accesul facil la Umberto Eco sau Tzvetan Todorov provoacă migrene compilatorilor docți, care nu mai pot fabrica tomuri savante.

Același autor semnează un articol intitulat *Ca să vorbim discuții*. „Că în presa noastră literară nu au loc discuții interesante, ne putem da seama prin cel mai simplu text. Cine-și amintește vreo controversă care să fi pasionat la noi spiritele, în ultimii ani?” În același timp, paginile publicațiilor literare sunt pline de „mese rotunde”. La o masă rotundă sunt excluse confruntările, parcă prin rotunjimea formelor ei. Fiecare vorbitor intră în scenă exprimându-și

Valeriu Râpeanu
și Romul Munteanu

acordul cu antevorbitorul. Rareori îndrăznește să nu „împărtășească întru totul părerea colegului”. O pseudodezbatere are avantajul asupra unei confruntări de idei că nu „produce valuri”.

În schimb, își amintește Șerban Cioculescu, în perioada interbelică „presa literară era foarte bogată, mai multe cotidiane consacrand zilnic pagina a doua vieții literare. Critica era adeseori usturătoare și nu cruța denivelările marilor scriitori, când ele se produceau, iar aceștia nu se supărau. Erau, firește, și unii scriitori foarte susceptibili, ca de

pildă Nicolae Iorga, ale cărui piese de teatru trebuia elogiate. Marele istoric era însă un admirabil prozator și ne răscumpăram, admirându-i bogăția limbii și caracterul vulcanic al temperamentului”. Academicianul face și o confesiune celui care îl intervievea: „Am să te surprind, divulgându-ți un secret (destul de rușinos). Sunt, mai ales am fost, dar am și rămas, un visător și un pierde-vară. Și acum, către limanul vieții, mă muștră cugetul că nu am dat tot ceea ce puteam da, nu din lipsă de voință, ci din plăcerea de a vagabonda spiritual, agravată cu neplăcerea de a mă așeza la birou și de a scrie. Dacă mult regretatul meu prieten Streinu ar fi de față și m-ar asculta debitându-ți aceste lucruri, el m-ar întrerupe spunându-mi: «ai fost însă și ai rămas o peniță veselă». Vladimir Streinu era un mare formulagiu, cum însuși recunoștea, și prin această formulă sugera că scriam relativ ușor, fără să-mi bat capul cu găsiri de metafore, de formule portative.”

Dinu Săraru și Marin Preda

Ovidiu Ioanițoiaia îi ia un interviu lui Gheorghe Romașcu, probabil „cel mai bătrân bărbat din București”. A fost prieten cu pictorul Gheorghe Petrașcu. „Am fost ca frații, legați din clasa întâi primară și până când a murit. Eu nu mai am forță să-ți povestesc, dar citește aici. Citește-mi și mie, cu voce tare, vederea asta pe care mi-a trimis-o la 31 mai 1902. «Iubite Roma, trec prin niște împrejurări detestabile. Zilele trecute am primit o hârtie de la minister în care-mi zice că îmi trimite prin bancă 500 lei. În momentul de față primesc o scrisoare de la frate-meu că Ministerul de Finanțe refuză să plătească 500 lei, ci 250 acum și 250 la iulie... Te

O familie de istorici: Constantin C. și Dinu Giurescu

rog, când ai rândurile de față în mână, dacă dispui de 250 lei, trimite-mi, pentru a mă întoarce în țară. Pe tine te am cel mai aproape și acel ce înțelege înțelepțește lucrurile».

Soția mea, Margareta, ar putea să-ți spună mai multe despre Petrașcu. Cum era să ne înecăm la Constantinopol și cum am ajuns în fața sultanului Abdul Hamid II, pe vremea răzmeriței, pentru că nu aveam pașaport. Îl uitasem acasă...

L-am cunoscut și pe Brâncuși. Am fost prieteni la cataramă. De câte ori mă duceam la Paris, cu serviciul, că eu am funcționat la căile ferate vreo 50 de ani ca inginer, trăgeam la Brâncuși. Nu dormeam acolo, dar acolo mâncam. Brâncuși zicea că un român nu e bine să se îndrepte la cârciumă și că e mai bine să mâncăm ce-om găsi. Ceva românesc. Avea el o sobă și cocea

ouă. Făcea și mămăligă. Foarte gustoasă.”

În noaptea de 17 spre 18 februarie a încetat din viață Chivu Stoica, fost președinte al Consiliului de Stat.

Valentin Silvestru împărtașește necazul avut cu un magnetofon. „Bucuroș că pot apela la serviciile cooperativei Radio-Progres pentru reparația magnetofonului, m-am înfățișat la

unitatea din strada Stavropoleos 15, unde biroul era gol, în spatele său apărând, după oarecare vreme, o persoană de sex masculin. «Bună seara» – am zis. «Ce e?» – a răspuns întrebător domnia-sa. «Mi s-a ars magnetofonul». «Nu se poate face nimic». «De ce?» «Fiindcă întâi trebuie să știm ce are». «Apoi, uitați-vă la el. S-a ars». «Veniți mâine. Ori poimâine». «Dar acum ce vă împiedică să-l priviți?» «Eu, unul, nu mă bag». «Dar cine se...?» «E o fată care bobinează. Înțelegeți-vă cu ea. Dacă ea vrea...» «Și unde e fata?» «Nu e aici». «Și când vine?» «Nu știu». «Dar șeful unității unde e?» «Nu e aici. Dar dacă vreți să vorbiți cu el, tot degeaba. Nu se bagă». «Deci nu rămâne decât să găesc fata...» «Da. Dar ea nu va face nimic dacă nu cunoașteți datele tehnice ale aparatului». «Ce date tehnice?» «Dacă i s-a ars bobina». «Păi i s-a ars, v-o spun cu toată certitudinea». «Atunci nu vi-l repară». «Și dumneavoastră, dacă nu vă supărați, pentru ce vă aflați aici?» «Eu sunt cu diferite chestii». «De pildă?» «Altele».

Pe perete erau două anunțuri cu litere de aur pe email roșu: «Programul șefului de unitate: de la 5 la 8» (și era ora 6). «Aici lucrează brigada de bună servire și comportament condusă de tehnicianul Bunea Gheorghe». Cele mai calde felicitări pentru comportament, care mi s-a părut ieșit din comun, întrucât discuția a fost extrem de calmă.”

Un cetățean sună la Salvare, foarte agitat: soția nu se simte bine. Vine mașina salvării, omul le iese în întâmpinare – nu foarte sigur pe picioare, căci se împrietenise puternic cu Bachus –, reintră în casă, se culcă și adoarme. Mașina Salvării l-a așteptat o oră să se trezească. ■

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

CÂND SPADELE S-AU DUELAT PENTRU SUPREMAȚIE

THEO STĂNESCU-STANCIU

28 ianuarie 1901 – o posomorâtă zi de luni, ploioasă și rece, în plină iarnă. O mulțime entuziasă sfidează vremea capricioasă și așteaptă cu sufletul la gură să vadă o înfruntare aparte: doi scrimeri celebri au decis să își încrucișeze armele pentru a demonstra o teorie.

Athos di San Malato

Parc des Princes, velodromul construit la marginea Parisului în 1897, anterior loc de relaxare și vânătoare îndrăgit de membrii familiei regale (de unde și numele), a reprezentat scena de desfășurare.

Protagoniști – un italian și un francez: Athos di San Malato și Louis Damotte, reprezentanții celor două țări care își împărțiseră (alături de Ungaria) medaliile la recent introdusa disciplină olimpică la prima ediție a Jocurilor Olimpice moderne, din 1896.

Di San Malato (1868 – 1934, fiul unui alt cunoscut scrimer din epocă, Turillo di San Malato) susținuse că singura modalitate corectă de a evidenția loviturile în scrimă – cu mult înainte de inventarea sistemului electronic (1936, folosit pentru prima oară doar la proba de spadă) – este punctul de oprire al lamei pe corpul adversarului fără cămașă și, pentru a o și dovedi, și-a provocat ciracii la testare. Se credea cel mai bun, iar școala italiană – arbitrul calității. O dovedise de cel puțin două ori înainte, când a înfruntat adversari la Tunis, respectiv, la Madrid.

Louis Damotte, pe atunci un profesor de scrimă renumit la Paris și nu numai, dar care nu se mai duelase în public niciodată, a răspuns rapid: școala franceză nu poate fi întrecută de nimeni!

Între cei doi a urmat un schimb alert de misive: unul susținea că mai eficace e floreta, celălalt, spada. Apoi și condițiile efective ale confruntării s-au transformat în motive serioase de diferend. Scrisorile – pline de afirmații ironice, chiar agresive – au ajuns rapid și în presă (în special în *Le Figaro*), posibilul duel stârnind atenția parizienilor.

Cum ambii susțineau că reprezentau persoana ofensată și, astfel, aveau dreptul să-și ceară satisfacție pe câmpul de onoare, a fost nevoie de o a treia opinie, cea a unui arbitru de calibru. A fost chemat să intervină și să dea verdictul Armand Jules François Charet de la Frémoire (1866 – 1909). După o atentă analiză, acesta a decretat: francezul a fost cel mai lezat. Puteau începe pregătirile...

Au fost aleși martorii și medicii care aveau să le acorde asistență, în caz de nevoie. Condițiile de desfășurare au fost meticolos aranjate: un teren propice de 30 m lungime, împrejmuit cu corzi; la intervenția directorului confruntării, meciul s-ar fi oprit, dacă cineva cădea, își deteriora arma sau era rănit; corpul celor doi adversari nu trebuia să fie gol (așa s-a decis până la urmă, propunerea inițială a lui di San Malato fiind respinsă, pe motiv de pericolitate sporită); reprize de trei minute, întrerupte de pauze de odihnă de un minut. Au început să se facă și pariuri.

Cam 200 de curioși s-au strâns în acea zi de luni la Parc des Princes. Printre ei și câțiva jurnaliști, unul aducând și un aparat de filmat (inventat doar cu câțiva ani în urmă, 1895, de Louis Lumière, ajutat de inginerul Jules Carpentier), lucru foarte rar și scump pentru acele vremuri.

Pe ultima sută de metri s-a făcut o descoperire neplăcută: o diferență de 1 cm între cele două spade, în defavoarea italianului. A fost adusă o pilă și au fost egalizate.

O ÎNTÂRZIERE DE O ORĂ – O PARTIDĂ DE TREI RUNDE

În sfârșit, la 15.35, după o oră lungă de așteptare (cauzată de o ploaie violentă), cei doi maeștri scrimeri s-au aflat față în față. San Malato purta un tricou de culoare caju și o pereche de pantofi de tenis albi; Damotte – o cămașă albă și pantofi de oraș și de la depărtare, cei doi puteau fi astfel ușor deosebiți.

S-a făcut imediat auzit tradiționalul anunț „Allez, messieurs!” (Porniți, domnilor!) Cei doi s-au salutat, încrucișându-și spadele. Au început imediat atacurile. După doar 55 de secunde, meciul a fost întrerupt. Una dintre arme fusese deteriorată și a trebuit înlocuită – a fost cea a francezului.

Un alt atac viguros din partea acestuia se lovește de lamé-ul adversarului (vesta de protecție); iar e nevoit să își schimbe spada.

După această nouă întrerupere, cei doi, enervați de succesiunea nefericită de incidente, se atacă cu mai mare zel. Publicul abia mai respiră. San Malato fandează și... tușă: îl atinge pe Damotte, rănindu-l. Emoția a atins cote de neegalat: apar medicii francezului și îl transportă de urgență într-un pichet special pregătit anterior. Toți își imaginează ce este mai rău. Se părea că arma pătrunsese adânc în corp.

Doctorii revin, cu un zâmbet ușor pe buze; rana e una destul de ușoară, unghiul de lovire nefiind unul perfect. Și soția lui Damotte poate râsufla ușurată. Prezentă la întrecere, nu-și putuse stăpâni lacrimile când consortul fusese atins.

În spiritul fairplay-ului, învingătorul merge să-și salute învinsul, propunându-i, totodată, reconcilierea. „Domnule, sunteți un spirit curajos și aș vrea să mă considerați, de acum înainte, prietenul dvs. Permiteți-mi să vă îmbrățișez” – ar fi declarat el, conform presei.

Damotte acceptă, dovadă de înțelepciune și spirit cavaleresc.

Câteva zile mai târziu, când San Malato s-a prezentat la sală pentru antrenament, la aclamațiile colegilor, a replicat, cu modestie: „Felicități-l pe Damotte!”

Trei ani mai târziu, San Malato a lovit din nou. De această

*Confruntarea dintre Di San Malato și Louis Damotte
(sursa: Gallica)*

dată, adversar i-a fost un alt italian, Eugenio Pini, poate cel mai ilustru reprezentant al școlii de scrimă din Livorno (de altfel, și orașul său natal), cunoscut în epocă sub porecla „Diavolul negru”.

Motivul întrecerii a fost, din nou, o controversă. Disputa dintre cei doi a mocnit timp de aproape doi ani. Inițial, au vrut să traverseze Mediterana și să își încrucișeze spadele în exotical Tunis. Dar autoritatea polițienească de acolo nu a fost de acord. A fost nevoie să se recurgă la o soluție de compromis: întâlnirea secundanților la Paris. Deoarece Pini și apropiații săi nu au putut ajunge în timp util, San Malato a răbufnit: „Oare, cavalerului îi e teamă să mă întâlnească?! Îi dau 24 de ore să se facă văzut!” Amenințările și-au făcut efectul.

Eugenio Pini

18 RUNDE, MAI BINE DE DOUĂ ORE JUMĂTATE

12 martie 1904, în prezența a puțin peste 60 de spectatori (majoritatea membri ai elitei politice și sportive pariziene, după cum au consemnat ziarele), combatanții au intrat în... arenă. Locul ales: o fermă ecvestră, cu spații generoase. San Malato și-a făcut intrarea precum „tenorul unei mari companii de operă”, purtând, elegant, o mantie lungă, aruncată

regizoral pe un umăr, pentru a-și etala o cămașă scumpă, brodată.

Cum între cei doi exista o diferență destul de importantă de vârstă, Pini fiind mai bătrân, arbitrul a decis să existe o pauză mai mare între reprize, respectiv de trei minute; dacă partida ar fi durat mai mult de trei ore, pauza creștea la cinci minute.

Pini și-a răsucit mustața, San Malato a pozat maiestuos; lupta putea începe. După tradiționalul „Allez, messieurs!”, cei doi au început o serie de fandări și tatonări, agili și tăcuți, precum două feline. A urmat și momentul mult așteptat al luptei. „A fost o priveliște minunată. San Malato, furios, a atacat, iar faimosul Pini s-a apărut inteligent, ferindu-se cu abilitate, la fiecare lovitură periculoasă, căutând timp pentru a-și transforma apărarea într-un atac. Mulțimea a fost în delir, bătea din palme și își arunca pălăriile în aer” (după cum consemna un reporter de la o publicație din îndepărtata Australie, *The Advertiser*, într-un articol publicat după o lună de la meci).

Pe când ataca, dacă San Malato se manifesta zgomotos, scoțând mici sunete (atât de ascuțite și neplăcute, încât arbitrul s-a văzut nevoit să îi atragă

atenția), Pini a luptat într-o tăcere deplină. A fost cea mai lungă întrecere dintre doi spadasi de pe teritoriul Franței, durând mai bine de două ore. Și, imediat, a fost declarată de presă și cunosători „o extraordinară demonstrație de știință a scrimei”. San Malato, după cum au declarat martorii, și-a construit atacurile cu rapiditate și în lungime, în timp ce Pini s-a mișcat mereu, asemenea unei pantere.

În runda a șasea, Pini a fost rănit, destul de ușor, și meciul a continuat. Nici San Malato nu a scăpat: un atac neprevăzut din partea mult mai versatului Pini l-a găsit pe picior greșit. Aproape a reușit să îl doboare. Roșu de mânie, San Malato a replicat cu și mai multă furie. O lovitură cu sabia în sus și a reușit să își atingă adversarul în zona pleoapelor. O rană din nou ușoară, dar care sângera din abundență. Secundanții și arbitrul au încercat în zadar să îi facă pe cei doi să se oprească. Partida a continuat, în uralele publicului, extaziat de intensitatea confruntării.

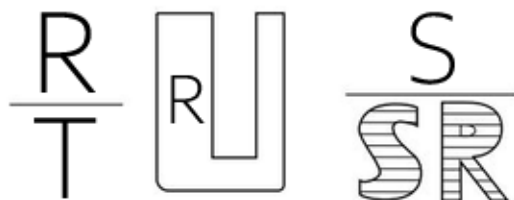
În runda 18 San Malato s-a pus într-o poziție imposibilă: își rănise singur mâna într-o manevră nefericită. Deși ambii combatanți erau dispuși să continue confruntarea, secundanții au pus capăt duelului. Trecuseră aproape două ore și jumătate. Cu toate că era mai în vârstă, cel care părea mai proaspăt era livornezul.

Astăzi, în lumea specialiștilor și pasionaților de scrimă, confruntarea servește de model și exemplu. Atât Pini, cât și San Malato au realizat o partidă remarcabilă. În ciuda duratei și a armelor letale mânuite, nimeni nu a fost ucis. Pentru San Malato a fost o lecție dureroasă, care l-a făcut însă să se gândească serios și cum să realizeze noi modele de spadă sau floretă, mai ușor și mai sigur de manevrat; de-a lungul anilor care au urmat, el a brevetat mai multe arme albe. ■

Pini (cu spatele) și Di San Malato

FIUL RĂREȘOAIEI (Triverb: 5, 5, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **MARCUS TULLIUS CICERO**, din nr. 12/2024

BRUNDISIUM – RATIO – CUPA – UB
– ZENON – C – TIRO – CAISE – URALE
– LEND – SICILIA – OO – UEU – O – EBN
– ASASINAT – I – C – L – VIPERA –
TRADUCERE

Soluția jocului **FEUDALĂ**, din nr. 12/2024

ÎNTREGIRI DE MOȘII
(ÎNTRE – G – I/R – IDEM – O – SI – I)

CE MAI AȘTEPTĂM DE LA ELECTRICITATE

Nu suntem departe de ziua în care instalațiile pentru luminatul electric al orașelor mari vor fi puse în funcțiune automatic, prin ivirea întinericului, și stinse apoi de razele soarelui răsarind pe cer.

Solista cântă la Theremin mișcând mâinile între cele două antene pentru a controla înălțimea și volumul sunetelor

Cheia acestei taine nu constă decât într-o oglindă care, combinată cu o celulă fotoelectrică, primește razele soarelui și transformă lumina în curent electric.

În timp ce chimia a reușit să rezolve numai în cazuri foarte rare vechea problemă a alchimiei – transformarea unei substanțe într-alta –, fizica a realizat de multă vreme transformarea energiilor. Ea poate preface energia luminoasă în cea electrică, electricitatea în sunete, sunetul în lumină, energia electrică în căldură și căldura în energie mecanică.

Pentru a nu enumera decât două exemple dintre cele mai recente, e suficient să menționăm aparatul muzical, prin unde hertziene, inventat de Theremin [Lev Sergheevici Termen, 1896 – 1993, specialist în fizică și astronomie; aparatul care i-a preluat numele, Thereminul este un instrument muzical electronic (monofonic), care se caracterizează prin faptul că nu trebuia atins pentru a cânta la el; se bazează pe două antene, una orientată în sus, în partea dreaptă, ce controlează înălțimea tonului, respectiv o antenă circulară, în stânga, pentru controlul volumului – *n.r.*] și super-pianul prin lumină [invenția austriacului Emerich Moses Spielmann, 1873 – 1952, patentată în 1927; instrumentul său

cu clape se baza pe un principiu foto-optic: a folosit două rânduri de câte 12 discuri de celoid negre reproduse fotografic; fiecare avea o serie de găuri tăiate în șapte cercuri concentrice, echivalente cu formele de undă ale celor șapte octave ale unei note, fasciculul de lumină fiind captat de celulele foto-electrice cu seleniu – *n.r.*].

Mult mai anevoioasă apare problema transportului de energie, cum ar fi de exemplu transmisiunea energiei electrice de la o centrală la unul sau mai multe puncte de recepție. Pe cât de simplă și curentă apare tuturor soluția radio-difuziunii, pe atât de imposibilă este ea din punct de vedere al energiei. Căci în cazul transmisiunilor prin unde se pierde practic aproape întreaga energie în mediul intermediar. [...]

Să nu uităm că lampa unei baterii de buzunar consumă vreo doi wați. Bilanțul energiei în transmisiunile prin radio nu este deci de natură să ne încurajeze.

Și totuși, problema acțiunii forțelor la distanță a pasionat și pasionează mereu lumea.

De la razele ucigașe ale lui Grindell Matthews [Harry Grindell Matthews, 1880 – 1941; în 1923,

... și invenția sa

Emerich Moses Spielmann cântând la un super-pian atașat unui pian clasic...

Harry Grindell Matthews

Matthews a susținut că a inventat o rază electrică ucigătoare; într-o demonstrație pentru presă, a oprit de la distanță un motor de motocicletă; a susținut, de asemenea, fără a proba efectiv, că, cu suficientă putere, ar putea doborâi avioane, exploda praful de pușcă, opri navele sau împiedica avansul unor militari de la o distanță de circa 6 km – *n.r.* până la radiațiunile misterioase ale lui Schappeller este stăpânită insistent de ideea transmiterii energiilor la depărtare. E vorba de utilizarea directă a diferenței de tensiune, ce există în realitate între scoarța Pământului și o anumită înălțime din straturile atmosferice sau eventual deasupra lor, în scopul de a transmite în spațiu – grație unui fel de conductor invizibil – energia produsă pe Pământ și propagată prin spațiul aerian. Această transmisiune ar imita transportul curenților electrici prin conductori. E drept că până în prezent nu s-a produs încă nicio experiență cu rezultate reale în acest sens.

Totuși, tehnica modernă a adus unele contribuții interesante pentru rezolvarea problemei. În această direcție, trebuie să cităm în primul rând aplicația undelor foarte scurte ca mijloc de comunicație la apropiere: de exemplu, între conducătorul unei locomotive și supraveghetorul trenului din ultimul vagon. [...]

Energia undelor sonore poate fi de asemenea utilizată pentru acțiunile la distanță. Astfel, la aerodromul din Newark s-a instalat un far cu o intensitate de 24 milioane de lumânări, care funcționează în modul următor: câteva mari receptoare acustice sunt astfel montate, încât re-

*O demonstrație
pe timp de noapte
cu raza ucigășă*

flectă undele sonore înspre un pavilion prevăzut cu un microfon extraordinar de sensibil. Îndată ce se apropie de acest loc, în timpul nopții, un avion, o sirenă emite un șuierat puternic, care e primit de receptoare și condus la microfon, unde se transformă în curenți electrici ce comandă, prin intermediul unui releu, iluminarea farului.

Tot între aplicațiile practice ale undelor acustice, trebuie să cităm și telegrafia prin undele sonore, sub apă. De asemenea, fenomenele acustice pot servi la măsurarea adâncimii mărilor, altitudinii avioanelor, precum și la explorarea bancurilor de gheață, toate aceste măsurători

fiind determinate grație unor semnalizări sonore. [...]

Mergând mai departe, pe calea fanteziei, întâlnim acele efecte de energie la distanță, menite să prefacă cu desăvârșire tehnica războiului; e vorba de doborârea avioanelor cu ajutorul razelor luminoase sau hertziene și distrugerea, pe cale electrică, a depozitelor de muniții. [...]

Prin radierea unor unde ultra-scurte, ultraviolete și infraroșii, destul de puternice, îndreptate într-o anumită direcție a spațiului, se stabilește în atmosferă un traseu ionizat, adică o cale, pe parcursul căreia aerul este tot atât de bun conducător de electricitate ca o bară de aramă.

Acest drum va servi pentru emisiunea unei alte energii, destinată să ajungă până la obiectul ce trebuie nimicit. Iată deci o transmisiune la distanță cu un randament bun! Desigur că problema acestor transmisiuni de energie este de-acum pornită pe multe căi și se poate ca dintr-o zi într-alta să se realizeze scopul urmărit.

Carl Schappeller

*(Realitatea ilustrată,
anul III, nr. 22, 25 mai 1929)*

MONETA DE LUT

Spre sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, din pricina lipsei de metal, Guvernul japonez a început să bată monete din lut, poreclite Maboroshi („fantomă”). Se consideră că, în total, au fost bătute în jur de 15 milioane. Au circulat foarte puțin

timp și doar în câteva regiuni ale țării, iar majoritatea au fost distruse după încheierea conflictului.

Pentru realizarea lor, Guvernul a angajat trei firme care se ocupau de ceramică, printre care și Shofu, din orașul Kyoto. În interiorul unui depozit al firmei, în 2024, au fost descoperite 15 cutii de lemn care, alături de ceainice și farfurii, conțineau și 500.000 de monete Maboroshi. Valorează fiecare un sen (100 de seni fac un yen) și au diametrul de 15 mm. Pe o față este înfățișat Muntele Fuji, iar pe cealaltă o floare de cireș, simboluri ale Japoniei. Fiind proprietatea Monetăriei, exemplarele au intrat în posesia acestei instituții, care dorește să le expună în muzeele sale.

„FLUIERELE MORTII” ALE AZTECILOR

Un exemplu de artefact deosebit de înfricoșător al civilizației aztece, descoperit în numeroase morminte, este așa-zisul „fluier al morții”. Realizat din ceramică, înfățișează un craniu uman și scoate un sunet asemănător unui țipăt, despre care izvoarele povestesc cum îi îngrozea pe cei ce-l ascultau. Aztecii le-au creat încercând să imite sunetul vântului din Mictlan, lumea de dincolo unde ajungeau sufletele sacrificate. Erau folosite pentru a provoca spaimă victimelor înainte de sacrificiu.

Un studiu nou, publicat în noiembrie 2024 în *Communications Psychology*, a analizat efectele acestui zgomot asupra creierului uman. Cu ajutorul unor voluntari, cercetătorii au stabilit că sunetul provoacă groază fiindcă zăpăcește mintea. Creierul îl percepe ca fiind un zgomot natural, dar și artificial și nu știe cum să îl clasifice, ceea ce provoacă o senzație de nedumerire și frică. Captează atenția minții, care, încercând să-l descifreze, creează scenarii din ce în ce mai înfricoșătoare.

SINGURUL PORTRET AD VIVUM AL ULTIMULUI BASILEU

În timpul cercetărilor efectuate la Mănăstirea Pammegiston Taxiarchon din Aigialeia, Grecia, în nordul Peninsulei Peloponez, arheologii au descoperit o frescă ce-l înfățișează

pe ultimul împărat bizantin, Constantin al XI-lea (1449 – 1453). Este singurul portret al basileului realizat în timpul vieții acestuia, iar cercetătorii sunt de părere că artistul l-a cunoscut personal pe împărat.

Înainte să accedă la tron, Constantin a fost despotul Moreei, al Peninsulei Peloponez, avându-și Curtea la Mystras, unde se crede că a trăit și pictorul. După ce a ajuns împărat, Moreea a intrat sub stăpânirea fraților lui, Dimitrie și Toma. Constantin a mediat apoi conflictul pentru putere dintre cei doi. Ca simbol al împăcării, frații au realizat donații importante Mănăstirii Pammegiston Taxiarchon. Istoricii cred că portretul lui Constantin a fost realizat în acest context.

CONSERVAREA UNUI AVION PE FUNDUL MĂRII

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, un avion „Stuka” german s-a prăbușit în Marea Adriatică, în apropierea insulei Žirje, Croația. O echipă de arheologi de la ICUA Zadar (Centrul Internațional pentru Arheologia Subacvatică) a demarat în mai 2024 un proiect de conservare a acestei epave, cu speranța că metodele folosite pot fi utilizate și în alte situri subacvatice. În

octombrie – noiembrie 2024, au folosit două plăci anodice, care au avut rezultatul dorit: procesul de coroziune a încetat. Descoperirea este importantă; este o metodă relativ ieftină și eficientă de conservare a epavelor submarine. În 2025, arheologii au de gând să demareze un proiect de anvergură pe baza acestei metode, intenționând să conserve avionul pentru următorii 15 ani.

O LIMBĂ NECUNOSCUTĂ

În timpul cercetărilor din apropierea Lacului Bashplemi, din Georgia, arheologii au descoperit o tăbliță din bazalt, inscripționată într-o limbă nemaiîntâlnită. Conține 60 de simboluri în total, dintre care 39 sunt distincte, iar unele, după aranjament, este posibil să fi fost semne de punctuație sau cifre. Unele se aseamănă cu litere din alfabetele din Caucaz și Orientul Mijlociu, dar și cu unele scrieri din India, Egipt și din vestul Peninsulei Iberice.

Tăblița a fost datată în primul mileniu î.H., pe baza altor obiecte descoperite în apropiere: un mojar și fragmente de ceramică. Măsoară 24,1 cm înălțime și 20,1 cm lățime. Fiind inscripționată în bazalt, un material dur, iar simbolurile fiind bine șlefuite, ar fi fost nevoie de un scrib iscusit și de o tehnică avansată. ■

SCRISORI DIN EXIL

Vă prezentăm o scrisoare trimisă de generalul Nicolae Rădescu unui număr de 16 personalități ale exilului românesc: Vintilă Brătianu, Cornel Bianu, Nicolae Caranfil, Alexandru Cretzeanu, Carol Davila, Mihail Fărcășanu, Grigore Gafencu, Emil Ghilezan, Nicolae Herescu, Sabin Manuilă, Grigore Niculescu-Buzești, Augustin Popa, Viorel Tilea, Virgil Veniamin, Constantin Vișoianu, Iancu Zissu. Provine din fondurile aflate la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, unde s-a păstrat în traducere în limba engleză. O putem face grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

164 East 72nd Street
New York City,
25 iulie 1948

Dragă domnule...,

Sunteți familiarizat cu lupta neobosită pe care am purtat-o de mai bine de un an pentru formarea unui Comitet Național de Eliberare.

În septembrie 1947, după arestarea lui Iuliu Maniu și suprimarea partidelor politice democratice, am adresat un apel scris acelor lideri români care au înțeles că un grup la Geneva, cerându-le să treacă imediat la formarea unui asemenea Comitet.

Din păcate, apelul meu nu a avut efectul pe care ar fi trebuit să îl aibă și toate eforturile pe care le-am făcut de atunci nu au produs rezultatul dorit, fie din cauza unor neînțelegeri personale, fie din cauza intransigenței unora dintre membrii partidelor politice, care credeau că acest Comitet nu putea fi altceva decât o emanație a acestor partide politice, cu dreptul lor exclusiv de a decide cine va face parte din Comitet. Admiterea unei persoane din afara respectivelor partide trebuia considerată doar ca o favoare excepțională.

O asemenea manieră de a gândi, desigur, nu putea fi acceptată decât de un număr restrâns de români și a constituit motivul pentru care crearea unei organizații care să conducă și diriguiească nu a fost posibilă, fiind un handicap în acțiunea românilor.

Dar interesul românilor nu poate fi lăsat în suferință pe termen nedeterminat din cauza neînțelegerilor dintre noi.

Acest motiv puternic, căruia trebuie să i se adauge un fapt de importanță capitală, comunicarea făcută românilor din S.U.A. de Departamentul de Stat, m-au determinat să avansez, în cursul lunii trecute, o nouă propunere de colaborare, menită să dea deplină satisfacție celor care păreau cei mai intransigenți. Cred

că am dovedit astfel că sunt ghidat doar de dorința de a obține unirea, care a fost singurul meu obiectiv.

Dar din nou efortul meu nu a dat rezultate mai bune.

În aceste circumstanțe și în urma unei noi comunicări făcute mie personal de Departamentul de Stat – comunicare ce nu fi este permis niciunui dintre noi să o ignore, luând în considerare marile avantaje ce ar decurge din ea pentru cauza pe care suntem chemați să apărăm – am decis, în calitatea mea de președinte al ultimului guvern român constituit legal și constituțional, să preiau personal responsabilitatea formării unui Comitet Național de Eliberare și să procedez, în cea mai mare grabă impusă de circumstanțe, la crearea lui.

Orice nouă amânare în rezolvarea acestei probleme de importanță copleșitoare pentru cauza românească ar fi fost o desconsiderare a intereselor țării noastre, pe care noi, cei aflați în străinătate, nu le-am apărut suficient până acum.

Luând această decizie, consider de datoria mea să subliniez că singurul scop al Comitetului va fi să organizeze și conducă în străinătate lupta pentru eliberarea poporului nostru. Comitetul nu va avea caracterul unui guvern în exil și nu va aborda probleme care, prin natura lor, trebuie lăsate exclusiv în seama poporului român eliberat.

Cu credință în sentimentele dumneavoastră de bun român și patriot de nădejde, vă adresez un cald apel să faceți abstracție de orice considerații cu caracter personal sau politic și să vă dați acordul de a vă alătura Comitetului.

Răspunsul dv. va fi așteptat până la 10 august 1948, când Comitetul va fi format cu persoanele care și-au dat consimțământul. Veți găsi inclusă o listă cu persoanele cărora le-a fost trimisă propunerea să se alăture.

Cu speranța că de această dată apelul meu va avea rezultatul pe care îl merită poporul înrobît,

Vă sunt... ■

550 DE ANI DE LA BĂTĂLIA DE LA VASLUI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Domn muntean, care i-a însoțit pe otomani la Vaslui în ariergardă și a întors armele când victoria moldovenilor a devenit sigură (Laiotă) – Henri Stahl. 2) Manevră militară executată de Ștefan cel Mare în timpul luptei, dintr-o direcție neașteptată de otomani, de pe malul opus al râului Bârlad – Moneta în care Moldova plătea tribut Porții, Ștefan cel Mare încercând o perioadă să întârzie conflictul cu sultanul măbind suma de la 2.000 la 3.000. 3) Echipă de curse americană – Oșteni puși de Ștefan cel Mare, alături de artilerie și de pușcași, să tragă de la distanță de pe înălțimi, fiindu-le însă greu să vadă adversarii din pricina ceții. 4) Metoda de execuție prin care Ștefan cel Mare a poruncit să fie uciși aproape toți prizonierii în urma bătăliei – Pașa, tatăl lui Piribeg, fiul fiind conducătorul avangardei otomane și singurul prizonier eliberat de voievodul moldovean. 5)

Primul suveran al Sfântului Imperiu Roman (962 – 973) – La începutul hainlăcului! 6) Încep luptele! – Dimitrie Eustatievici – Tudor Mateescu. 7) Tombolă la sfârșit! – Țăran dependent în Moldova. 8) S-au izbit în mijloc! – Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, este al Mănăstirii Voroneț, ctitorită de Ștefan cel Mare în urma victoriei de la Vaslui. 9) Ce au făcut trimișii lui Ștefan cel Mare în Europa când au anunțat victoria, în speranța de a obține ajutor împotriva Imperiului Otoman (pers. II, imperf.) – Rămășiță omenească, strânsă de moldoveni în grămezi după ce au ars trupurile vrăjmașilor, despre care cronicarul polon Jan Dlugosz spunea că se vedeau și la ani distanță. 10) Ofițer maghiar, însărcinat de regele Matia Corvin să conducă trupele trimise în sprijinul lui Ștefan cel Mare la Vaslui (Magyar).

VERTICAL: 1) Diplomat și cărturar florentin care, după ce Ștefan cel Mare a încetat să plătească tribut Porții în 1473, a anunțat într-o scrisoare că sultanul plănuia să atace Moldova (Scala, 1430 – 1497). 2) Titlu acordat lui Ștefan cel Mare de Papa Sixtus al IV-lea în urma biruinței de la Vaslui, Pontiful refuzând însă să îi trimită voievodului alte ajutoare (... lui Hristos). 3) Localitate muntenească în apropierea căreia, la 18 – 20 noiembrie 1473, Ștefan cel Mare l-a învins pe Radu cel Frumos, protejatul sultanului, un conflict ce a precipitat invazia otomană din Moldova (Râmnicu) – Pedestras otoman ce făcea parte din trupele neregulate, la Vaslui fiind prezenți puțini (oastea lui Suleiman Pașa era compusă preponderent din călăreți). 4) Încep aclamațiile! – Construcție de lemn ce s-a prăbușit în timpul luptei, prin care era cunoscută zona unde a avut loc evenimentul, de unde provine celălalt nume al bătăliei – Codul IATA al aeroportului din Billund. 5) Ana Aslan – Cum a abordat Ștefan cel Mare la început armata otomană invadatoare, pârjolind pământul în calea ei și luptând doar într-un loc considerat propice. 6) Încadrate în centru! – Aurel Sacerdoțeanu. 7) Comandantul trupelor polone venite în sprijinul lui Ștefan cel Mare la Vaslui, un detaliu dezbatut de istorici, prezența polonilor fiind atestată abia în surse mai târzii. 8) Regele Poloniei (1447 – 1492), căruia Ștefan cel Mare i-a trimis în dar prizonieri, steaguri otomane și pradă dobândite în urma Bătăliei de la Vaslui, cerându-i sprijin militar împotriva Porții, acesta însă refuzând. 9) Han turcoman aflat în război cu Imperiul Otoman, care a cerut ajutorul principilor creștini, trimițând o solie și la Curtea lui Ștefan cel Mare în 1472, ce l-a încurajat pe voievod să înceapă conflictul cu Radu cel Frumos și cu Poarta (Uzun, 1452 – 1478) – Locul unde se află tabloul votiv al lui Ștefan cel Mare la Mănăstirea Voroneț. 10) Materialul din care se realizează vitraliile – Marian Ștefan.

Dicționar: RLR, BLL.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

UN PASIONAT CERCETĂTOR

Domnul ANGEL PROOCU a dorit să ne semnaleze cartea profesorului său, Iosif Colcer, Unirea Dobrogei cu România: 14 noiembrie 1878, apărută la editura Harvia, în 2003: Sunt mândru, atât ca dobrogean prin strămoșii materni, dar și de această carte a domnului profesor Iosif Colcer, un pasionat și erudit cercetător al istoriei acestor locuri. Am avut onoarea să îmi fi fost profesor la Isaccea, unde era director la liceul unde a lucrat o scurtă perioadă și mama mea. Țin minte cum domnia sa avea, în ziarul *Delta*, pagini întregi, număr de număr, cu articole dedicate zonei Isaccea, cu precădere.

Referitor la numărul din octombrie 2024 al revistei, care a apărut cu întârziere, corespondentul nostru ne-a transmis: Am fost îngrijorat de faptul că revista a apărut atât de

târziu. Vă doresc din inimă să reușiți în continuare să o editați pentru că, după părerea mea, este necesară, mai ales astăzi, în vremea ce o trăim!

URĂRI DE BINE

Am primit mai multe urări de bine de la cititorii noștri, pe care le redăm în rândurile următoare.

Domnul CONSTANTIN MUNTEANU, din comuna Berca, satul Pleșești, județul Buzău, ne-a transmis următoarele gânduri bune: Aștept cu nerăbdare și curiozitate fiecare număr al acestei reviste. Vă doresc cât mai multe numere ale revistei *Magazin istoric*, cu articole amuzante, cum a fost și cel despre trezirea muncitorilor dimineața (articolul Oameni, ceasuri deșteptătoare, semnat de Cristina Popescu, publicat în numărul 5/2024), dar și cel despre caricaturile la adresa „bunilor noștri vecini“, rușii (serialul

Ocupația rusă a principatelor române în caricaturile lui Honoré Daumier și Amédée de Noé, scris de Mihai Gribincea și apărut în numerele 3 – 5/2024). Mult succes în continuare!

Domnul NICOLAE IONESCU, din Vaslui, jud. Vaslui, mai vechi colaborator al revistei, ne-a scris la finalul lunii septembrie: Vă doresc în continuare o toamnă frumoasă cu sănătate și bucurii, însoțită de realizări editoriale pe tărâmul muzei Clio, într-o lume complicată. Doamne ajută!

Domnul GEORG NISTOR, din Giessen, Germania, ne-a ura: Cu ocazia Noului An vă doresc la tot „Manschaft“ (echipa) tradiționalul românesc „La mulți ani!“ Sănătate, bucurii, noroc și să ne dea bunul Dumnezeu pace!

Le mulțumim cititorilor noștri pentru aceste aprecieri și reînnoim urările noastre pentru un An Nou fericit, cu bucurii și împliniri! ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) L. Vraciu We have too many MPs ● M. Cimpoi Mihai Eminescu and history ● T. Păcuraru Why Nicolae Ceaușescu left for Iran in December 1989 ● I. Schipor Fabrications told by Russian historiography regarding the National Bank of Romania's Treasure evacuated to Moscow and not returned until present day ● B. Costache, N. Manea The situation in Soviet-occupied Moldova in September 1944, a report of the National Bank (II) ● I. Bistreanu Ruxandra Lupu, Vasile Lupu's unfortunate daughter ● M.A. Pricope An invitation to the Romanian Academy Library: Pamfil Șeicaru, monastery founder ● F. Müller How the National Legationary State was installed ● A. Majuru Stories of Bucharest: An imaginary journey through the heartfelt maps of the Bulgarian exiles ● G. Filitti Letters from former days: Emilia Rațiu – Iuliu Maniu correspondence ● R.C. Pop Sibiu. The making of a city ● L. Popescu Vava The first infirmaries and hospitals of Dolj county ● M.A. Nicolaie The tulip, a symbol in Michael the Brave's portraits ● C. Marinescu The wooden church of Jupânești, Argeș county ● M.E. Ionescu 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXII) ● N. Ionescu Constantin Iulian, an anti-Communist resistance fighter ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Л. Врачу У нас слишком много парламентариев ● М. Чимпой Михай Эминеску и история ● Т. Пэкурару Почему улетел в Иран Николае Чаушеску, в декабре 1989 г. ● И. Скипор Фальсификации российской историографии по золотому сокровищу Национального банка Румынии, отправленному в Москву и так и не возвращённому ● Б. Костаке, Н. Маня Положение в Молдове, оккупированной советскими войсками в сентябре 1944 г., доклад Нацбанка (II) ● И. Бистрянэ Руксандра Лупу, несчастная дочь господара Василе Лупу ● М.А. Прикопе Приглашение в Библиотеку Академии: Памфил Шейкару, основатель монастыря ● Ф. Мюллер Как провозглашалось национал-легионерское государство ● А. Мажуру Истории Бухареста: воображаемое путешествие по карте души болгарского изгнания ● Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу: переписка Эмилия РацIU – Юлиу Маниу ● Р.К. Поп Сибиу – процесс становления городом ● Л. Попеску Вава Первые лазареты и больницы в уезде Долж ● М.А. Николае Тюльпан, символ в портретах Михая Храброго ● К. Маринеску Деревянная церковь в Жупынешти, Арджеш ● М.Е. Ионеску 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXII) ● Н. Ионеску Константин Юлиан, член антикоммунистического сопротивления ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

